

شورا

№ /

عدد ۱ * سنه ۱۹۱۱

۱۹۱۱

محرری: رضا الدین بہ فخر الدین
نامرری: محمد ساگر و محمد زاگر راسیفار

مندر جہسی:

غراف لیف نیقولایویچ

طالستی

بتون دنیاناگ

بیوا دیب و فیلسوفلرندن .

حکمت اسلامیہ VI .

عبدالوہوم ہومانی (جوہبات)

قورغار و اوبالر ہم دہ

« قالا » ا.ع. آلتونباغ .

II م: حسن علی . III معلم

عبدیوزیز موسی .

تورکتان . (شعر)

کلیم سعیدی . «داشکند» .

تاریخ عالمی I . «آرقاداش» .

ازدواج مسئلہ سینک فلسفہ

سی . محمود اسعد افندی اثرندن

مقتبس (معلم : فیض الباری

ظریفی : «اجی»

حیات و سعادت .

علا الدین عرفانوف .

میسوونیرلر جمعیتلری VIII

ترجہ ایدوچی : ب .

کوشکل . (شعر)

عبدالرشید رمضانوف .

حقیقت آرتندن . ن . دوماوی .

برملت نیچک منقرض اولور .

ینگل جوابلر حقندہ

فکرلرم . مادی طاہری .

مصر وطنچیلری .

تربیہ و تعلیم . معلم علی

أغیشق «اوسق» چیتادہ معلم

رضوان ابراہیموف .

مراسلہ و مخابره .

قرلجار اویازندن ، استریتامق ،

مینزلہ ، قازاقستان ، نامعلوم ،

قرلجار اویازی ، ژولتی .

تقریض . «قرائت کنسای» ،

«الکتاب الثالث» ، «کتاب

الرفاق» ، «کالیندار» ، «جوامع

الکلم» .

اشعار . «ملی حسہ» . «بوری

بلان صارق» ، «کوزمزی» .

متموعہ : قرآن ترجمہسی ، اسلام

تاریخنی اوفونورایچون مسلمان

مدرس نابلمی ، وغیرلر .

تل یارشی مقالہ لری حقندہ

اوارەدن

۵ م. ح. ف. افندی گه: «خالد بن الوليد» تاريخي کيم اثری و قانغی مطبعه ده باصلمش؟ شونلرنی بیان قیلوب یازوگزم ده مذکور سوز، کوردیکگزم کتابنک فانغی بیتنده ایدیکن ده کوستروب یازوگزم مطلوبدر.

۵ «دنبار ایچنده دنیا» اسمنده فنی مقاله، «فواعد تحریریه گه دایر» اسملی مکتوبلر اوز نوبتلرنده باصلورلر.
۵ «کتاب التصریف» اسمنده اولان صرف عربی کتابی صور اوچیلرغه: بیرسکی او یاز بایقی باش اولسی ابو طالب اولنده امام سید علی بیکبولاتوفده همده اورنیورغ شهرنده حاجی عبدالخالق اورازایوف کیتنده صائق وار دبه خبر ایتدیلر. اولگیسنده بر دانهسی ۲۵ تین سوگفیسنده ۳۰ تین.

۵ «آخری وار» دبه یازلمش مقالهلر، آغرلری تمام

کلوب یتمازدن ایلک باصلیمه چقلر.

۵ علی اصغر آلتونبایوف افندی گه: «کتمسته» رساله سینی مدح ایدوب یازدیگزم مکتوبنی آلدق، لکن برم ایچون یا کلش برلرینی و کمچیلکی اولا اورنارینی کوستروب یازمگزم مطلوبدر.

اوتنج

«شورا» اوقوچیلردن بره و یازار:

کوب خلق آراسنده مشهور و: «آسی منی آناسی» بله در «دیگن ظرافتلی بر مقال باردی» موی بیاشلاب آیتوچی کم ایکن؟ نه اورنده آیتقان ایکن؟ مهنی و آنک آناسی کم ایکن؟ اولر نه مناسبت سارتن تشبیه گه آلدیلر ایکن؟

شونی قارتلردن سورا شوب بلوب بره «شورا» غه یازسه اولکن خدمت بولور ایدی.

افکار معارف و روانه ایله برابر مسلمانلرک منفعتلرینه خدمت ایدن، حاجی نرغانده چیقا تورغان حاضر گه جمعه کونلری اوله رقی هفتده بر وتیز آراده هفتده ایکی اوچ نشر ایدیلن سیاسی، علمی، فنی، ادبی، اقتصادی

برهان ترقی عنوانی آلتنده ترکیجه غزته مزک ۱۹۱۱ نچی سنهسی ایچون آهونه دفتری آچقدر.

غزته ننگ مندرجاتی: (۱) حکومتنک هر تورلو ترتیباتی سیاسی اولسون اقتصادی اولسون مسلمانلره متعلق معاملاتی یازیل چقدر. (۲) مسلمانلر ننگ حال واستقباللرینه تعلقلی مقالهلر و مکتوبلر. (۳) عثمانلی و ایران حوادثی. (۴) ارککلره و خاتونلره دائر فنی مقالهلر. (۵) داخلی و خارجی حادثه لر. (۶) فیلتون و غزته لردن مسلمانلره دائر مقالهلر. (۷) تجارته لازم نرزه بیالری. (۸) غ. دوما خبرلری. (۹) مکتوبلر و جوابلر. (۱۰) ادبی ملی شعرلر و قصیده لر. (۱۱) علمی مقاله لر. (۱۲) اعلانلر. (۱۳) لطیفه لر. (۱۴) اکلجه لر.

«برهان ترقی» ننگ آهونه بدلی بیللق ۳ روبله ۶ آیلق ۱ روبله ۵۰ قیک.

آلتی آیلقدن آشاغه آهونه آلتنیور. اجنبی مملکتلره: بیللق ۴ روبله ۶ آیلق ۲ روبله. «برهان ترقی» ننگ استانبولده، ایرانده، پتر-بورغده، قافقاز یاده و قریم ده خصوصی مخایرلری بولدیفی کبی بیوک و مشهور محررلردن احمد بک آغایف علی نظیمی، احمد توفیق، شهاب بک، مسعود رمزی افندیلرک اسلامه، و دوقتور نریمان بک نریمانی

محررم مشتریلررمزی عاجزانه تأمین ایدیورزکه: برهان ترقی طوغرولق و جسارتندن طولایی شاید بر تهلکه به اوغراسه میزان یا خود حمیت ویریله چقدر.

«برهان ترقی» ننگ ناشر و محرری شیروانی مصطفی لطفی اسمعیلی. آدرس: Астрахань, редакция газеты „Бурганъ таракки“

١ غنوار ١٩١١ سنة

محرم ١٤ سنة ١٣٢٩

مشهور آدمير والوغي خادى

غراف ليف طالستوى. (*)

عائله معيشتى طولستويغه بيك ياخشى تاثير ايتدى.
خاتونى آكا. وافق ايداش ايدى.

بو وقتلرده طولستوى، ١٨٢٥ نچى يلك روسيه ده مشروطيت يا جهوريت باصا و قصى ايله اختلال باشلاب ده ايمپراطور بر نچى نيقولاي طرفندن بيك قاطى جزا قىلنغان «اوكتابريستلر» گه تعلقلى بر رومان يازارغه حاضرلدى. بوزنك ايچون جبولغان كركللى معلوما نلر آكا ١٨١٢ ده گى وطن صوغشپنه (ناپاليوننى قوو) دائر زور رومان يازو فكرن بيردى. بو رومانى «حرب و صلح» اسمنده بولوب ١٨٦٥-١٨٦٩ نچى يللرغه چه، مشهور اسلاوچى «فانتوفى» نك «روسكى و بىستنيك» ژورنالده باصلدى و بتون او قوچيلرنك دقتن جلب ايتدى. طولستوى نك اسمن دنياغه طانتقان اك بيوك ادبى اثرى شوشيدى.

طولستوينى دنيا نك اك بيوك اديبلرندن صانانورغه شوشى اثرى يتەرلىكدر.

١٨٧٠ نچى يللرده طولستوى بالا تر بيه سنه كر يشه در. تربيه مسئله سنده فرانسوز حكيمى «روسسو» اصولن طوتا: بالالارغه اوينچق بيرمى، هيچ جزا قيلمى، طبيعتكه محبت حسن اوسدره؛ هر نرسه نى مثال ايله اوگره ته. آنلرنى اورام بالالرينه كوره ايركن طوتا.

بو وقتلر نده طالستوى خوجه لى ايتوگه بيك اوستارادر. زمانينه كوره مكمل زراعت ماشينالرى آلدره؛ صوك اصولده اومارطه تربيه لى، چيتدن شهب نسل آت و صغرلر كپترتوب نسل توزه ته، رساملك و هيكلتر اشلك كه اوگره نه.

غراف طالستوى ١٨٦٠ ده ميراواى پاسر بدينك تعيين ايتله. اوز كر يستيانلرن هيچ فصا و اوستينه چيتلر نكنده حمايه گه آلا؛ «آزادلىق» دورنده كر يستيانلر گه ير نى ممكن قدر كوب بيردرر گه طر يشه. بو حقده بتون اوباز دوارانلرى ايله بالى كزى طارنشوب دشمانلاشوب بته. تمام آوروغه صابشقانچه بو خدمتن، هم مکتبلر كويه يتو اجتهادن طاشلامى. نهايت ١٨٦٢ جاينده باشقرد صحراسنه كيتوب قمز اچه در شول سببلى آنك اثرلر نده باشقردلرده اوچراشدر غايلدر. اول باشقرد دالاسنده ايكن، اوين كيلوب ژاندارمدر تنيلىر، ياشرن مطبعه ئزليلر، ايدنه نلرينه چه آچوب فاريلر، بتون نرسه سن آفتاروب چغوب آنك ياقن معلملرن حبسكه آلالر. بو واقعه طولستوى غه بيك نى تاثير ايتنه و اول آچولانوب هبه نرسه سن صا توب روسيه دن كيه رگه حاضرلانه، لكن ايمپراطور ايكنچى آليكساندر امرى ايله حكومت، طولستوى غه كشى بياروب عفو اوتنگاچ بو فكرندن واز كپچه در. طولستوى طرفندن چغارلعه ده بولغان و اصول تعليم هم تربيه گه عائد «ياسنى پالنه نا» ژورنالى داخليه نظارتينك كوزنده چوپ بولوب طورساده معارف نظارتى آنى فائده لى صاناب قصى ايدى.

١٨٦٢ ده طالستوى، كورشيمسى آلپاوت بيرسى نك صوفيه نام قزينه اويله ندى. بو خاتون ئليك ايساندر.

(*) باشى اوتكان يل ٢٤ نچى عدده

بو وقتلرده طولستوى ايله عائلهسى آراسنده مسلك
اختلافى باشلانا؛ آنلر هر اثرى خلق طرفندن كوكته
كونارلىگان طولستوى نك مانقا مالايلىر ايله اشتغالينى،
القبائل ترتيب ايتوب اوپورلرن ياراتمىلر .

۱۸۷۶ نچى يلدە طولستوى ايله روس اديب وعقلاسى
آراسنده ياكا زور بر اختلاف باشلانادر . روس بيوكارى
مشهور فاتقوف غه ايهروب «بالقان اسلاولرن حمايه» قوفن
اوره لر وحكومتنى تركيه گه هجومگه حاضر ليلىر . طولستوى
بوگا فارسى طوره فاتقوفلر ايله بتونلهي مناسبت كيسه در .
۱۸۷۷-۵۱ روس ترك صوغشى وقتلرنك طولستوى بيك
زور وجدان عذابى چيگه در . كوكل طنچلى ازلهب عبادت
كه كرىشه ودين مسئللىرى ايله اشتغال ايتنه . بعض مناسنر
و پراواصلاويه زاهدلرن زيارت قىلا وحاضرگى پراواصلاويه
انجيل گه مطابق توگل ديگان فكرگه كيله در .

۱۸۷۶ يلدنە طولستوى حياتنده ياكا دور باشلانادر .
اول اوز ينگ هر بر فكر وفعلن تنقيد قىلا باشلى ؛ هر اشنده
كيمچيلىك طابا ، قىلغان اشلر ينگ كو بسنك كشيلىك هم وجدانغه
خلافلىنى كوره . باش وقتنده بولغالانغان كوكل عذابلىرى
ينه دن قوت ايله قالقا ؛ بېغمبر وايىسكى زاهدلر نك ، بيوك
فيلسوفلرنك سوز و اشلرن تيكشروب ، كشى بولام ديگان
كشى آنلر چه طور رغه تيوشلك كه قناعت حاصل ايتنه .
كوكلنە ، مسلگنده و طرز معيشتنده زور انقلابلر ياصاغان
بو فكرلرنى اول اوز ينگ «اعتراف» نام اثر نده بيك آچق
تصوير ايتمشدر . بو اثر آنك عموم آلدنده غى «توبه» سى
بولدى . بو توبه دن صوك طولستوى ياكا كشى - فيلسوف
و دين نزله وچى گه كيله ندر . بو انقلاب - طولستوى نك
باشدنوق كيلگان كوكل عذابلر ينگ نتيجه سيدر .

طولستوى ۱۸۷۸ نچى يللرده بتونلى اميدسزلىگان
وحياتدن طويغان ايدى . فكرينه بعضا اوز اوزن اولدرو
حسابلىرى كيلگالى ايدى . اول ، اللهغه چنلاب اشانغان
كشيلرنك كوكللىرى نه قدر پاك ، اوزلرى چداملى ، استقبالگه
و آورقلرغه كوكرهك كيوروب طور وچى ، تقديرگه دائما
اميدلى ايدكلرن كورگاج سعادت ايچون بر نچى شرطنى
آكلادى . اوز كوكللى طنچلانو ايچون ده ايمان كرلككنى بلدى .
لكن علم و فكر صاحبلى تقليد ايله يا كه مجبور اكنه
اللهنى طانى آللىلر ، آنلر كوب اوبلارغه و نزلرگه مجبور بولالر .
طولستوى ده اللهنى طانو ايچون طريشه باشلادى . بو قصد
ايله باشلاب انجيل وخرىستيان چيركاوى تعليماتن تيكشردى .

۱۸۶۹ ده «حرب و صلح» دن بوشانچ اول ينه دن
ايركن صولش ايله تعليم گه كرىشه در . مشهور الفبا و دورت
اوقو كتابن يازا كه : بو اوقو كتابلىرى روس مكتب كتابلىرى
آراسنده معناليك و اوقوتوغه آنسانلى جهنجه هنوز تيكسز
طورالر . بو كتابلر ، مكتب ايهسى بولغان حكومت و روحانيلىر
نك ، طولستوى اثرلرينه يول بيررگه تله مه ولرينه رغا ، يوز
مكلر چه نسخهلر طارالغانلر .

طولستوى اوينده ۳۵ شاكردى مكتب آچا و اوزى
چغارغان «اصول جديده» ايله تعليمنى معلملرگه كورسه تو
ايچون تيره ياق معلملر ينگ اسبيردن ياصى . ۱۸۷۴ نچى يلدە
مسكو نشر معارف جمعيتنده اوز اصولينى حمايه قىلوب
ليكسيه لر سوبلى و مكنبلرگه زيمستوا هم حكومت نظارتى نك
زيانلرن اثبات ايتنه .

۱۸۷۰ نچى يلدە يازودن تمام طوقتاب ايسكى روم
تلن اوگره نه و ايسكى يونان علماسى اثرلرن اوقوب چقا ؛
۱۸۷۱ ده كوچه باشقردلرنك معيشت ، اعتقاد و احوال روجيه
لرن اوگره نو ايچون فرمغه كيته در .

۱۸۷۳ نچى يلدە سامار ولايتنده قاطى آچلق بولغاچ
اول همه غزته لرگه بيك مؤثر خطلر يازوب آچلر فائده منه
اعانه جيدر . روس ملتى فاشنده آنك خطابى نه قدر
مؤثر بولغانلى بونده بيك گوزل اثبات ايتلدى .

۱۸۷۳ ده سامار ولايتنده طورغانده ايمپراطور بيوك
پيتر زمانينه دائر رومان يازار ايچون معلومات جيا ، «حرب
و صلح» كى الك بيوك ادبى اثرلردن صانالغان «آنا فارينينا»
نى يازا باشليدر .

بو اثرنده اول آريستوقراتلرنك چرك قلبلى ايدىكن
و ساده خلقنك ياخشيلقن بيك آچق تصوير ايتمشدر .
«آنا فارينينا» روس ادبياتى ايچون ياكا بر دور
آچدى ، ادبياتنده ياكا بر يول باشلاندى .

تعليم ايله اشتغالى زماننده طولستوى روس تلن توزه نو
مسئله سن كوناره در . اول ، تلنى مليه شدرو كرلكك ياغنده ،
آكلاشلماس وچيت تعبيرلرنى چغاروب طاشلارغه كر كسنه .
اول اول ضبايللىرى يتشدر ونى نلى و «چاباناتلرغه مخصوص»
دار الفنون آچارغه حاضرلانه .

بو چاقلرده طولستوى نك بالا اوقتوغه نه قدر اهميت
بيزدىكىنى باو ايچون آنك هر رومانينه باشدن ۱۰ مك و هر
تاباق باشنه ۵۰۰ صوم بيرديكلرى حالده رومان يازارغه
ايسابله مه ديگان بلدرو جيتهر .

۸۰ نچى يىللاردا «ياسنى پالەنا» غەمىمى بىر زىيارىتگاھ گە ئېلەنە. ھەر صنف خەلقلەر بوندە كېلۇپ تولستوى غە قىلپىرن آچالار و عقل صورىلار. اول ھەر كىمىڭ حالن اعتبار ايله قارى، نصيحتلار بېرە. قارا خلق آراسىنە، تورمەلەرگە بارا، زاھىدلار و تورلى مەھب اھلىرى آراسىنە قاتناشا. ۱۸۸۱ نچى يىلدە دىنيا راھىتلارندىن واز كېچۇپ موژىق چىكمانلىرى و چابانا كېوب جىبو «اوپتىن» مناسىتىنە بارا؛ آندە اوزن طانومىچە ياخشى اورنلارغە كرنمىلار؛ اول خېرچىلار ايله اوپتورۇب آنلر ايله سويلەشۇدە، فكر آلبشۇدە راھىت تابا. نھايىت نېچكەر اوزن طانىلار و مناسىتىر باشلىقلارنى اوزلرىنە آلدروب، چىركا و غلبىنە ھىركىت ايتۇدن طوقتاون اوتنەلر؛ آرادە دىنىي مناظرە قوزغالا، تولستوى دە «انجىل» نى چىقارۇب اصل خرىستىيانلىق ايله ھازىرگى آراسىنە مناسىت آزلقنى اوزى انجىلچە ايمان كىترگانلىكنى اثبات ايتە.

سامار ولايتىندەگى اوپارانىدە مالاقلانلار و باشقە شۇندى مەھب اھلىلرى ايله طانىشا، عبادىتلارن قارى؛ انجىل ھىقندە بىھت ايتشە و: عادىتدە روھانىلار دىندار بولمىچە رىياكارغىنە بولغانلىقىغە، دىن گە رىسەمىت قاتشىدەسە آنىڭ بوژولدىغىنە، اصل صاف كوڭللى و دىندار خلق، موژىقلار بولغانلىقىغە ايمان ھاسىل ايتە؛ «دىننىڭ روھن اصغۇلاستىقا ايله مېلرى بولماغان صافدىل آدمەرگە گنە ياخشى آڭلانتۇب بولا» دى.

تولستوى دىن ئۆزلە و ھم زەھلك كە بىرلىكچ دىنى زورراق و جىدان عىناپى چىگە باشلىدىر. اول اوزىنىڭ اويندەگى طوقلىق و زىننىتى كوررگە بىلە تەلمى، مىليونلارچە خلق آچ، غىذاب اچىدە باشا گاندى اوزى راھىتدە طورونى گناھ سانى؛ عائلە سى آنىڭ الھىيات و عبادىت گە بىر بىلو بىندە ناچار قارى؛ تولستوى كوڭلن بو اتور اچىون او بىن طاشلاپ فقېرلەرگە ياردەملەشۇب، صوفا صوفالاشۇب، بىتىم قارچىقلارغە مورچە چىقارىشۇب يورى باشلى. بو وقتلاردا تولستوى «سوتەيف» نام بىر خرىستىيان زاھىدى ايله طانىشادىر. بو آدم انجىل بو بىنچە دىنباھە ظلم و خصوصى ملك بولماسقە تىوش اعتقادىندە بولۇپ اوز مەبىشتىندە بو قاعدەنى اجرا قىلا ايدى. آنىڭ اوغلى: «آدملرنىڭ بىر بىرن اولدىر مكلرى اعتقادىمە خىلاف» دېھە عىسكەرلىك دن واز كېچۇپ آور جىزالر كورمىدە اېكان كىتۇچى سوتەيف تولستوى غە بىك زور تاثير ايتىمىشدر.

بتون طابىشن محتاجلارغە طاراتۇب اوزى يارم آچ

۱۸۷۹ دە كىيىف - پېچورا مناسىتىرن زىيارت قىلۇپ پراواصلابو زەھىدلرى ايله طانىشۇى. آنىڭ پراواصلابو غە مەھبىتى صونۇھم چىركاودن چىغۇو بىنى موجب بولغان بىرنچى آدمىدىر. الك روزەسن قالدىرماغان تولستوى ۱۸۷۹ نىڭ آخىرنە اوزىنىڭ عقل ھم وجدانى ايله پراواصلابو چىركاوينىڭ بىرگە صىوشا. آلماياچىقلارن قىطعى آڭلادى. خاتونى صوفىيە شول يىلقى بىر خىطىدە: «لىفى، ھىمان طارىشە. كونار، تونار اوپتورۇب ئىللە نىندى دىنىي تەحقىقاتلار يازا، اوقى، باشى آورتۇب بىتكەنچە ايسابلى. بو خىدمىتلرى چىركا ايله انجىلنىڭ بىر بىرىنە مۇطابق توڭلىگىن اثبات اچىوندىر. آنىڭ بو اثرلارنىنە اھمىت بىروچى بتون روسىيە گە اون غىنە كىشى دە طابىلماز. لىكن نىشلىساڭ؟ طوقتاوتۇب بولمى بىت. تىزىرەك بو مەسئەلە ايله باش و اتۇدن قوتۇلسون بو «آوردن» ترلسون ايدى» دىدىر. تولستوىنىڭ ھەمە دوستلرى صوفىيە آندىرىيۇنا كىبى ھىسابلىلار، لىكن ياڭلىشالار ايدى.

تولستوى «پراواصلابو اعتقادلىرىنى انتقاد» نام جىدى اثر يازۇپ پراواصلابو ايله صوك ياقىنلىق قىطعبا كىسەدر. بو اثرىندە اول عقل جەھىتىن قاراب روسىيە دە رىسەمى دىن علملرنى آڭلاب اوقۇچىلارنىڭ نە اچىون دىنسىزلى نولرىنىڭ سىببىن آچى كورساتىدەر. بوندىن صوك تولستوى انجىللىرىنى تەحقىق قىلا و اوزىنچە عقلغە ھم وجدانغە موافق تەفسىر قىلۇپ «دورت انجىلنى قوشۇ ھم تەرجىمە» نام اثر يازا.

بو اثرلارنىدە تولستوى شۇشى فكرلرنى تەقىب قىلادىر: (۱) ھىياتنىڭ اھم مەقسىدى دىن دىر. فن و فىلسەفە، دىن قو يروغىدىن بارىغە تىوش؛ (۲) ھق دىن ھىيات اچىوندىر. اول كىشىنىڭ روھن سوندىرىمى، اشلەكسىزلىدىمى، بىلكە روھن كوتارە، اشلەكلىك كە اوندى؛ (۳) ھازىرگى خرىستىيانلار اعتقادىنى ھىضرت عىسى تەلىماتىنە خىالفىر؛ (۴) ظلمغە قارشىماسقە كىرك؛ (۵) ھەمە كىشىلەرگە طوغان قاراب ياردەملەشۇرگە تىوشىدەر.

۱۸۸۱ يىلىنىڭ بىرنچى مارتىدە اېمپىراتور اېكسىپىر اېكسىپىر اولدىرلىكچ آنى اولدىرۇچىلارنى آصارغە ھىكم ايتىدىلار. تولستوى اېمپىراتور اوچىنچى اېكسىپىرغە بو خاتىلرنى عفو قىلۇرغە صورا ب خط يازساده مشھور پايدى انوسىف آنى وقتىدە اېرىشدىمەدى و اوزى اساسا تولستوى فكرىنە قوشىلما. دىغىنى بىان ايتۇب يازغاندى: «بىزنىڭ عىسى، سنىڭ عىساڭ توڭلىلار» دېھە «لىكم دىنكىم ولى دىن» مەھمۇنى يازدى.

اوينده گى زىنتى اوزىنىڭ ماسلىگىنە خانى طابقان ومىلىكتە گى جىر وظىلمىرغە نە قىر شىتلى قارشى يازساده، خىلققە كوزگە كورنىشلى فائىدە كىيترە آلماوينە وجدانى عىنابلانغان تولستوى نىھىت-ايسكى اموى وعباسى خىلىفە لىر يىڭ شىرىعت طابىتاو ھىم خىلققە ظىلمىرىنە مانع بولا آلېيچە وجدان عىنابى چىككان اسلام زىھىدارى روشنىك «بالىكزلىق» غە كىيترە گە فرار بىردى. ماقوۋىتسكى نام بىر دوستى ايله اويندىن تونلە قاچوب چىقوب كىيىتوب استىنانبولغە، ئاندىن بىلغارىيە گە باروب بىر اولدە عىبادت وتىزىكە نفس ايله وقت اونگارىگە بولدى. لىكن بولدە سالقن تىدىروب قاطى آوردى و ۷ نويابىردە جان تىلىم ايتدى. آنىڭ وفات كونى بتون روسىيە ايچون ماتىم كونى سانالدى. دولت دوماسى، غ. صاوبىت، ھىمە شىھىر وزىمىستوا ادارەلىرى، جىمىيىلىرى، مىكتىبلر آڭا احترام كورساندىلر. چىركاۋنىڭ آڭا دعا قىلماوى، آنى ھىمان ملىكون كافر ساناوى، تولستوىنىڭ دە اوزىن پوپسىز كومەرىگە وصىتى روس افكار عمومىيەسىن ياڭا بولغە تور توب كىرتدى. آڭا يادكار اولەرق آچىلورغە فرار بىرلىگان مىكتىب، كىتبخانى، وباشقى خىرات اورنلىرى ساناب بىر مەسلىك كەيتدى. بالىكز روسىيە گە توگىل دىنياڭ ھىمە ياقلىرىندىغى مطبوعات وعىلما دىنياڭنىڭ بىوك مەفكرى اولگانلىككە تاسىف بىيان ايتدىلر. تولستوى «جانلى وجدان» لقبى ايله يورتىلە ايدى.

دولت دوماسىندە اوڭلارنىڭ باشلىقى زامپىسلوفسكى آنىڭ ھىقىدە: «ھىكومت، ھىزىرىگى اجتماعى ھال وچىركاۋ عىلپىنە نە قىر شىتلى پرونىستىلر بواۋ احتمال ايسە تولستوى ھىمە سىنى جامع ايدى. بونلر عىلپىنە آنىڭ قىر مؤثر وشىتلى بىر ضىرە بىر وچى طوغانى بونلر» دىدى. دىمىك آنىڭ مەفكرى صىفىنى ايله بىوكلىگىن مىسلىك دىھمانلىرىدە اعتراف ايتدىلر. تولستوىنىڭ بىزنىڭ ايچون دىخى بىر ياقىلىقى، آنىڭ «روس بىوك ھىكىم وادىبىلرىندە مطلقا ترك - تاتار قانى قاتشى بولوغە يىنە بىر دىلىل» بولوۋى در. تولستوى آنا ياقىندىن مىشھور «ماماى» مىرزانىڭ طوغىرى خاقلرىندىر. بولاي اىكانلىك ايسكى مىسكاۋ شىجرەلىرى ايله ئابىدىر. [نوۋبە ژىرىبە علاۋەسى. نومر ۱۲، ۴۸۳].

ع. ف.

طورغان فىدوروف نام ضىيالى دە تولستوى غە، انسان نىچىك بولورغە نىوشلىكىنى مىثال ايله كورساتمىشدر.

بوندىن صولڭ تولستوى اوزى دە بتون مىلىكىدىن واز كىيچە در. آنىڭ مىلىكىرى- وارث صىفىنى ايله- عائلە سىنە كوچە در. بوندىن صولڭى اثرلارنى باصوچىلردىن تولستوى بىر تىن آقچە آلدى، بتون اثرلارنى «مارفس» مىلىيون صوم بىر- گاندىە قبول ايتتى و ۸۳ مىڭ صوم نوبىل مىكفائىتى بىرلىگاندىە، خىصوصى مىلك كە خىلافتى نى سىبب كورساتوب رد ايتە در. تولستوىنىڭ «اعتراف»ى روسىيە دە ممنوع بولو سىببى اسويچىرە دە «جنوہ» دە باصلىدى و آزغىنە مىدىتە روسىيە دە يازما نىسخەلىرى مىكلىر چە طارالدى.

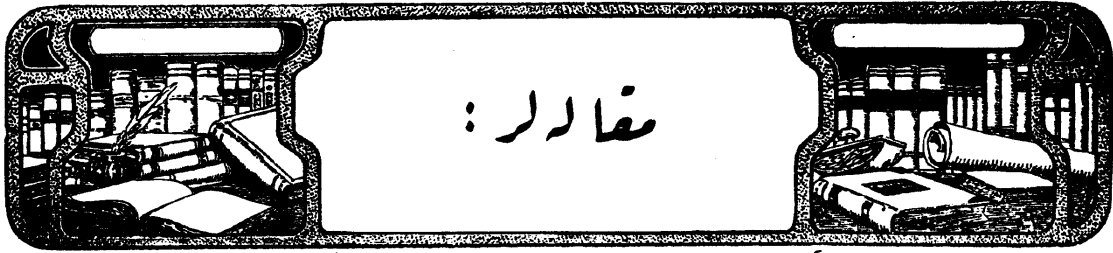
۱۸۸۳ دە تولستوى «مىنىم اعترافم» نام اثرىن يازدى. مىشھور پابىدا نوسىفى بو اثرنى روسىيە دە باصدىرتما سادە آنىڭ مىدىر جەسى بتون روس ضىيالىلرىنە بلىندى. بوندىن صولڭ تولستوى ۲۰ يىلغە ياقىن «ياسىنى پالانا» دە ياتادىر. بو چاقىدە قافقاز مىعىشتىندىن «ھاجى مىراد»، اىيان فرونىشتادىسكى گە اوخشاتوب «آتىس سىرىگى» ھىم «بىعت» نام اثر يازدى. بىعت نى بىر نىچى مرتبە باصو ايچون گىنە آڭا ۱۰ مىڭ صوم تىكلىق ايتدىلر. بو اثر آز ارادە ھىمە آوروپا تىللىرىنە عىرىچە گە دە تىرجىمە ايتىلدى. «بىعت» دە مىلىسىز مىعنالى ونفىس رومانلردىن بولوب «ھاجى مىراد» نى دىخى اوستون قوبالر. لىكن بورومان، شولا يوق «آتىس سىرىگى» ھىوز باصلامادىلر ئىلى.

صولڭ دورىندە تولستوى ايسكى ھىند مىثل وھىكايەلرىنە مىحبىت باغلى، آنلردە غى تىران مىعنالىرىنى آقتاروب چىقارا و كوسىن روسچە غە ئىلەندىرە وھىيات، دىن وباشقى ھىم مىسئىلر ھىقىدە ھىم زور پىغىمىر وھىكىيلارنىڭ نىكلرنى جىبوب باصدىرا. ۱۹۰۱ نىچى بىلدە چىركاۋ آنى رسما تىكفىر ايتوب اىيان فرونىشتادىسكى آڭا بتون چىركاۋلردە اعنت اوفوتادىر.

بىوك اىختىلالدىن صولڭ تولستوى غىزىتە لردە ظالم، تىن واۋام جىزاللىرى كىبى طوغىرلردە بىك مؤثر مىقالەلر يازدى. آنىڭ مىقالەلرنى اجىبى غىزىتەلرىنە تىبلىغىراملر ايله آلدىرغالى ايدىلر.

۱۹۰۹ دە تولستوى استونھولم شىھرىنە، صلح فونفرەسنىدە دافلا دا قورايچون بارغە تىلە سە دە اوروى بوگامانە بولدى.

مقاله:

حکمت اسلامیه (۱)

VI

تعاون، اتحاد

انسان شونداين بر مغلوبدرکه : جناب الله لمصاحه برسینی آخرگه محتاج ایدوب خلق ایلمشدر . چونکه : احتیاج آراده اتفاق اولوغه الوغ بر سبب اولدقندن ، شول احتیاج سببلی برسی آخر برلن گوزل کچنوگه سبب اولسون . اگر دنیاده انسانلر بعضی بای و بعضی فقیر ، بعضی کامل و بعضی ضعیف اولماز ایسه ، معیشتنک نیندای لنتی اولسون ؟ انسانلر مابیننده اتفاق نیچوک برلشسون ؟ شول جهنله جناب الله اوزینک کامل تدبیری برلن انسانلر مابیننده محبت جاری اولسون هم اتفاقلری قوتلی اولسون ایچون احتیاجنی سبب قیلمشدر .

مجبتنک بر نیچه نوعسی اولدیغی کبی سببلری دخی متفاوتدر . محبت ایسه دورت نوع اولوب ، بر نوعسینک حصولده تیز و بتویده نیز اولور . بر نوعسینک حاصل اولوی سریع اولسهده بتوی اویله سریع اولماز ، بلکه اوزاق زمانلرغه امتداد ایدر . بر نوعسی اولور ، حاصل اولوی اوزاقلی برلنگه اولسهده بتوی پک سریع اولور . یوقضه بر سبب ایل منقرض اولور . بر نوعسی اولور حاصل اولوی ده بتوی ده اوزاق زمانلرغه امتداد ایدر . ایشته نوعلرین بلدک . اما مجبتنک سببلری ده دورت توری اوله بلور . محبت گه سبب : یا لذت اولور یا که بر فائده اولور یا که بر ایندگولک اولور یا که کلیسی ده برگه سبب اولورلر . اگر مجبتنک حاصل اولوینه سبب : فقط مادی بر لذت اولسه اول محبت پک ثباتسزدر . بتوی ده وحاصل اولویده غایت تیز زمانده واقع اولور . اگر محبت گه سبب ایندگولک اولسه آندای مجبتنک حاصل اولوی تیز زمانده اولوب ایندگولک اونودلانچق بر شی اولمادیقندن ، بتوی پک نیز اولماز . کوب وقتده آخر عمرگه قدر یاشار .

(۱) باشی، اوتکان سنه «شورا» سنه .

اگر مجبتنک حاصل اولوینه سبب بر فائده اولسه آنک حاصل اولوی اوزاق اولور . باری فائده کورو امیددی برلن اوزاق زمانلرغه حاصل اولور . بتوی ایسه پک سر یعدر ، فائده منقطع اولدیسه ، محبت ده یاشاماز ، منقرض اولور . محبت انسانلرغه خاص بر شی اولوب ، غیر حیوانلر آراسنده اولماز . حیوانلر آراسنده حاصل اولوی ممکن اولغان شی : فقط « الفت » در . تاش ، بالچق ، یغاچ کبی ، نفسی اولغان شیلرده ، الفتده اولماز . آندای نرسه لرده اولغان نرسه ، فقط « میل طبیعی » در . مثلا توتون ، اوت کبیلر فضا طرفینه ، تاش و بالچق کبی نرسه لر مرکز ارضغه حرکت ایدرلر . درست ، معدنلر آراسنده کیمیای جهندن یقینلیق ، یا که منافرت اوله بلور . بعض معدنلر برسی آخرگه قوشلقدن امتزاجلرندن کیمیای بر جسم حاصل اولور . اما بعضیلری قوشلقدن بتونلای بر منافرت حاصل اولور . لکن شولای اولسهده بونی « الفت » دن حساب ایدرگه درست اولماز . آرسطو ایسه اوشبو حالتنی میل طبیعی انواعدن حساب ایدر .

VII

صداقت (دوستلق)

صداقت (دوستلق) مجبتلردن بر نوع اولوب ، لکن محبت گه نظرا خاص بر شیدر . محبت ، جماعت آراسنده یا که ایکی کشی آراسنده واقع اولدی حالک دوستلق فقط ایکی کشی آراسنده غننه واقع اولور . عشق ایسه - مجبتنک افراط قیلمقد . اگر عشق ، بر لذت ایچون اولسه مدوم ، اگر بر خیر ایچون اولسه مدوح اولور . صبیلر و صبیلر طبیعتنده اولغان اولغر آراسنده ، دوستلق اوینچق کبی بر نرسه اولوب تیز حاصل اولب تیزلکده بنار . چونکه آندای کشیلر آراسنده دوستلق فقط بر لذت ایچون اولدقندن ، لذت بتوی ایل دوستقلاری ده کیسلور . اما اورتا درجه عقللی آدملر آراسنده دوستلق ، بر منفعت ایچون واقع اولدقندن ، مشترک اولان منفعتلری امتداد قیلدقجه ،

قورغان و اوبالر هم ده «قالا» .

I

اوتكان سنه ۲۰ نچی «شورا» ده «اوبا» هم «قورغان» سوزلری حقنده بر بحث كورلدى . اوشبو مناسبت ايله بو طوغورده بر ايكي جمله يازمقنى مناسب كوردم .

آسيا طرفنده اولان تركلرنك سوزلرنده عربى و روسى سوزلر بيك آز اولديغندن آنلرنك تيللرى باشقه تركارگه كوره صافراقدر . بو تركلر «اوبا» سوزىنى «قبر» معناسنده يورتورلر . فارغش وقت لرنده : «اوبا بول ! هاى اوبا بولغرى ! .. اوبا بولوب كبتسهك باشكه بر

اوج توپراق صالحسم ! ..» دپرلر . بر وقتلرده بو طرفلرده اولان اوبالرنى فازوب قاراديلر . بوندىن آدم سوياكلرى ، بلازك و يوزك ، كمرگه قويلمقده اولان آلتون ، كهوش هم ده ابارلرگه قويلمقده اولان نرسه لر چقدى . اوشبو وقت قارت آدملر : «ايلك وقتده وفات ايتمش آدملرنى اوزينك كيوم ، صالحومى و اوستنده گى جهازى ايله برلكده كوميك عادت اولمش» ديه روايت ايتديلر . بعض اورنلردن قلچ و پچاق كى نرسه لرده چقدى . «نيچون بويله تاغ روشنده اولمش ؟» ديه صورديغنده : «بورون زمانده (مجوسيت وقتنده) وفات ايتمش آلكان آدملرنى كومديكلرندن صوك ماللر صويوب قبرلر يانلرنده خلقنى چاقروب آشاتقانلر وهر كيمدن قبر اوستنه توپراق سالدرغانلر» ديه جواب وپردیلر .

تركستان طرفلرنده بو كون هم وفات ايتمش كيمسه نك باقينلرى ، حاللرى يتديكى قدر حيوانلر صويوب خلقلرنى چاقره لر و آناردن ۵۰ - ۸۰ يوك قدر تاش تاشيبتوب قبرنك اطرافىنى آيلاندرتله لر . بعض بر يرلرده بالچقنى ايزوب صوكره قبر اوستنه قيق اوى توبهسى روشنده اويدروب قوبالر . بوگا ايسه اوزلرى «سپا» دپلر . «اوبا» سوزى «اوبهق» مصدرندن آلتوب بو كون اوزمده هم «ير اوبقان» ، «ير اوبسون !» روشنده استعماللر بار .

«قورغان» صافلامق معناسنده اولسه كرك . بو طرفى (تركستان) خلقى بو كونده ايگون وپچان كى نرسه لرنى صافلاوچيلرغه «فورچى» دپلر .

حوسنقلرى ده دائم اولور . اما حقيقى دوستلق بر خير ايچون اولغان دوستلق اولوب ، خير دائمى بر نرسه اولديغندن ، باقى اولغان بر دوستلقدر . لذت ياكه منفعت ايچون اولغان دوستلق ، يبخشى آدملرده اولدى كى پاوز آدملرده هم واقع اولور . لكن شول قدرسى واركه بوندای عوارض ايچون اولغان دوستلق فقط بر انسيت اولدندن ثباتى بو قدر . ايشته انسان شول «انسيت» سوزندن مشتقدر . شعرادن بر آدم : «سميت انسانا لانك ناس» ديه انساننى ، نسياندىن مشتق ديه فرض فيلسه ده اول غلطدر . لكن انسان اولغان آدم ، شول انسيتنى دوستلغه آلدردماليدير .

VIII

شريعته دوستلق و محبت گه دعوت ايدر .

بنده لر مابينده اخوت و محبتنى نشر قيلمق ايچون الله تعالى شريعتنى واسطه قيلمشدر . شريعتهك كونده بش وقت نمازغه جيلمق برلن تكليف ايدوى و جماعت نماز ينگ يالغز اوقوغان نمازغه نظرا شريعته عندنده فضيلتى اولوى ، كونده بش مرتبه جيلوب ، آرالرنده اولغان محبت و دوستلقنى ياكارتمق ايچوندر . چونكه كونده بش مرتبه جيلوب آراده اولان محبتنى آرتدومق ، فائده سينه نسبتاً هيچ بر محله اهليه مشقه دكلدر . شريعته نظرند آندن ده اولوغ اجتماع ، هفته ده بر مرتبه جمعه نماز ينه جيلمق اولوب ، فائده سى عامراق اولسون ايچون جمعه نى ادا قيلوغه مسجد جامع شرط ايدلمشدر (؟) . باى و فقير ، وضع و رفيع ، پادشاه و رعيه نك اوچنچى مرتبه عمومى اجتماع ايدوب ، مذاكره و محبت آرتدردورغان يرلرى يلد ايكى مرتبه عيدگه جيلمقدر . بوننده آرتق درجه ده اولغانى ، هر كم عبرنده بر مرتبه ارض مقدسه ده اولغان اجتماع غه وارمقدر . تاكه بتون دنيا مسلمانلرى برسى آخرنى كوروب ، فايغو و شادقلرنى اورتاقلاشوب ، دينى و مىلى بر قوت تشكيل ايدوگه سبب اولسون . ايشته اوشبوندىن معلوم اولديكه : شريعته هر تورلى وجه اوزره مسلمانلر آراسنده دوستلق ، و محبت آرتدردرغه واسطه لر قيلمشدر . شوبله اولدقده ، هر بر انسان ، جمعه و عيد هم حنك فلسفه سينه موافق عمل ايدوب آرالرنك دوستلق و محبت آرتدردرغه سعى ايللى .

عبدالقيوم بهمانى (جولبات) .

دېمىشلار . اچىنە بېكىنوب يعنى بېكلنوب ، دشماننڭ بېتىنە قارشو تورا تورغان اورن معناسىدە در . موندن باشقا هم اھىيتلى سوزلار باردىر . بزگە كېرەگى - فورغان سوزى بولدىقى اېچون فسقارتدق .

فورغان سوزىنىڭ كىڭ معناسى اوزرە : يالغز صوغش چاغىندە غنە توگل ، بلكە هر وقت عسكەر تورا تورغان و صوغش قوراللىرى ساقلانا تورغان اورن معناسىدە بۇرە در . شو معنانىڭ عربچە مرادى - حصار هم قاعە اولوب ، روسچەسى крепость در . بورنىقى ، سېرنىڭ تۈركى حكومتىدىن قالغان طوبل غوبېرناسىدەغى فورغان يانېنە شوهر تۈزلۈپ ، «فورغان» اتالەشدر . كورۈچىلرنىڭ آيتۇلۇرىنە قاراغاندە بورىدىن قالغان فورغاننىڭ خرابەسى بوكوندە بار ايمىش . تۈركىستان جېرنىڭى «كەنتە فورغان» ، «تاش فورغان» شېھرىنىڭ اسملىرى هم شونداى مناسېت ايله قويامىشلاردىر .

صوغش حالىنىڭ نلھوى بوينچە فورغان ويىكە تىلر بېوك و بۇكسەك اورىدە بولنىقلىرى لازىمدر . بناء عليه بونلر كۈپ وقتدە تاو باشلىرىنە و اوبا ايتەكلىرىنە سوغلور (بنا ايتلور) لر ايدى . جاھل خلق آراسىدە شونداى بېوك اورنلرغە فورغان دېولو شو مناسېت ايله بولسە كېرەكدىر . بۇقسە جېر اوزرنىڭ طېبىعى اولارق بىتكەن لردن فورغان آتالا تورغانى ھېچ يوقدر . روسلرنىڭ اينوستراننى اسلوارلارى «فورغان» سوزن فارسى دن صاناب بولاي تفسىر ايتەلر :

Могильный холмъ, большей частью кокого-либо доисторического племени, обитавшаго въ тепершней Россіи.

شو سوزلر باشىدىن آياغىنەچە خطادىر . اغنچىلرنىڭ موندای خطالىرى آز توگلدىر . موندای اورنلردە قېرلر بولنۇنۇڭ وجەسن اوبا سوزىنىڭ تھقىقتە بازارمن .

اوبا - قازلغاندە اچىدىن هر تورلى اېرلر تابلوغە قاراب ، اوقومشلىلردە ، نادان لردە ، ياشلردە ، قارتلردە اوبالرنى آدم كوچى ايله تاشلغان توپراقلردن اوبلىگان ؛ اصلدە مقبرە بولغان اورن دېب ايسەب قىلار . آثار عتيقە هم طبقات الارض علمالرىك شول ايسەبدە بولسەلر كېرەك . اوبا سوزن چغاروب كورسەتمك اېچون اول لغت دن بىر نېچە سوز يازوب كورسەتەيك :

جېرنىڭ تېگىز بولماغانى «قالقۇ» بولادر (عربچەسى «نېكە» بولسە كېرەك) . اوندىن بېوگرەك بولسە «دوگپەچ» دېولور (عربچەسى «راببە» بولور) . بىنە بېوگرەك بولسە

اوشبو معنادن آلتوب شېھرلرنى صاقلار اېچون ياصالەش بىنلرغە «فورغان» دېمىش اولورلر .

بىر مېتنىڭ قېرى تېرەسىنى آيلاندرۈپ آلمىش بىناغە «نام» و كۈپ مېتىلرنى احاطە ايتەش بىنلرغە «فورغان» دېەلر . اصلدە بو «فورغان» سوزى «فورغان» دن تخفیف ايدىلمىش سوز اولسە كرك .

«شورا» دە «قالا» سوزى عربدىن آلتغانى ، بۇقسە اصلدە تىركچەمى ؟ « ايدىكى حقدە اوزون نزاغىلر بولدى . بونى كرىپوست معناسىدە استعمال قىلورغە ضرورت يوق . بو سوز تىركچە اولوب «لا يىنتىل ايدا» معناسىدە اولوب ، «قالىق» مصدرىدىن آلتىمىشدر . بو طرفى خىلقلىرى مھاجر لرنىڭ قىرلر بنا ايتىدىكىلرنى كوردىكىلرنە : «قالا بولالر» يعنى كوچوب يورمىبەچىكلر ، دېە سويليلر . بو طرفدە «قالا» سوزى مستعمل اولسەدە حصار و كرىپوست معنالرنە مستعمل دگلدىر . ع . آلتوبايى .

ii

محترم «شورا» نىڭ ۲۰ نچى سانىدە عرمتلو مدرس حبيب النجار حضرت فورغان و اوبالر تاپقۇرنە تھقىق سوراى در . بىز «شورا» نىڭ ۱۷ نچى سانن كورە آلمادق يالغز ۲۰ نچى سانىدەغى سوزلرە قاراب بو اورىدە فورغان هم اوبا سوزلرنىڭ تھقىقن يازامز .

فورغان - بو سوز اولوغ كىسەلرنىڭ قېرلرى اورنى بولو اصلا درست توگلدىر . ش . سامى بك قاموس تۈركىيە (۲ ج . ۱۰۹۵ بېت) فورمق مصدرىدىن صانامىشدر . «حصار معناسىدە» دېمىشدر . قىوم الناصرى لېجە تاتارى دە (ج ۲ بېت ۴۷) حصار معناسىدە ، چاغاتاى سوزبىدر ، مېلكت چە كرىپوست ، دېمىشدر .

بۇچە : بو سوز اصلدە و درستلىكدە فورغانلىق مصدرىدىن در . فورغانلىق نىڭ لغت معناسى : اوزن اوزى ھلاكتىدىن ساقلاندر . صوغش وقتىدە ايسە دشماننىڭ ضررىدىن ساقلانمىشدر . مصدر علامتن تاشلاغان صوڭ قالغان مادە فعل - اسم مكان اېچون يورگىزۈپ - فورغان سوزى دشماندىن ساقلانا تورغان اورن دېمىشدر . ايسكى زمانلردە تۈركىيلر صوغش وقتىدەغى تورلى اورنلرغە تورلى اسملر قويىمىشلر . صوغش وقتىدە آرنىنە ياشرنوب آتشمق اېچون گنە بولسە «قامال» دېمىشدر . قاماللىق مصدرىدىن در . اچىنە ياشرنومك معناسىدە . بىنە بىر تورلىسىنە «بېكەت»

کومدیکلری سویله نمکده در .

سیر دالالری، تورکستان فرلری روسلرغه تابشردن صوگره، بو جیرلرگه کیلگان روسلرغه، توب توز جیرلرده بیوک بیوک اوبالرنک جایلوب یاتوی غریب کورندی صوگره فازوبده بر نیچه ایبرلر تابلقان صوگ، بو اورنلر بورنقی لرنک خزینه اورنی ایکان دیگان فکگره کیلدیلمر. آدم سویه کلری تابلقان صوگ مقبره ایکان دیدیلر. بونلر اچنده احتیاطا کوملگان بر آرخزینه بولوی احتمال بولسهده، اما آدم کوچی ایله اویلگان قیرلک بولولری اصلا جائز توکلدر. تابلقان کشی سویه کلری یوغاریده آیتلغانچه، صوگندن کوملگانلرنکی در .

ایشته، قورغان هم اوبا سوزلری معدوم صرف بولغان ناتار سوزیده، هم موهوم محض بولغان چاغانای سوزیده توکلدر، بلکه «تورکی» سوزلدر .

* * *

جبهک سوزنده گی «ب» حرفی، فالپاق، توپراق سوز- لرنده گی «پ» حرفی «ف» گه آشنوب، بوزلوب جفهک، فالپاق، توفراق صورتنده، بوزوق و یا گلش اولارق یازلورینه فاراغانده، اوقا سوزینک اوبادن اوزگه رلوبنه وجه بولسهده حقیقتده اولای توگل در .

توز فرلرغه وکیک دالارغه تورکی تلتک «اوا» دیولور. شو سوز بو کون روسیه تورکیلرنده بولمسهده، بر کون بورن البته بار ایدی. عثمانلی تورکلرنده بو کوندهده بارددر. تورکی تلتده «و» حرفی هم کوب سوزلرده «ف» حرفینه آشنوب، یازلوب سویله نه در. اوقا، توهک، قافاز سوزلری اوقا، توفهک، قافاز صورتینه اولمشلدر. شو فییلدن، اوا سوزی هم اوقا بولوب اولو وجهی یاقنراقدر. بز شولای توشندک .

معلم : حسن علی .

III

«شورا» نك ۱۸ - ۲۰ نچی نومرولرنده «تیل یاریشی» جموعه سنده بولغان بعض سوزلر حقتده تورلیچه فکرلر یورتولمشلدر. اوشبو جمله دن اولارق بعضلر «فالا» سوزینک عربچه اولوب، قاعده دن تورلندیکنی؛ بعضلر ایسه تورکیچه اولوب «فولاتیق» یا که «فالمق» مصدرندن آلتدیغنی سویله مشلر. بزجه «فالا» سوزی عربچه اولمادیغنی کیی «فالمق» یا که «فولاتیق» مصدرندن ده آلتمش

«دوک» دیولور . ینه بیوگرهک بولسه «توبه چک» بولور (عربجه سی «الریع» بولسه کیرهک). ینه بیوگرهک بولسه «توبه» یاخود «توبه» دیولور (عربجه ده «القف» بولسه کیرهک). ینه بیوگرهک بولسه «شیقان» یاخود «شیغان» دیولور (عربجه سی «القرن» بولسه کیره). ینه بیوگرهک بولوب تکه بولمسه، ایته گی جایئکی بولسه اوزی تیگز جیرده یالغز بولسه «اوبا» دیولور؛ عربجه سی «الهضبة» در .

باشینه فاراغای و باشقه آغاچ بتسه اوبالقدن چغادر. اوند «چوقی» دیولور. ایکه و، اوچه و بولسلر ینه «اوبا» دیولمهس، بلکه «تاو» دیولور. اگر ایته گی بولمسه ینه اوبالقدن چغوب «تاو» دیولور .

ایشته، لغتنگ کورسه توی بو نیچه «اوبا» سوزی نك قیر فلان ایله مناسبتی یوقدر . همهده هیچ بر وقتده آدم کوچی ایله اویلوب یاسالغان نرسه توکلدر. شبهه سر، جناب الله نك قدرت باهره سی ایله تیگز جیر اوستینه اوسکه ن بر اعضاسیدر. طبقات الارض علماسی تلهسه اقرار ایتسون و تلهسه ایتمه سون، حقیقه ثابتدرکه، جیر یوزینک بعض توشی فالقا و اوسه در، بعض توشی کیرسنجه - بانا و اویلا در. آدملر فسقه عمرلرنده سذاب بله آلماسلرده جیر یوزینک توپراق قسمی کوبک کیدر. آققان صولر و کوللر فوروبده، بورن ایسی وئزی بولماغان اورنلردن بلاقلر چغوب در یالر تشکیل ایتوی شو حکمته مبنی در .

اوبالردن کشی سویه کلری و ایسکی ایبرلر تابلوغه کیلسهک: بورنقی تورک اولوسلری آراسنکغی جیرلر صوفا ایله یرتلوب، غران ایله چیکله نماز ایدی. بلکه طبیعی اولارق جیر اوستنده گی یاراتلغان نرسلر ایله بیلگیلر ایدیلر. فلان آغاچ، فلان صو، فلان اوبا جیر چینی نك بیلگیسی بولور ایدی. یاسالغان خریطه، اشله نکه ن پلان یوق ایدی. اوزلری کوچمه لی بولدقلری ایچون، کوچوب کیتدکلرنده ایکنچی لرنک کیلوب، جیرلر ن ضبط ایتو خونی بار ایدی. (ذاتا اساس سوزرتده، جیر و قر ایچون اره تسز صوغشوب، قرلشوب هلاک بولوب بتدیگیه ناریخاده معلومدر). بناء علیه جیر نغشوب قوبو ایچون بیلگیلر فالدمق ضروری ایدی. شو مقصدنه مبنی اولکلرن، کوب وقتده، اوبالرغه کومه ر ایدیلر. بورنقی تورکیلرده هم فالملق لرده عادت شو ایدی؛ حتی فالملقار، میت نك اوز جهازی ایله کومه ر ایدیلر. بر باتور یاخود توره اولسه اهرلی آنن هم فانتن نریله ی اوزی ایله برابر

تصادف ایتیشم پروفیسور جنابلرینک «عربیه بیکگان وقتدہ دوه و آنلر ناک بوینینہ کیدیریلن شینی فرغیزلر نصل تسمیہ ایدیورلر» دیهن سؤالینہ فارشی: «قاموت» دیورلر دیه جواب ویردیگمده، یانمدهغی رفیقم کولرک «قاموت» لفظینک فرغیزچه اولمایوب، روسچہ اولدیغنی اخطار ایتدی. فقط پروفیسور جنابلری «قاموت» ناک هم تورکیچه اولدیغنی سویله یهرک رفیقمنی محجوب، بوندن باشقده روس تیلندہ ایسکی تاتار سوزلرینک کوب ایدکنی بیان ایلهدی. سوکره ایداشمده: «بروس پروفیسورینک آغیزندن ایشدمه سہم قاموتنک تورکیچه سوز ایدیکنه هیچ اینانماز ایدم» دیبهرک قصورینی اعتراف ایتمشدی.

بونى نقل ایدودن مقصدم شولدرکه: بو کون روس تاتار آراسنده اورتاق قوللانیمقده اولان ایسکی سوزلرنک همه سنی روس مالی حساب ایتمک کبی برخطا یولغه کیرمه ملی یز. خامود «قاموت» تورکیچه اولدیغی کبی دوگا، ژولغا، فاراول، آربوز «فاربوز»، اشطانی «اشطان»، بوران، طومان، دودکا «توتک»، سیرگی «آلغا»، قالماق، صورغوج، بارصوک، کوزا «کجه، کچی» کبی اسملرده تورکیچه اولسه کیرهک.

م.عام: عبدالعزیز موسی.

شعر

تورکستان

بورلوب آفقان صو بویلرن «توغای» دیلر
تورکستانده تاتارلرغه «توغای» دیلر.
توغایلرغه آنده یاشاوتار بولسده،
علم هنر بیلگانینہ اوکای دیلر.
تورکستاننک تاغ باشلارین قابلاغان فار
ایللرینک ترککلگی شونندن آفار.
اوجماخ کبی آفار صولر باغلارینہ؛
ياتلر کیلب صولانلر ارغاق آتار.
تورکستاننک پاخته سی بار-قزل آلتون!
جیولا اول زاوودلرغه تورلی یارتن.
پاخته ناک کوب تابوشین یاتلر آلا
اوز ایللری نادانلقده طورغان سارتین.
فارساک تورکستاننک ییرلی سارتن؛
چای خانهدہ کوررسن یاشن قارتن.

توکلدر. بلکه برینک اوستنه برینی قویمق - معناسنده بولغان «فالامق» مصدرندن آلمشدر. ناش فالامق، کیرپچ فالامق کبی. بو کون فازاقلر: «فازان آستینه تیزهک فالالا» دیورلر، یعنی برینک اوستینه برینی قوی دیمکدر. شونک کبی قش کونی بوراندن صافلانور اچون، قیشلاو-لرینک ایلنه سینہ فاردن یصادقلری قویماغه «فار فالالا» یا که «آق فالالا» دییلر. «ناش فالادم»، «فار فالادم»، «شم فالادم» دیب هم ایتلر. مونه اوشبو مناسبت برله برینک اوستینه برینی قویمق صورتیله ناش، آغاچلردن یاصلغان اوبلرگه «فالالا» دییولدر.

رہت، امید، بوران، فاراول سوزلری ده اوزمزنکدر. سوکغی ایکی سوزده شبهه ایتمک بتونلائی اورونسردر. اما امید، رہت سوزلری ایسه، بری اسم معنا، دیکری اسم صفتدر. حالبوکه یات تیلدن کوبرهک اسم عین آلینه در. اسم صفت، اسم معنالنک یات تیلدن آلینوی بیک سیرهک، بدوی خلقدہ ایسه بتونلائی بوق دیرگه مکنکدر.

تورکلرنک ایسکی عادت و تیللرینی بو کونگه قدر صاف و ناغز اولارق صافلاغان، یات ملتلرنک هر تورلی تأثیرلرندن براتی بشاغان بدوی فازاقلرنک هر قبیلہ و رولرینک تیللرندہ «رہت» سوزی «ریت» و امید سوزی «اومت» اولارق قوللانیمقده در.

بر تیلگه یات سوزلر کوبرهک، دین و مدنیت، تجارت و حاکمیتنک تأثیری اولارق کریر؛ بناءعلیه تیلہزگه عربچه سوزلرنک کروی برده عجب توکلدر. اما ایسکین قوللانوب کیلگان بعض سوزلرمنی فقط حروف و ناوشده بولغان مناسبت سببلی، روس سوزی دیمک، یولسزدر ظن ایدہرم. چونکه روس تیلینہ دینی برمناسبتہم بولماغان کبی، تورک تاتار ملتلری مدنیت، تجارت جہتلرندن ده روسلرغه استاذ، حاکمیتدہ اولنرغه دخی مقدملدر. بنا برین بوکون روس، تاتار آغیزلرندہ اورتاق قوللانیمقده اولان بعض سوزلرنی، توب تاتار سوزی دیه حکم ایدنلر بر درجه گه قدر حقیقلدرلر. تاتارلرنک بو بیوک منصبلرندن توشکاچدن سوک چیارلغان و سوکغی مدنیتنک اختراعاتندن اولان صماوار، اوستہل کبی سوزلرنک روسچہ بولوی ایلہ یوغاریدہغی حکمنک خطالغنی اثبات ایتمک تکلفدر.

بوندن ایکی سنہ مقدم استانبولده ایکن، تورک لسانی متخصصلرندن بر ذاتک (میرالای فؤاد بک) اوینده مسقوا دار الفونینک السنہ شرقیہ شعبه سنده تورک لسانی پروفیسورینہ

باشمزه کلوب ده گاه کولدرمش و گاه آغلتمش حاللرنی یازوب آنلره یادکار ایدلم. اگرده باشلرنده عقل اولسه، بزم یازدقلر مزننی اوقورلر و عبرت آلورلر. بزننی آغلتمش و بختسزلر گمزگه سبب اولمش اشلردن فاچارلر، بالعکس بزلرنی کولدرمش و کوکللندرمش سببلرنی ایزلرلر. اوچ کونلک عهزلرینی حسرت ایله ضایع ایدم چک برده سعادت، شان و شرف ایله کچررگه طریشورلر « دیه فکرلمشلر ده باشلرنندن اوتتمش بتون واقعه لرین کتاب ایدوب یازمشلر. اوشبو فایده لی و عبرتلی، نصیحتلی کتابلرینی بزلرگه یادکار ایدوب قالدرمشلر. ایشته « تاریخ علمی » اوشبودر.

اگرده تاریخ اوقوماز ایشته، بزلر کیملر مز؟ بزم بابالرمز کیملر در؟ بابالرمز نه روشده دنیا کچر مشلر؟ کبی سؤال لرغه جواب ویررگه کوچمز یتماز. دوستمز و دشمنلر مزننی آکلارغه فکر مز ابرشماز. کیملر دن فائده امید قیلورغه و کیملر دن فائده کوررگه ممکن اولدیغنی بیلماز مز. بو اشلرنک نتیجه سی بیک ضررلی اولور؛ چونکه غافل آدمک باشینه هیچ فکرله مادیکی بروقتده قیامت قوبار. تاریخ بیلور اولسه ق کیله چک کونلر مزننی بیلوب طوررغه و اوزینه موافق حاضرلر کوررگه ممکن اولور. قورقولی توشلر کورلماسون ایچون هر وقت اویاغ طورمق لازم کلور. بزدن مقدم دنیاغه کلوب کنمش قوملرنک، ملتلرنک حاللرینی بیلماز اولسه ق دنیا سفر مز، قپودانی اولمادیغنی حالده دگرگه کروب کنمش پاراخودغه اوخشار. پیل داو، تاغ و تاشنی بیلوچی قپودانی اولماش پاراخود استقبالینده فورتمق امیددی اولماز.

شاگردلرنک آخرت و دنیا ده سعادتلرینه سبب اولان علملرنک باشلرنده « تاریخ » ایله « اخلاق » درس ی طورر. تاریخ اوقودقلر نده شاگردلر اوزلرینک دینلرینه ملتلرینه فائده و ضرر کتورمش آدملرنی بیلورلر و بو سببیدن اولیگیلرینه محبت و صوگفیلرینه نفرت قیلورلر؛ دنیانک عارضی اولان شوکت عظمتنه آلدانوب باشقه لره جبر و ظلم ایدوب طورمش ظالملرنک، صوگره ده نه قدر ذلتلرگه توشوب جفا چکدی کلرینی کوروب عبرت آلورلر. خائن و ناکور آدملرگه لعنت ایدرلر. انسان نیمر و چویندن اولسه ده زمانه حکمندن امین قالمادیغنی و بتون دنیاغه مالک اولسه ده آخرنده چروب توپراق اولدیغنی، باقی اولان شی آنچی ایزگی اسم و بیخشی عمل ایدیکنی بیلوب گوزل اسم قالدرمق فکرینه کورلر.

زمانچه علم اوگره نوب کسب ایتمای باشیلر هیچ اویلامای اشنک آرتن. ترگزوب ککوگره تمیلر دالالرن نسانی آلمای یوریلر آنالرن. توکه له سلیک بایلقنی طوتما بیلمای، یارلیلقده قالدرا لر بالالرن. پاخنه صانچا کوب بولادر طوی تاماشا، آنده قیلغان خرچلری حددین آشا، یوقلق کیلوب اوکچه گه باصقان چافده، آنک ایله فارشی طوروب کوب تالاشا. یوقسوللقنی چیئا آلمایچ کوب تالاشوب نی قیلورغه امین تابهای فاللا شاشوب. اش چالوب بایلق فولدن اچقنغان صوک هنر یوقدن، « جمال » بولا نرسه تاشوب. زماننک دونگه له گی طورماز دوندر بلك هنر بامه گاننی ایزر کومر؛ تورکستاننک یلتر اغان چرافلری، هنر لیلر یاقتمیسنده اوچهر سونه ر. کلیم الله سعدی. « تاشکنده ».

تاریخ علمی .

I

تاریخ نه در بیلور میسز؟ بر توش و بر اکیاندر. فقط بو توشنی بزم یراق بابالرمز اویاو وقتلرنده کور. مشلر و بو اکیانلرنی آنلر وجودگه کتور مشلر در. توشلر، بعض وقت قورقنچلی و قایغرتوچی، آغلان توچی و بعض وقت سویندروچی، راحتلاندر و چی اولور. ایشته یراق بابالرمز اوشبوتوشلر و اوشبو اکیانلر ده گاه کولمشلر و گاه آغلان مشلر، لکن بو کولمکلری و آغلان مقلری بوش یرگه دگل، بلکه بر سبب ایله آغلان مش و کولمشلر در. یراق بابالرمز: « بز، بو دنیا ده منگو قالمیه چقمز، بوکون بوندن کوچوب کیده چکمز، اما بزنک بالالرمز، طورونلرمز قالاچقلر. تمام بزم کبی یاشایه چکلر، آنلرنک ده دوستلری و دشمنلری اوله چق. اوشبو سببیدن بزم

ماڭلاينده نور يالترانغان خالده، ايكنچىسى سفيل بر حاله كرر. برنده اير برله خاتون «بو بزنك از دواجمنك شمرهسى در» ديهرك كوكركلرينى كيره كيره انسانيت عالمينه تقديم ايدەرلر؛ ايكنچى برنده خاتون، انسان توگل، بر ايليس طوغدروب، سفالت ميدانينه يغلى، يغلى بالاسون چغارر، انسانلره كورنماي يوره كينك بر كيسه گى بولغان بالاسينك يانندن كيتەر برسفالت خانه گه صيونر. برينى، منسوب بولديغى جمعيت شادلق و كيله چكده بر اميد ايله قارشولاب آلور؛ ايكنچىنى تأسفلر برله لعنتلر او قوب نقرتله نوب قبول قيلورغه مجبور اولور.

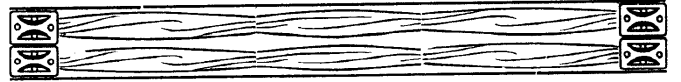
صوكره بوايكي تولى ازدواجنك، برله شونك كيل چكى نيكه سبب بولور؟ نيكه سبب بولاچق؟ برندن منتظم عائله لر حاصل بولور، اول عائله لر نك اولاد واحفادلى كيله چكده ده ا بر نيقدر عائله لر وجودكه كتوررلر. بو روشچه منتظم بر جمعيت و كامل بر هيئت ميدانغه چغار؛ اخلاق بوزوقلغندن سفالندن اثر كورلماز، افراد طور دقچه كوبه يور، بو عائللر، بوجمعيترلر اوسكان صابون اوسارلر. ايكنچى ازدواجدن نيلر طوار؟ نيلر طواچق؟! اير برله خاتون اساسلى بر عائله حاصل ايتماسلر؛ اير اوزينك ريفقه حياتنى طاشلامغه مجبور بولور. عصمتى، عفتى بوغالغان بر خاتون آرتق باشقه بر عائله حاصل ايتوندىن اميدسز بوله رق فارنداغى ازدواج و برله شو شمره سون سفالت و بوزغونلققه آتار. بوندى عائله نك دوامى باشلا. نغاچنده قلوب بتار. جمعيت سونمه گه وبتما گه يوز طونار، نفوسى آزابور، هيچ بر عائله گه نسبتى بولماغان برنى قدر حشرات طوغدورر. بونلردن حاصل بولغان قومده تربيه دن كمالندن اثر كورلمايكي كى دنيا ده طورمقلزندن دنيا ده زور هلاكتلر اولور.

ايمدى ازدواجده، برله شمكده بو قدر زور ايرمالر بولديغندن: ازدواج مسئله سينك نه قدر مهم ونى درجه نچكه مسئله بولديغى ظاهر بولور.

فقه كتابلر نك آيروب بيان اولنديغى اوزره جناب حق، بو نظاملى عالم نك معلوم وقت غه قدر فالوون اراده ايتمش؛ بو ايسه نوع انساننك فالووينه ونوعنك فالووى تناسل وتوالد ايچون اير برله خاتوننك ازدواجينه، برله شوينه باغليدر. بوندىن آكلاشلادركه عالم نك نظامن صافلاو ايچون ازدواج و برله شو بر ضرور بولغان اشدر. حقيقتده نظام عالمنى بار ايتكان شى آدم لرنك اجتماعلريدر، فقط

ايشته بو سبب دن «تاريخ»، شاگردلر گه دين و ملت گه، علم وانسانلقغه خدمت ايتمك محبتنى كوكل گه سالور. حق نه در؟ وظيفه نه در؟ ظلم نه در؟ عدل نه در؟ بونلرنى برر برر اوگره نرلر، كوب مثاللر تابوب هر برندن عبرت آلورلر.

بر وقتلر انسانلر گروه گروه بورمكده اولان قوى كتولرى قبيلندن بورلر، اوزلرينى ده ظالم و مستبدلر نك ماللرى ديه حساب قيلورلر، آنلر طرفندن نه كى جبر كورسه لر ده هر برينى بوكلاب طورلر ايدى. اما بر قاچ عصرلر اولور مکتبلر سبب دن انسانلر آراسنده علم تارالدى، انسانلر نك كوزلرى آز آز آچلدى. مويى نرنده اولان زنجيرلرنى، آياقلر نده غى بغاولرنى انسانلر برر برر اتوب تاشلاديلر. بونى ايسه كوزلر گه كوستروب طورمقه اولان شى «تاريخ» در. «آرفاداش».

ازدواج مسئله سينك فلسفه سى.

(محمد اسعد افندى اثرندن مقتبس)

ازدواج، اير برله خاتوننك برله شوندىن عبارتدر؛ فقط بو برله شوده بيك كوب فرق باردر.

ازدواج باركه: انسانيت عالمينه نجيب، نسبى معلوم بر محصول تقديم ايدچك يرده بالعكس، ضرولى بر مخلوق يتوشدرر. جمعيت بشرية، انسانيته خادم بر مخلوق كوتوب طورغان وقتده نسبسز، اخلاقسز، تربيه سز بر قبيح نرسه ميدانه كلديكى كورر.

ازدواج باركه: جمعيت بشرية نك قوتلى نيگزى بولمغه مستحق بر عائله يتوشدرر گه خدمت ايدر؛ اول عائلنك، بلكه ده منسوب بولديغى ملت نك آنك ايله ماقتاناچق بالالر، ذريات يتوشدرر. بويله برله شوندىن حاصل بولغان اولاد واحفاد اول ملتنى و بلكه ده بوتون جهاننى ترگزور.

حاضر توشونه بيك: ذكر قيلم نم نسبسز، تربيه سز سفيللرده، اوشنداق ملتنى بلكه ده بوتون جهاننى ترگزرداى عائله ده، ازدواج و برله شونك محصوليدر، لىكن برله شو برله، برله شونك آراسنده بولغان فرق بو ايكي شمره نى برسون آخرندن نه قدر آيرر! برى جمعيتنك ايچينه

اول سایه ده آرالرنده بر یاردمله شو و چودگه کیلسونده اول جمعیت بوروشچه بر کامل انتظام ایچنده یاشاسون .
اگرده عائله ده بویله بر محبت بولماسه بالار آتاسینی، خاتون ایرینی، آنالری ده بونلرنک برینی طانماز و بونلرنک برسی آخرینه قوشلوی بر محبت ایله قوشلوی اولماز ایسه اول حالده عائله بوزلور، منتظم بر جمعیت حاصل اولماز .

دیملک عائله لرنک منتظم صورتک برله شو و یاشاولری میل و محبت بوله در؛ یعنی اول، زوجیت محبتی حاصل بولور، زمانلر اوتوی ایله بومحبتدن والدیت، آنالقی محبتی طوارده بوسایه ده منتظم برعائله میدانغه چیغار . صوکره بومحبت اورچر، طوردقچه قونداش، قبیله، نسل و نسب محبتلرینی طوغدر . شوشی وجه ایله خصوصدن عمومگه، جزدن کلگه کوچو طریق ایله « بنی آدم اعضای یکدیگرند » حکمتی ظاهر اولور، جمعیتنک افرادی آراسنده بر محبت کورلور . بوندی انتظام و توزوکلک، عائله مزدن انسانلر و جمعیتلر آراسنه کوچار، عالمنک توزوکلگی ایسه - بوفاروده اثبات ایدلدیکی اوزره - آنچق بو جمعیتلرنک ترتیب و توزوکلگی ایله حاصل بولور .

کوره مزکه: جمعیتلرنک ترتیبی فالوی و یاشاوی نیچک محبت اوزرینه باغلانسه، عوالم (موجودات) نك یاراتلوی و بار بولوی، حیوان و اوله نلرنک کوبایولری ده بارچه سی میل و محبت اثریدر . « لولاک لما خلقت الافلاک » کلام قدیمناک (?) بیان و افاده ایتدیکی اوزره کتم عدمدن وجودگه کیلوی دخی محبت باغلیدر .

اوله نلری تدقیق ایدیهک؛ آکلانادرکه: بونلرنک کوبایویک بویله - حقیقتی بلمدیکمز - طبیعی بر میل اثریدر . شولای! بونلرنک حمله گاهی اورنده اولان چه چه کلرنک تورلی نوسده اولان یافراقلری ایچنده یاشرلگان اعضای تذکیرنک اعضای تأنیت اوزرینه میل ایلمکلی ایله حاصل بولور . عجباهر ازدواج برله شو بو عائله محبتی طوغدرمازمی؟ مقاله نك اولنی دفت برله اوقوغانلر بوسوالگه بخشی جواب بیره بلورلر . اولده برله شو برله برله شونک آراسنده نی قدر آیرمه بولدیفنی آبروب بیان ایتدک . بعض ازدواج و برله شولرنک صوکی منتظم، مسعود برعائله حصولینه خدمت ایتدیکنی و بعضلرنک ده بر قورقچ بوزوقلغه مقدمه بولوب عائله امیدلرینی محو ایله دیکنی کوستردک . ایمدی بو اورنده دخی نی تورلی ازدواجنک سعادت و محبتی موجب اوله رق بر عائله توزوگه یارادیفنی، ونه کی ازدواجلرنکده اول

ترتیبی بولغان برکتو خلقنک بر یوزنده یاشاوی بو مقصدنی حاصل ایتیرمی؟ عالمنک ترتیبن تأمین ایته بلورمی؟ بونک ایچون آدملرنک برگووی ترتیبی و توزوکلک بر حاله بولسونکه مطلوب الهی بولغان انتظام، عالمه حاصل بوله بلسون! عجب آدم بالالرنک برگولرنده گی انتظام، نه صورتله نیز آرتور و نیچک حاصل بولور؟ کوره یک:

معلومدرکه: جمعیت بشریه بر « کل » در . هر « کل » برنی قدر کیسا کلردن اویوشدیگی کی جمعیت بشریه ده «عائله» دیگان جزلردن اویوشادر . آرادن عائله لری فالدرلسه بو وقتک جمعیتلرنک بوزوق بولدیگی کورلور . دیملکه، آدم بالالرنک اویوشوبنک ای کتوب نیگری «عائله» لردر .

طبیعی معلوم بولغان اشلردندرکه: « کل » نك باشقه چه ایتکانده هر بر اویوشقان و قوشلقان نرسه نك حالی، آنی حاصل ایتکان کیسا کلرنک حالینه و آرالرنکی جاذبه و باغلا - نونک درجه سینه تابعدر . اگرده اویوشقان کیسا کلر فنا - بوزوق بر حالده، باغلانو و مناسبتلری بیک ضعیف بولسه، طبیعی آنلرنک مرکب بولغان کورنشلری بخشی بر حالده بولماز . بالعکس آرالرنده گی مناسبت فوتلی بولسه آنلرنک وجودگه کینوردکاری نرسه دخی اشانچلی بولور .

آدم بالالرنک برگو ووشلری بعینه بویله در: اگرده آنی حاصل ایتکان عائله لرترتیبی بر حالده بولسه، اول برگوده ترتیبی و منتظم بولور والا بالعکس . بوندن آچق بلندیکه: جناب حقنک اراده بیوردیفنی انتظام عالم، آدملرنک جیولشی ترتیبی بر حالده بولنوینه و بو ایسه عائله لرنک ترتیبی بر صورتده اویوشوینه باغلیدر . لکن «عائله» لرنک منتظم روشک برلشمکلی نیندای شیلرگه توفق قیلور؟

معلومدرکه: «عائله» اسمیل ذکر ایدلگان آنا و آنا، اولاد و فرنداشدن همده باشقه اقربادن حاصل بولغان جماعت؛ اولده - بر «ازدواج» نتیجه سی اوله رق اویوشور . بوندی بر عائله نك منتظم بر حاله بولوی و کیله چکده - عالمنک انتظامنه وسیله بوله چن - جیولشو و برگوینی ترتیب ایته بلووی ایچون عائله آراسنه بر ارتباط، بر محبت بولو، بالالرنک آنا آنادن شفقت، آنا آنانکده بالالرندن بالمقابله حرمت و رعایت کورولری نیوشلی بولور، تاکه کیله چکده بونلردن حاصل بوله چق جمعیت بشریه آراسنده دخی بویله بر ارتباط، برسی آخرینه محبت ایله حاصل اولور و بو ارتباط سایه سنک برسی آخرندن فرنداش کی یاردم کوره رک،

ايدى بىر يوزىندە يىغىلىقنى آرتق بوزوقلىق كورلور ايدى، نفس ھواسى، ھىچ شېھە يوقىدىرگە - ميل معالىگە - يىغىلىقنى مىلگە اوستون بولور، انسانلار آراسىندە مەنپەتتىن، كەمالتتىن آرتق، وحشت و جھالت حكم سورر ايدى. حتى بو حقيقتكە بناىدىرگە انسانلارنى بىر منتظم صورتە اداره ايتىمك ايچون ھەر قوم و ملتە بىر چوق قانونلار تىزىپى ايچاب ايتىشىدىر. « منا كھات قانونى » بىر دستوردىرگە، نظام عالمىنى نىگىزىپى حاصل ايتىمك عائللارنىك تىزىم بىر صورتە نىگىزلەنۇپى، ازدواجنىك بالغىز حېوانىتىنى ادا ايچون دىگىل، بىلكە عائل و جودگە كىتر و ايچون مشروع بىر صورتە عقىدىنى تامين ايدىر.

عقد ازدواجىدە نكاح كېيى بىر امين واسطە بولماسە ايدى، عجباً انسانلارنىك حالى نە اولور ايدى؟ ھىچ شېھە يوق، يارانلۇدە ھوالرىنە مغلوب بولغان انسانلار اوز استەدكلىرىنى ازدواج ايدىرلر، تسكىن ھوا ايلەدىكىن صوگرە آيرالورلر ايدى. بو صورتە ايسە، نە تىزىمك عائللار جودگە كلور و نە بىر اشانچى قوتلى جمعيت حاصل بولور و نەدە مطلوب الھى بولغان نظام عالم دن اثر كورلور ايدى.

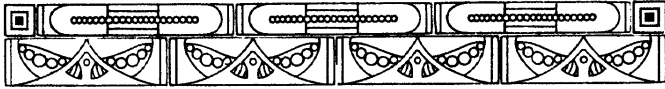
ايندى « قانون منا كھات » بو ضررلى نتيجه نى بو ايدىر. ھەر كىشىنى ايسىتەدىكى ازدواجىدىن، عائللەرنىك تىزىمك كىيىنە ضرر كىتوردىن، نفوسنىك كىمويىنە و نچارلانويىنە سبب بولغان فحش اشلارنى قىلدىن منع ايدىر. بالغىز حېوانىت و تسكىن ھوس ايچون دىگىل بىلكە عالمىنىك تىزىمك كىيىنە، جمعيت بشرىيەنىك باشاويىنە وسيله بولمىق ايچون ازدواج و بىرلەشونى مشروع قىلور. حقيقتا بو فكرەدە بولغانلار قانون حكمنە بوى صنوب عقد ازدواج ايدىرلر. بالغىز حېوانىت و نفس ھواسى ايچون ازدواج ايدىنلر فحش ايلەلرندىن سانالورلر. بو قانون ساپەسندە عائللار آراسىندە قوت و تىزىمك حاصل بولور. بونلاردىن حاصل بولغان جمعيتلردە تىزىمك بىر حالەدە بولور و ياشارلر. نكاح كېيى بىر قانوننىك مسالە ايدىلدىكى يىرلردە افراد جمعيت آراسىندە ارتباطلىق حكم سورر، عائللەرنىك نفوس آزابور. اخلاقنىك بوزوقلىقى و نچار اشلار كۆپەيور.

مثلاً فرانسىيەدە ازدواجنىك قانون اولويىنە اهميت بىرلەدىكىندىرگە: كوندىن كون غىر مشروع ازدواجلاردىن طوغان بىچارەلرنىك سانى آرتا بارادىر. حالبوگە طورغان صايون عائللار بوزولور، نفوس آزابور. نكاحنىك نفوسنى كۆپايتىوگە بولغان سببى ايلەدىرگە،

مستقل سعادتتى بوغالتدىغىنى آچق بيان ايدەچكەز. ازدواج، بىرلشمك باردىرگە: اير ايلە خاتون بالغىز بىر بىرىن سومكلىرى، بىر آخون بلىشو و توشنولرى سببىدىن واقع بولور؛ ھەر ايسىندە كىلەچكە بىر عائلە جودگە كىترمك، اول عائلەنىك مەنپەتتىن فائىدەلەر حېسانى بولماز. بويىلە ازدواج و بىرلەشون جمعيت بشرىيە ايچون بىر فائىدە اميد ايدىلماز. بونلار بو فكر، بو جمعيت ايلە بىرلەشور. آخون نە بولور؟ يا ايسە اولگى مەنپەتلىرى بارا بارا كىموب و فنالەشوب خاتوننىك عصمتى بىدىكى حالە بىر بوزغىناققە توشار، ياخود اول مەنپەت بىر ازدواج ئىمەسى ميدانغە كىلگەنچە دوام ايتار، لىكن ايسىنىك املى بو بالا بولمايدىغىن بوگا قارشى بىر مەنپەت دىگىل بىلكە نفرت قىلورلر و ايك آخردە بو ازدواج و بىرلەشو بىر عائلە حاضرلەوگە خدمت ايتىمىچە اير بىرلە خاتوننىك بىر بوزغونلىق عالمىنە كىرى، بىر عائلە اميدىنىك سونوى ايلە تمام بولور.

دخى بىر تورلى ازدواج باردىرگە: بوندى اير بىرلە خاتوننىك آرا لىندىغى مەنپەت و بلىشو دىگىل بىلكە كىلەچكە حاصل بولاچق اولاد و عائلە مەنپەتلىرى. بونلارنىك ازدواج و بىرلەشولردىن حېيات ئىمەسى ميدانغە كىلورسە عائلەنىك - اولگى كېيى نفرتتى و ايك آخردە آيرلويىنى موجب بولماز بىلكە بالەكس عائلەنىك باغلانويىن و توتاشون قوتلر. چونكە بونلارنىك ازدواج و بىرلەشون مقصودلرى اوزلارنىك تسكىن ھوسلردىن آرتق، عائلە جودگە كىتر و ايدى. بو حالەدە طورغان صايون اول عائلەنىك افرادى كۆپايور، قدر و استقبالى آرتور؛ بو روشچە جمعيت بشرىيەگە يا كادان يا كادان بىر جىزء قوشا بارر. دىمك: ازدواج و بىرلەشو مقبول و مەنپەت اولمىق ايچون بالغىز نفس ھواسىن طىبو ايچون بولدىن عبارت دىگىل، بىلكە عائلە فكرىنىكە قوشلوى ايلە بولمىق، و بالغىز اير ايلە خاتوننىك اوزلارنىك مەنپەتلىرى ايچونگە دىگىل، بىلكە عائلە مەنپەتلىكە قوشلوى ايلە حصولە كەلمك شرطلر.

ازدواجنىك بويىلە عائلە مەنپەتلىكى فكرى ايلە واقع بولون تامين ايتە طورغان شى نەدىن عبارتدر؟ ايدى بو مەم مسئلەنىك ايك دقت ايتولەچك اورنىدە بودر. توباندى كورسانلەچكەدىرگە: ازدواج و بىرلەشون بىر فكر و بىر امل ايلە اجرا ايدىلدىكى تامين و حاصل ايتە طورغان شى « نكاحدىن » عبارتدر. معلومدىرگە: انسانلار ھوا و ھوسلرىنە مغلوبدىلر. ھەر كىشى اوز كىيىنە و اوز ھواسىنە قوبلىنسە، اختيار بىرلسە

حیات و سعادت .

(باشی اوتکان بل ۲۴ نچی عددده)

علم و تربیه .

کشی اوزینک حیات جسمانیه سنک صو بلهن هواغه نی درجه محتاج بولسه، روحانی حیاتنک و انسانلغنده شونسیته علم و تربیه گه محتاج ایدیکی - آرتق دلیلده نل می طورغان حقیقتلردنر . بو حقه کوب سویلندی و کوب یازیلدی . اگرده بو اورنده آنی تفصیلغه کرشسه ک اوچوی یالغور ، ایسکی بر چوبکنی جهینه گاندای طویلور . شونک ایچون علم و تربیه ننگ اهمیتندن بحث ایدونی فالدروب ، توری - توری علملر اچنده فایوسن آلدن طوتارغه و قایوسینه آرتق اهمیت بیررگه تیوش ایدیکی حقه بر ایکی سوز دیمه لی . بو حقه حکیم اسپنسر دیه در :

باشقه هر نرسه ده بولغان کبک ، علم معارفنی تحصیلده اهمنی مهمگه ، ضرورنی غیر ضرورغه تقدیم قاعده سن رعایه قیلولازمدر . یعنی علملردن فایوسی آدمنگ حیات و معیشی جهندن ایگ مهم بولسه ، شوکا تقدم و زیاده اهتمام بیررگه تیوش .

بو مسئله نی توبینه ره ک توشوب بلو ایچون و آچیراق آکلانسون ایچون شول مقدمه نی تمهید لازم : آدملرننگ افعال ، حرکات و معاملتن ، برسن آخرگه تقدیم و اهمیت جهندن شوتوبه نده گی ۵ درجه گه آیر و ممکن : (۱) کشینک اوز وجودن و اوز حیانتن صافلاوغه بالذات سبب و متعلق بولا طورغان عمل و حرکتلر ؛ (۲) دنیا و معیشت کیره کلرن حاضرلاو ایچون بولغان اش و خدمتلردرکه ، بولار وجود و حیاتی صافلاوغه بالذات توکل ، بلکه بواسطه غنه سبب بولالر ؛ (۳) بالا و انسابکنی تعلیم و تربیه گه عائد وظیفه و عمللر ؛ (۴) کشینک اوز شخصینه ده و بالالریزده عائد بولمغان بلکه عمومغه عائد سیاسی و اجتماعی مسئله ارگه متعلق بولغان فعل و حرکتلر ؛ (۵) یوغاریک غیلرنک هیچ برینه متعلق بولمیچه ، فقط آدمنگ ذوق و حیانتن تربیه گه روحنی اذتله ندر و ادبی رهوشک کوکلنی آچوغه عائد بولغان ایشلر .

ایشته آدملرننگ افعال و حرکتی شوندی ۵ قسمگه آیریلوب ، بولار ضرورت و اهمیت جهندن رقملرده

فخرالرسل افندمز حضرتلری « تناکخوا تناسلوا » امر شریفلری ایله امننی مشروع صورتده ازدواج و برله شوگه ترغیب و تشویق بیورمشلردر .

بوندن باشقه زور فقیهلر طرفندن و خصوصاً فوملرننگ قویغان قانونلری طرفندن نکاحکه خاص صورتده اهمیت ویرلمش و بونک ایچون کتابلر تصنیف اولنمشدر .

اشترا کیونلر کبی بعض بوزوق فکر ایهلری نکاحنگ اهمیتن تقدیر ایتیه ره ک خاتونلرنی عادی برشی درجه سینه توشروب خاتونلرده اشتراک لزومنی دعوا ایتیشلر ایسه ده بونلرنک بو دعوالری ، عقل و وجدانلری سلامت بولغان آدملر طرفندن قاتیلق برله رد و تقبیح اولنمشدر .

حتی آمر بقاده تعدد ازواج (بر خاتوننگ کوب ایرلری بولووی) و تعدد زوجات (بر ایرننگ کوب خاتونلر آلوی) خصوصنده بر فیکرده بولغان «مور مونلر» دخی خاتونلرننگ مشترک بولون قوتلرگه طرشسه لده مجلی حکومت آنلرنی دفع ، باشقه لرغه عبرت بولوردای ایتوب عذاب قیلمشدر . حاصلی : جمعیتنگ کوبایوی و یاشاوی مشروع بولغان نکاحکه موفقدر . مشروع بولمغان اجتماعلردن حاصل بولغان بیچاره لرننگ کوبسی ترکک لدنی ایله لدنلنمای توری اولقلرده محو اولوب بتارلر .

بر کره مشروع بولغان نکاحنی فالدرلسه ، نه عائله ، نه نسب فالور . عائله لردن حاصل بولغان جمعیتلرده ضرر کوبایور و بتووینه سبب بولور . جمعیتلرننگ الی ماشاء الله منتظم یاشاوی مطلوب الهی اولدیغندن ، آنلرنی صافلاو ایچون ، نکاح مشروعنی حمایه لازم بولووی کون کبی ظاهر بولور . معلم : فیض الباری ظریفی . « اچی »

شعر

« ادبیات کیچه سنده خلقغه خطاب . »

ای فرنداشلر ، کورکزیچی ! بو کون شادلق کونی ؛
توری معنت ، توری حسرتلردن ، آزادلق کونی .
ملی شعرلرنی طکلاب ، موگلا نوب سوینو کونی ؛
ملتنک تدنی سن او یلاب ، بو کون کوینو کونی .

قلمزنی توری محبت ، ایلان پاکلاو کونی ؛

کوکره گمزنی اتوب ، آله ، بو کون آطلاو کونی .
قاپلی بو کون ، توری شادلق ! فایغو ، حسرت دیکزن ؛
همه گزنی باش ایوب ، تبریک ایدم حاضر اوزم !

ع . ش .

بوکا «تربیه نفسیه» و «اصلاح نفسی» دیب اسم بیریله : یعنی اوز اوزکنی تربیه و اوزکنی توزه تو دیمکدر. بونک کیفیت حصولی شویله: عادت - طبیعت ثانیه ؛ حتی انسان - عادت محضه ، دیلر . یعنی آدم نی نرسه گه عادت ایتسه ، شول آکا طبیعت قبیلندن بولا بارا . مونه شول خصوصیت بزگه اصلاح نفس ایچون یول آچاد . مونی تله گان آدم اوزینک ناچار عادتلرن ، یامان اشلرن بره م - بره م قویا ، طاشلی باررغه و تدریجاً یاخشی اشلرنی آرتدره و عادت ایته باررغه و طبیعی کمالتن توسیگه چالشورغه تیوشلی . اگرده آرمی ، طالمی بر قدر طرشسه و کوچله ب اوزن یاخشیلغقه سوق و یامانلقدن تبعید ایتسه ، باره طورغاچ بولار آکا طبیعت بولوب کینه . شولای ایدوب ، اوزکنی توزه تو طابولادر . « بخت » اسملی ، نیمسه چه بر اثرنک صاحبی بو حقه ایته : « اگرده کشی بالا وقتنده بیرلمگان تربیه نی ، کمالتنی اُلکانایگاج اوزی طاباسی و اوز اوزن توزه ته سی کیلسه ، مونه شول یول برله ن حرکت ایتسون : اوزکنک بتون افعال و حرکتکنی دائماً دقت و نظارت آستنده طوتارغه و بتون اشلرکنه عقل و وجدان فاشنده باش ایهرگه تیوش . بونک آرفاسنده سین ناچار عادتلرن بره م - بره م قوتلورغه موفق بولورسک! اوزنک ، اوزکنک مرتبه ک ، مناسبنک و باشدان کیچرگان تاریخ و خاطرانک طوغروسنده دائماً محاکمه و تدقیقده بول ! بولار عبرت و اخلاق درسی بولور . ههده اشلرکنک فایوسی یاخشی و قایوسی ناچار نتیجه طودرغانن بالعمیل کورسه توب ، یاخشیلقنی تعلیم و آکا سوق ایدرلر ، توزه تورلر . بولارغه باشقه ، حیات و معیشت مسئله لرنده اطرافلی و قوف پیدا قیلورغه و نی نرسه بلن فضل و کمال طابولا ایدیکی حقدنه ملاحظه و تبعده بولورغه کیره ک . مونه شولار اصلاح نفس و تربیه نفسیه گه یاردم ایدرلر .» بو حقه استفاده ایدیله چک علملر جمله سینه : تربیه فکریه ، تربیه اخلاقیه ، تربیه جسمیه نک نورلی تفصیلاتی ؛ علم روح ، علم تشریح ، حفظ صحت و اخلاق نظری و عملی فنلری کره . دخی بیک مهمی : تاریخ ایله تراجم احوالدر . نورلی زمانه جیتشکان الوغ فاضللرنک ترجمه حاللرن دقت و ملاحظه ایله اوقو و آلارنک اول بیوک کمالتنی نی یول بله ن طابقانلرن اویرونو اصلاح نفس و تربیه نفسیه بابنده مثلسر یاردم بیردر . بولار روحنی کونه ره ، فضل و کمالغه سوق ایده ، واق نرسه لردن ، ناچارلقدن واز کیچوب عالی مطلبلره توجه نی ایجاب ایتدر .

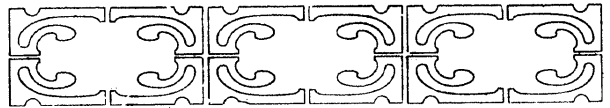
کورسه تولگان ترتیبچه در . یعنی : ایکنک اولگی قسمگه کرگان عمل و حرکتلر باشقه همه دن آله صانالوب ؛ ۵ نچیمی اهمیتده ایکنک توبه نی در .

یوغاریده ، حیات ایچون قای علمنک اهمیت و ضرورتی آله بولسه ، شول علمنی باشقه لردن آله کوررگه تیوش دیولگان ایدی . شوکا بنا بر نچی قسمگه متعلق بولغان علم و فنلر باشقه قسمگه متعلق فنلردن آله طوتلمق لازم کیله . اولگی قسم - یعنی کشی ناک اوز حیانتن صافلاوغه بالذات متعلق بولغان عمل و حرکتلردن بحث ایتکان علملر : حفظ صحت ، علم تربیه ، روح ، اخلاق و تشریح کیبلردر . بولار همه سی حیات و وجودمزدن و معاملانمزدن بالذات بحث ایدوب ، نیچک یاشاو قوانینن تعلیم ایتلر . ایکنچی قسمگه - یعنی دنیا و معیشت کیبرکلرن حاضرلاو ایچون بولغان عمل و افعالدن بحث قیلغان فنلرگه : ایکن ، سودا ، تیغنیقه ، نباتات ، حیوانات ، کیمیا ، حکمت ، ریاضیات و قسماً جغرافیه فنلری کره . چونکه ، مدنی معیشت بولاردن باشقه متصور توکلدر . تربیه اطفال اهمیت اعتباری ایله اوچنچی درجه ده گی افعالمزدن بولغانغه ، موندن باحث فنلرده اوچنچی درجه ده اهتمامگه صالحدر . علم اجتماع بشر ، علم حقوق فنلری دورتنچی گه ، شعر ، موزیقه ، رساملق ، هیکلتر اشلق کبک نرسه لردن باحث فنلر ۵ نچی - صوکنی مرتبه گه داخل بولالر . بو ، البته قطعی توکل ، تفریبی تقسیمدر . شویله ایسه ده انتخاب علم و تحصیل بابنده بوکارعا به ضروردر . (علوم دینیه ناک تحصیلی ضرور برشی بولغانغه ، اول بو تقسیمگه کرتمله دی) . تربیه حقدنه بر آرز تفصیلغه لزوم کورینه .

آوروپا حکما سندن فانت : «بتون دنیا بالالرنک تربیه سی میکا طابشریسه ایدی ، مین دنیا و حیاتمزنک بتون کیدیشن اوزرگه رتور و توزه تور ایدم» دیمش . دیمک تربیه ده شول قدر قوت بار .

کوب آدملر تربیه ناک تأثیرینه اشاندیقلری حالده ، آنی بالالق دورینه خاص دیب ظن قیللر . بو ، بیک زور خطادر . درست ، تربیه ناک ایکنک گوزل موسمی بالالق و یه شلنک چاغیدر . لکن یاش وقتنده تربیه کورمگان یا که کورو بلن مطلوب درجه سینه ایرشیمگان اُلکان کشیلدره امید اوزه رگه یارامی ؛ انک وقتی قارندن قبرگه چه در .

بیوک متفکرلرنک سوزینه فارغانده ، بالا وقتنده گوزل تربیه بیرلمگان آدملرده اُلکانایگاج اوز اوزلرن تربیه و اصلاح ایته آلورلی بیک ممکن هم واقعدر . علم اصطلاحنه

ميسيونيرلر جمعيتارى.

VIII

ميسيونيرلر جمعيتىنىڭ حسابى.

حكومت غزنىسى «پراۋيتلسۋىننى ۋىستنىك» (*) ده ميسيونيرلر جمعيتىنىڭ ۱۹۰۹ نچى يىلى حسابى باصلوب چىقىدى. اوشبورشى حساب غە كورە جمعيتىنىڭ ۴۰ نچى يىلىندە (۱۹۰۹) آنڭ ۱۱،۲۱۰ حقيقى اعضاسى بولغان. جمعيتىنىڭ باش ادارەسى ۱۳ اعضا ورئىس لردن عبارت بولوب اوتكان يىلى ۵۶ شعبە (آنديلىنبە) سى بولغان. بولارنىڭ ايىڭ زورسى پالناۋ شعبەسى بولوب آنڭ ۱۶۲۰ اعضاسى بار ايكان. آندىن قالا خاركوف نقى (۸۰۶ اعضا) ، قزان نقى (برانستۋا سۋەتۋى غورى ، ۶۲۱ اعضا) ، پىنر بورغ (۳۱۴) ، آديس نكى ، طابول نقى ، ۋە تىكە نكى ، طوم نقى و غىرلر . سىبىردە ۹ ميسسىيە بولوب بولاردن آلتاى ميسسىيە سىندە (مركزى بىيىسك شەرنە) ۳۶ چىركا ، ۴۵ عبادت يورتى ، ۵۹ مکتىب ، ۳ مناستىر ، ۳ بالالار پىيوتى بار. آنڭ مکتىبلرنىدە ۱۰۴۳۸ بالا اوفوغان. شولاردن ۵۶۲ سى اينارودىس بالالرى . موندە روحانىلر آللرغە چغوب وعظ نصيحت ايتوب يوريلر . بر يىلدە ۶۰۰۰ چاقىم يورگانلر . بولارنىڭ اجنهادى ايله بر يىلى ايچىندە ۱۹۴ كشى پراۋىلاۋىيە دىنبىنە كرگان . آلتاى ميسسىيەسى يىڭى چوقىغانلرغە چىر اشىندە بىك كوب ياردم كورستكان . آنڭ بولشلفى ايله قالا سالوب اولطرو . چىلر بىك كوب آرتقان ، ۴ انجىلنىڭ دە آلتاى تلىنە ترجمە سى تمام بولوب نشر قىلونغان .

فرغز ميسسىيە سىنىڭ مهاجر روسلردن باشقە ۲۹۶ چوقىچ قىزغىز بار . موندە ۱۴ عبادت يورتى ، ۱۰ مکتىب بولوب ، بولاردە ۲۴۰ اير بالا ، ۱۰۵ قىز بالا اوفىلر ؛ ۲۰ لب روحانىلر بار . بو شعبەدە ياڭا چوقىچلرغە ياردم جمعيتى دە بار . طابول ميسسىيەسى ايكى قسم بولوب طابولك ، مسلمانلرغە قارشى ، آبدارسكى دە مجوسىلرگە قارشى در . بو ميسسىيەدە بر يىلى ايچىندە ۸ اير كشى ، ۷ خانون ، ۱۰۳ صبى بالا (؟) چوقىدىلغان . ميسسىيە ياندىدە اينارودىسلرغە مخصوص مکتىب ، بالالر ايچون طوراناتق (ملجأ ، قوناق ايوى) هم مكمل (*) ۱۹۱۰ نچى يىلى ۳۰ نچى نويابردە چىقىش ۲۶۰ نچى نويىزىدە .

ميسيونير كىتبخانە و قرائخانەسى بار . موندە بر ميسيونير - پوپ ، ۸ پوپ ، ۲ دياكن ، ۱ پسالومشىك ، بر نلماچ بار . مەھەسى چوقىچ تانارلر . بر يىلى ايچىنك ۱۲ جان پراۋىلاۋىيلىقغە كرگان . كاندىنسكى مناستىر ياندىدە ميسيونير مکتىبى بار . موندە ۲۲ بالا اوقى . شولاردن اينارودىسلر (آستەك) ۹ اير بالا ۳ قىز بالادر .

بىنسى ميسسىيە سىنىڭ (نوروخانسكى قىسمىندە ۶ محله بولوب ۱۰،۰۰۰ عدد چوقىغان اينارودىسلر بار . كوبرەگى آستەك ، تونغوز ، يوراق ، دالتان ، ياقوت هم صامايىلر . جنوب (مينو سىنسكى) قىسمىندە ۸ محله بولوب يوراق نىسلىدىن ۳۰ مڭ كرەشنى تاتار بار .

نوروخانسكى بر مىليون يىدى بوز مڭ مربع چاقىم كىڭ اورن بولوب روحانىلرگە كوب يوررگە توغرى كىل . سفر بىك مشقتلى ، يوروب اوگوتىلر ، آيىنلر اجرا قىلالر ، كىتابلر ، ايقونلر (تەرى ناقتالرى) اولە شەلر ، بر يىلدە الوغ كشىلردن و صبى لردن ۸۰۰ جان ايهسى چوقىدىلغان . ابركوتسكى ميسسىيە سىندە ۸۷،۸۶۰ اينارودىس بو . لوب بولارنىڭ ۳۴،۱۵۰ عددى چوقىغانلر . موندە ميسيونير مکتىبلرى ۱۳ بولوب ۳۶۶ اير بالا ، ۱۱۵ قىز بالا اوفوغانلر . بو ميسسىيەدە بر يىلى ايچىندە چوقىغانلرنىڭ سانى ۱۷۱ جان ايه سىلر .

ياكوتسكى ميسسىيە سىندە بر يىلى ايچىندە ۵۲ چوسى پراۋىلاۋىيەنى قبول ايتكانلر .

ۋلادىۋاستوق ميسسىيە سىندە ۱۲ ميسيونير بولوب كوبرەك قوربەلر آراسىندە اش كورەلر . قوربەلرلرنى چوقىدىرغە چىركا مکتىبلرنىڭ كوب ياردمى تىب . بر يىلى ايچىندە ۹۱۹ قوربەلى پراۋىلاۋىيەنى قبول ايتكانلر . بوندە ۲۰ چىركا مکتىبى بولوب ۸۲۶ اير بالا ، ۴۶ قىز بالا اوقو . غانلر . آندىن ۳ دانە معارف نظارتى نڭ مکتىبلرى بار .

يراق شىرق دەگى ميسسىيە لرنىڭ ايىڭ اشلىكلى سى ياپونىيەدە در . ايندىگە ياپونىيەدە پراۋىلاۋىيە محله لر ۲۶۵ بولوب ۳۱،۵۲۸ خرىستىيان بار . موندە آرخىراى لرگە (ايكى) روسدىن بولوب ۳۳ پوپ ، ۷ دياكن ، ۱۲ چرىچى (چىركاودە) ، ۱۱۸ واعظ مەھەسى ياپونلردر . بر يىلى ايچىندە ۱۱۲۰ كشى چوقىغان . جمعيت توكيودە بر سىمىنارىيە آصرى . آنده ۵۱ ياپون ، ۱۶ روس شا كرىدى اوفىلر . ميسيونيرلرنىڭ قىزلى مکتىبىدە ۶۲ قىز اوقى . بو مدرسە لردە اوقىتقچىلر - ۲۷ كشى در . كىوتودەگى قىزلى مکتىبىدە ۲۴

اینارودیس تلنده دینی کتابلر نشرینه بیک اجتواد اینکان. بریل ایچنده چواش هم آرتلرله ۱۰۰۶۲۳ دانه کتاب بوشلائی طارانولغان.

پیرم غوبیرناسنده فراصنا اوفیم شهرنده میسیونیرلرنک ایکی صنفلی اول اشی مکتبی بار. مونده ۶۰ شاگرد اوفوغان. بریل ایچنده برمجوس، برچیرمش چوقندرلغان. اونا پیارخیه سنده ۵۰ میسیونیر مکتبنده ۱۸۵۰ بالا اوفوغان. اوقوچیلر ههههسی اینارودیسلرنک اوزلرندن. یکانزینبورغ پیارخیه سنده مسلمان باشقرد بالالرن تربیه ایچون پریوت بار (کاسلینسکی باشقیرسکی پریوت آنالا). مونده ۱۰ باشقرد بالاسی آصرالغان.

آسترخان غوبیرناسنک لامای لرغه فارشی هم مسلمانلرغه فارشی میسسیه لر بار. برنچیسنده ۵ چیرکاو، ۵ مکتب، ایکنچسند ۳ مکتب هم چیرکاو بار. باریسند ۳۴۲ بالا اوفی. بریل ایچنده لامای (قالمق) لردن ۴ ایرجان، ۴ خز خاتون چوقندرلغان.

استاژرویل پیارخیه سنده کناز میخایلوووسکی دیگان اورنده بر مکتب بولوب آنده ۱۶ ایر بالا، ۴ خز بالا اوفوغان. بو غوبیرناده بیک کیگ تروخین صحراسنده (بش بوزمک دیساتینه قدر) ۱۰ مک مسلمان بار. موندن ۵ یل الوک مسلمان صوماسندن ۱۰ مک صوم آقچه تعیین ایتلوب «تروخمانسکی استافکه» دیگان اورنده ایزگونیقلائی اسمینه چیرکاو سالنغان ایدی. حاضر شونک یاننده مسلمانلرغه فارشی میسسیه تشکیل ایتوله در.

اورنبورغ میسسیه سنک ۱۹۰۹ نچی یل ۹ تاتار، ۱۹ باشقرد، بر قرغز چوقندرلغان.

نورغای اوبلاستنده ۴۳ محله، ۲۵ چیرکاو، ۴۷ عبادت خانه، ۴ چاصوونه، ۸۷ روحانی بولغان. چیرکاو مکتبلری باریسی ۶۱ بولوب ۲۷۵۵ ایر بالا، ۱۲۸۰ خز بالا اوفوغانلر.

فریم شعبهسی تاتار مکتبلری ایچون درس کتابلری قاراهم اطرافده یوروب کوزهنو ایله مشغول بولغان. بریل ایچنده ۴ مسلمان چوقندرلغان. پراؤصلاونی میسیونیر جمعیتی ناک ایگ مهم اشلرندن برسی قراندهغی ترجمه کامبسیهسی در. بو کامبسیه تورلی اینارودیس تللرینه دینی خریستیان کتابلری حاضرلاو ایله مشغولدر. روسچه نی توشنوب یتمگان اینارودیسلرغه کتابلرنک تأثیر بیک کوب. بو کامبسیهده رئیس، ۶ اعضا (اونیوربستیت هم

شاگرد اوفوغان، ۵ معلمه بار. بو میسسیهده خریستیان دینی کتابلرینی یاپونچهغه کوچرو ایچون ۹ ترجمه چی، هم ایکی محرر بار. برسی ایکی آطنهلق «پراؤصلاونی وېستنیك» نکى، برسی آیلق «پراؤصلابه جتی» ژورنالی نقی بولار ایکیسده یاپون تلنده نشر ایتوله لر. توکیوده ایقون یاساومکتبی آچلیدی. بویل بر خاتون اویره ندی بر یل ایچنده یاپونچه ۲۵ کتاب و رساله نشر ایتولمشدر. قران میسسیهسی (برانستوا سؤه توی غوری) ایدل بوی و سبیر ایچون معلملر و روحانیلر حاضرلاوگه خدمت ایتدر. بو شعبه ناک ۱۹۰۹ نچی یل باشنده ۱۳۴ مکتبی بولغان. بولاردن کره شن تاتارلر ایچون - ۶۰، چواشلر نقی - ۳۸، چیرمشلر نکى - ۲۰، موقشی لرنقی - ۱۶. باریسند ۲۹۸۲ ایر بالا، ۷۴۲ خز بالا اوفوغانلر. جمعسی ۳۴۵۱ شاگرد بولوب شولاردن ۲۶۰ سی صنف تمام ایتوب چققانلر. بو شعبه مکتب لرینک ایگ مهی «کره شن تاتار لر اشقولاسی» بولوب ۴۵ یلدن بیرلی دوام ایته، حاضر گهچه میسیونیرلرگه ۵۶۵ معلم، ۲۳۱ معلمه یتوشدرگان. ۱۹۰۸ نچی یلده بو اشقول یاننده «اینارودیس بالالرینه اصول تعلیم و تربیه صنفی» آچیلوب بیک کوب فائتسی کورلیدی. بر یل ایچنده مسلمان و مجوسیلر ۴۹ جان ایهسی چوقندرلغان (*).

پراؤصلابه دن چققان ۱۴ تاتارنی کیری فایتارلغان. آرخانغل میسسیه سنده ۴ مکتب آصرالا. وئتهکنده میسیونیر مکتبی - ۵۰ بولوب آلارده ۱۲۳۹۳ ایر بالا، ۳۰۳ خز بالا اوفوغان. اوقوچیلردن ۸۸ - روس، ۶۱۶ - تاتار، ۶۰۶ - چیرمش هم باشقلر. وئتهکده میسیونیر صنفی بار. بویل آنی ۱۳ کشی تمام اینکان، ۶ سی - آر، ۶ سی - چیرمش، برسی تاتار. سمبر پیارخیه سنده گکی ۱۲ مکتب ده ۳۷۲ بالا اوفوغان. معلملر صنفنده ۲۳ خز بولغان

صاراتوف نقنده ۱۴ مکتب (بنالریک اوزلرینکی)، ۲ چیرکاو - مکتب بولوب بولارده ۶۳۹ ایر بالا، ۳۵ خز بالا اوفوغانلر. اوقوچیلرنک کوبرهگی چوقنغان چیرمشلر بولوب قای بر یرده مسلمانلر هم بار. صامارنک اینارودیس محل لرنده ۱۰ چیرکاو - مکتب، ۷۱ چیرکاو محل مکتبی، ۱۸ اوفویازومکتبی بولوب ۲۱۲۶۹ بالا اوفوغان. شولاردن ۲۸۴ سی صنف بتورگانلر. بو شعبه (* کوبوسی مسامندن ایدیکی حسابده کورساتومگان. مترجم.

حقیقت آرتیدن .

۲

انگلیز بتخانه‌دن چقغانده شفق باتوب هوا یاخشوق
 قارا کغیلانغان و آزرارق جیلده چغوب تورا ایدی . آج و
 آرغان هم غایب بورچلغان انگلیز باتوب یال اینارگه
 اورن سوراسده : « میکن توگل سین نجس هم ملعون
 نلهسهک فایده کیت » دیدیلر . نهایت انگلیز باباغی فارتفه
 کوبگنه آلتون بیروب بر استا کان صوآلورغه موفق بولدی .
 لکن اول استا کاننی ده انگلیز اچکاندن صوآق فارت ، طاشقه
 بهروب واتدی . انگلیز هم ایده شلری هندیلیر بولغه
 چقغانده هوا افراط بوزیلوب بوتون افقنی قابقارا بولولر
 قابلاب آلمان و کوزگه تورنسهک کورنماسلک قارا کغی
 ایدی . نیچک بولسه شولای بر آز زمان بارغاندن صوآق
 هوا شول قدر بوزلدی که حتی آطلاغه ده امکانسز قالدی .
 هندستانده بیک یش هم بیک کوب هلاکتلرگه سبب بولا
 تورغان فاصرغه ایدیکن هندیلیر آکلاغاندن صوآق آرتق
 فورقوغه توشوب : « نیشلیمز ؟ باررغه میکن توگل بارسافده
 خراب بولامز ، مرنه چپله کلهب یاغهور باوا باشلار نیچک ده
 بولسه یوقاریراق اورنغه منیک » دیدیلر . هم حیوانلرن
 اتکلب تارتقالاب طاو بوینچه صوزایوب کبتکان اورمانغه
 طابا یوری باشلادیلر . نهایت اورمانغه بتدیلر ؛ لکن
 اورمان شول قدر قوی ایدی که حتی آطلاب کررگه ده
 امکانسز ایدی . هندیلیر قایسی بچاق قایسی فینزال ایله
 بوطانلرنی کیسوب یول یاصاب کرگانلرگه ایدی مونه همه
 سیده صولشلری بتکان حالده : « آه خراب بولدق مونده
 کیله کورمه کز بر ماغون بار ، پاریا ! پاریا ! دبه قچرشدیلر .
 انگلیز ، آرسلان یا که فابلاندر دبه او یلاب تیزگنه
 ملطقنی قولغه توندی هم : « پاریا نرسه اول ؟ » دیدی .
 اورماندن آشغوب چغوقی هندیلیر : « ملعون پاریا بزنک
 کرر حالهز یوق ! » دیدیلر . بر نرسه ده آکلاماغان انگلیز
 بنه : « برتقچی ؟ » دبه صورادی . هندیلیر : « یوق برتقچ
 توگل بلیکه برتقچدن پامان بر آدم بالاسی ملعون پاریا ؛
 بزنک کرر حالهز یوق ٹولسهک ٹولهرمز » دیدیلر . بو
 وقت انگلیز ایله برگه اوطورغان هندلی : پاریا نک نجس
 قبیلدن بر هندلی هم برام طرفندن لعنت اینامش بر آدم

آفادیمیه پرافیسورلرندن) بر کاتب بار . کامیسیه بویل
 اچنده ۱۱ کتاب باصروب چغارغان . هم شول قدرنی
 باصارغه حاضرله گان . بوکناپلر آر ، قالمق ، تانار ، چیرمش ،
 چواش تللرنده . کامیسیه نک ۱۰ یرده گی اصقلادلرندن
 ۴۵۰۶۶۴ نسخه کتاب تارالغان .

۱۹۰۹ نهی یل ایچنده میسیونیرلرنک اجتهادی ایله
 مجوسی و مسلمانلردن ۲۰۵۰۰ کشی پراؤصلاویه غه چقان ؛
 ۸۰۰ میسیونیر مکتبلرنک ۱۹ ماک بالا اوفوغان . بولار اچنده
 خریستیان بولمغان اینارودیس بالار بک آز توگل .
 ترجمه ایدوچی : ب .

شعر

کوشک

غیرنی سونگان حالت برله کوشک سونگان حاضر ،
 بر به شل یافراق فوروب ، شیکگانئی اول شیکگان حاضر .
 طوقتامی بو ، توری مقصدلرغه اوچقان بلبلیم ،
 بر طوروب اوچماسدای اوز اورنینه اول فونغان حاضر .
 بر خدایی لق ، روحانی لفته تیک بیرگان باشن ،
 آل - گلینه دنیانک فرغودن اول دونگان حاضر .
 دنیانک رحمت ، مشقت برله ایتکان ظلمینه ،
 باش ایگان ، یازه شقه هم بوککان باشن ، کونگان حاضر .
 وقتیله چنلا بقتنه بولسه ده بختن انتظار ،
 « بالنجن » آلمان بختدن ، فارشی فول سلککان حاضر .
 بو خدایی لق بلهن ، طنسز قالوب ، مسکین گنه ،
 زور تأثر برله نهچکهرگان و موکلانغان حاضر !

عبدالرشید رمضانفی

قطعه :

معینی ظالمک دنیا ده ار باب دنائتدر
 کوپکدر ذوق آلان صباد بی انصافه خدمتدن .

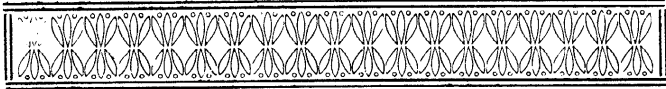
قطعه :

ابناء دهر هر هنره آفرین ویرر
 یارب بو آفرین نه نوکنماز خزینه در !

جیمش آغاچلرینک یافراقلری ایله لاپاص کبی فابلانغان و اول آغاچلر اوزلرینک یتوشکان تورلی، تورلی جیمشلرن بونلرنک توبه سینه قدر سالندروب طورالر ایدی. آبانوس آغاچی توسلی صاف بر صبی بيشکده یوقلی و بر خاتون آباغی ایله آنی تیربته قوللری ایله نرسه در به یلی ایدی. اوچاقلری یانینه ماچی ایله بر زورغنه ات صوزیلوب یاتقانلر و هر ایکوی آلماش تیلمهش خوجهلرینه قاریلر هم انگلیزگه ده کوز ساللار ایدی. پاریا ایسه بر بالاسینه قاری و بر خاتونینه قاری و برده: «ممکن بولسه رحیم ایتکز» دبه مونی صیلی ایدی. انگلیز آشاب تویغاندن صوگ طروبقه سین چقاروب: «رحمت! سزنگ کبی مسافر سویوچی و ملائم انساننی کوروومه شادلانامن» دیدی. پاریا رضالق اورنینه باشن ایوب اوزینک طروبقه سن توتدی هم هر ایکوی تمه کیلرن قابزوب طارتا باشلادیلر. ن. دوماوی.

(آخری بار).

بر ملت نیچک، منقرض اولور.

اوشبو مسئله حقدنه معتبر «ترجمان» غزنه سی استانبولده چیقمهده اولان «حکمت» غزنه سندن کوچروب اوشبو مقاله نی یازمشدر (عینا):

بومهم سؤاله تاریخ پک مختصر بر جواب ویره بیلور: دینده حکمت یرینه صورت، اخلاقیاتنه صفوت یرینه ساخته کارلق وریا، اجتماعیاتنه غیرت یرینه مسکنت، سیاسیانده مهارت وجسارت یرینه طفلانه حیله وجبانت قائم اولدیغی وقت بر ملت مضمحل (منقرض) اولور.

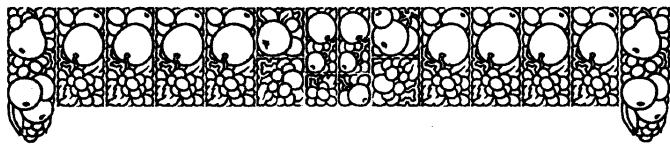
مع التأسف قانون نرفی وتکاملک حوزه فعالیتندن خارج فالهش آدملر هر عصرده هر ملتده کورلدیکی کبی، عالمه بر هیکل بی جان وضعیننی محافظه ایتمک ایچون کلن وحکمتمدن هج بر نصیب آلامایهرق وزمانک یاپانچیبسی اولارق کیدن کیسهلر هر وقت کورله کلمشدر. بویله آدملرک اغفالاتندن عامئ امتی قورتارمق متفکرین ملته بر وجیبه در. «عالم اسلامک ضعف وقوتی» عنوانیله یازیلان وهنوز اتمام ایدیلهمه یین مقالاتنه شو مقاله بر ذیلدر.

معروضاتمیزک حق اولدیغینه هم تاریخی وهمده وجدان

بولغانن بیان ایتدی و اگرده آکار یقین بارلسه غانز نهرنده توفز مرتبه فوینو فرض بولغانن همده ئلله نی قدر کفارتلر واجب بولغانن سویله دی. انگلیز شادقلی بر طاوش ایله: «سز کرمه سه کز کرمازسز اما مینم ایچون هندستاننک همه کشیسی برابر» دبه رک آطندن توشدی و اورمانغه کردی. اورمان اچندن بر آز بارغاندن صوگ مونه آب آق صاقالی بر قارت، سالاش کبی بر اورندن انگلیزگه قارشى چغوب غایت ملائم طاوش ایله: «مین سزنی قبول ایتارگه ده لائق بولماغان بر فقیر پاریمان، اگرده لطفاً ایومه کرر بولسه کز بنده کزنی حتی ترکرمش مثالنده شادلاندر ایدکز» دیدی. انگلیز موزنگ شول قدر ادبی سویله وینه حیران قالوب: «مسافر سویوچی بولوکز ایچون تشکر ایتهم قرده ش، مین هندلی توگل» دیدی. بو وقت پاریا انگلیزگه اورن کورگانگندن صوگ قولینه قوری آغاچ و بر صوات ایله کوب نعمتلر توتوب، آرتنه فالغان هندلیلرگه: «افندیلر! مین فقیرگه یقین کیامه سکزنی بلهم، آشاسیکز کیلگان بولسه او بونعمتنی آشاکز، اگرده فابلانلردن قورقه کز مونه قوری اوطن یاغارسز» دبه قولنده غی نرسه لرنی ارغندی - و اوزی انگلیز ایله سالاشقه کروب ینه انگلیزگه خطاباً: «مین بر بختسز پاریمان شولایده هندلی بولماویکز ایچون یانکزغوق کیلوب نعمت تقدیم ایتارگه باطریقچلق قیلام، انشاء الله رد ایتهمه سسز» دیدی وتیک هندستان اورمانلرینه مخصوص بیک لذتلی جیمشدر، سوت ایله فایناتلمش دوگی بوتقه سی هم طاتلی شربتلر چقاروب انگلیزنگ آلدینه فویدی ده اوزی چارشاو کبی بر نرسه آرقلی، بالاسن تیربه توب طوروچی خاتونی یانینه چقدی. انگلیز اورمانده یانوچی بر فقیر قارتنگ بو قدر نعمتلر فویوبینه حیران قالوب: «افندم! ای مرحمتلو انسان! مین هندلی توگل ایکانمنی تکرار ایتهم، زنهار مینم یانیمه کیلوکز مجلسکز ایله مشرف اولیم» دیدی. پاریا اوبالغان صماقنه، چارشاو آرتندن چغوب انگلیزگه قارشى اوطوردی وایکاو برلیکده آشی باشلادیلر. انگلیز غایت آچقغان ایدی هم آشغوب، آشغوب آشی و شول وقتدوق کوزلرن یورنوب سالاشنی دقتلی و دقتله گان صابن حیران فالای ایدی. سالاش، اوچلایوب کیلوب توتقانان چوقرنک تمام فرینه اوسکان بیوک اینجیر آغاچی آستینه غایت اوستالق و دهارت ایله بنا ایتلگان و طبیعی اولارق چوقرنک ابکی یاغینه اوسکان

هيچلكندن، رياضتدن قناعتدن دم اورير وديگر طرفدن ايسه پاره آلهادقجه دين وملتنه خدمتدن استنكاف ايدر واڭ سفيهانه بر حبات كچيرير، ملتي صوياردى. زواللى ملت ايسه، بو كاسه ليمسرك، بو طفيليلرك سبب نكبتى اولديغنى آڭلاياميور و حفره زواله طوغرى بوورالانوب كيديبوردى...

«ترجمان»: پك طوغرى، لىكن نه مدح نه تنقيد نه قياس نه تمثيل فائده ويرمز! آنچق مدرسه لرى اصلاح ايله عقل وحسيانى تحريك.

ينگل جوابلر حقنده فكرلرم .

«شورا» نڭ ۱۹ نچى نومبرنك «ينگل جوابلر» قسمه نڭى بعض بر جوابلر حقنده فكر عاجزى ايتمك بولامن:

(۱) نچى مملكتنى ترقى ايتدرر ايچون علم ايله هنر كيرهك توگل بلكه كشى كرك دبنلمش. كشىدن مراد شول كورديكمز صورتده هيچ علم و هنرسز كشى يته نورغان بولسه، دورت يوز ميليونلى قطاي نيچون ترقى ايتمگان؟

(۳) نچى جوابده: بالالرنى تربيه قيلور ايچون آنا كرك توگل بلكه بالغز آنا كركدر ديولومش. آنالرنڭ اوزلرنده تربيه آنالرغه قاراغانده نافص اولديغندن، آنا تربيه سينه گنه اشانماق اصلا درست اولماسه كرك. اوز مرتبه لرنده هر ايكمسينڭ تربيه سى ده لازمدر. جناب رب العالمين كلام قديمده: «وقل رب ارحمهما كما ربينى صغيرا» ديوتربيه ده هر ايكلوينڭ دخلى بار ايدكينه اشارت ايلمشدر.

(۶) نچى جواب: افراطدر جهده فن ايله شغللنمك دينسزلك كه نه ايچون سبب اولسون؟ فن ده، دين ده خداينقى ديوامش. آلاى ديساك قبايح نڭ سببى خداى تعالى اولوب حتى شيطان اوزيده خداينقى. بو كونده فرانسيه ده دين نڭ اعتباردن دوشووى اولچاوندن آرتق فنگه تعلق ديب بله من. درست فن، دين نڭ زور ياردمچيسى «اورنى ايله استعمال قيلنسه».

(۱۲) نچى جوابده:.. جواب سؤالغه مطابق كورنمى: سائل صورى جبرى صورتده اوقونونڭ فائده سنى، جواب بيرلش: تورك بالالرى ياراتلش، اوقوغه مجبورلردر، اهل اسلامنڭ اوقولرى دين ايله متلازمدر ديور. سائل فائده سنى

قارئ اشهاد ايدجهكز. عالم اسلامنڭ دوره انحطاطيله بنى اسرائيل دوره اضمحلالنڭ او درجه مشابهنلى واركه، ايكمسينڭ حالنى مقايسه ايدن مدفق، بر كره ده: «تاريخ، تكرردين عبارت ايمش» ديمكده مضطر فاله چقدر.

تاريخ بنى اسرائيلده «فاسفه مليه» شكلى آلمش وحتى عقبه رنكه كيرمش بر فكر كورلور. اوفكرده شودر: «بنى اسرائيل، اللهك امرلرينه اطاعت ايتمز اولدى. جزا اولارق بنى اسرائيل اقوام سائرهنڭ محكومى اولاققدر». بو فكر اساسا پك طوغرى ايدى لىكن بوفكرنڭ نه صورتله طوغر اولديغنى بنى اسرائيل وهله خاخالمر هيچ آڭلامادى. آڭلامادى ايچون كلشن سعادت وتعالى به طوغر ودگل، اسارت وانقراضه طوغر وفوشدبلر... اقوام سائرهنڭ تحت حكم استبداد دينه دوشدبلر. بنى اسرائيلى انذار وتهديد ايچون كلمش اولان انبيا، بنى اسرائيله: «اللهك امرلرينه اطاعت ايتمزسه كز بلا حاضردر» ديمشدى بنى اسرائيل، بو امرلرك روحنى، مراتبى، حكمتنى تماميله اونوتمش ايدى. اطاعت وعبوديتنى يالكز خاورالرده سالوسانه عبادتلردن، دنغ بلا قبيلندن قيلمقلرى نمازلردن، ربا وكذبدين متشكل جميله لردن عبارت صانبورلردى ملتڭ سائق مقدراتى اولان خاخالمرده فدا-كارلق فضيات حسلرندن هيچ بر شى قالمادى ايچون ملتده اويله حسلر القا ايدمهيورلردى.

ظهور عيسايه قريب زمانلرده بنى اسرائيل «فاريضى»، «صدوقى»، «أسنى» ناميله اوچ بللى باشلى فرقه دينيه يه منقسم اولمش ايدى. فاريذيلر، حكمت دين وحكمت اخلاقى اونوتمش، نقاط حكتمه دگل، حروف تفصيل وقيل فاله صارلشمش، علما اسمى آلتنه كيرمش بر سورى جهلا ايدى.

ملت، دشمانلردن طوقات يدكجه، فاريذيلر ربا وصورتده تقويت ويريرلردى بر حالده كه ايچلرندن بريسى اون پاره صدقه ويروهك اولسه، اولا آوازى چيقديغى قدر باغبارق صدقه ويرومهنك فضيلتندن دم اورير، صدقه حقنده آيات توراينه وكلمات ثموديه اوقور وباشنه خلقى طوبلاردى. فاريذيلر، آرتق سوراق باشلرنده عبادتلره قدر ربا وسالوسلفى كوتورمشلردى.

بونلرنڭ مقصدى نه دين نه ده ملت ايدى. مقصدلرى يالكز كندى «صنفلر ينڭ» معيشت وسعادتنى تايمين ايتمك، جهالتندن استفاده ايتدكلرى، جهالتنه سبب اولدقلرى ملتنه كيديلر بنى بسلمك ايدى.

بو خاخالمر، بر طرفدن دنبانڭ بوشاغندن، پاره نڭ

مصر وطنچىلىرى .

اسلام دىياسىنىڭ كىمىم بىر الوشى و - رسما - تركيه حمايه سىندە سانالغان ، لىكن حقيقتا انگليز تىسلطىدە بولغان « مصر » دە « حزب الوطنى » نام بىوك بىر مسلمان فرقه - سى بار . كوبدىن توگل طووب « اللوا » غزىتىسى نىڭ مۇسىسى مرحوم مصطفى كامل پاشا حضرتلىرى طرفىدىن يوقارى كوتال - رلىگان بو فرقه حاضر . مصر نىڭ كىمىم الوشى ، كىمىم فداكار ، استىقبالى كىمىم امبىلى بىر پارتيەسى در . صوك وقتلردە جنوه هم بىر وكىل دە مصر ملتىچىلىرى نىڭ اسىبىزدىن باصاغان و انگليز لرنىڭ مصر دە يىرلەشوب قالورغە تىلەولرىنە دفعەلرچە پرو - نىست ايتىكان فرقه اوشبو بولوب ، انگليزلارگە صاناغان باش وزير پطرس غالى پاشانى اولدرگان ابراهيم وردانى دە شوشى فرقه كىشىلردىن ايدى .

« حزب الوطنى » باشلىقى محمد فرىد بك بو آراده استانبولغە كىلىگان ايكان . قافقازلى محررلردىن احمد بك آقايىف نىڭ ايله كورىشوب حزب الوطنى نىڭ تىلەك و اصول حرىكلرنى صوراشقان . محرر فرىد بك شوشى معلوماتنى بىر مشدر :

« مېن ترك اوغلى تركمەن . ذاتا مصر نىڭ بتون اعيان و اشراقى ، منور افكار صنىفى ، الجزائردە ، تونس دە و بتون آفريقاى شىمالى دە اولدىغى كىمىم اصلا « ترك » درلر . لىكن اصل ترك بولساق دە ، حاضر مصر لىمىز ؛ عرب بولامىز . هر نرسە دن ايلك مصر سعادى و فائىدە سن كوزە تەمىز .

حزب الوطنى نىڭ مقصدلىرى بىك بىوكىدر . لىكن بىر حاضر نىڭ توپ مقصدلرنى ايساساپلەمىمىز . بىز نىڭ كىمىم ياقنىقى مقصدىمىز مصر اىچون قانون اساسى (توپ زاقونلر) آلو هم مصر نىڭ مىرلىلر طرفىدىن اداره قىلىنوى در .

بىز مصر ، ۱۸۸۸ نىچى يىلدە غى وضعىتىنە قايتارلسون دىمىز . اول چاقىدە دە انگليزلر مصرغە كىرگان ايدىلر . دىمىك بىز نىڭ مىرلىلر طرفىدىن چىقون دە طلب ايتىمىز ، فالسو - نلر مصر دە . چونكى سويش قانالنى ، هند يولنى قولدە طونو نلرغە حيات و مەمات مسئلەسى در . نلر بو قانالنى آسانغىنە قولدىن اچقىندىرغە كونمەسلر . لىكن ۱۸۸۸ يىلدىن ايلكىكى كىمىم فىلانسونلر ، بىنى مصر نىڭ اچكى اداره اشلىرىنە فصلامسونلر .

صورى تىلازىمنى صورامى ، هم نىڭ دىن و شرىعت چىتىدىن مەجبورى بولونى صورامى تورغاندىر . بىلكە نظام چىتىدىن بولغان عمومى مەجبورى اوفونىڭ فائىدە سنى صورى تورغاندىر . بىز نىڭ ايسە فائىدە سنى صوراغۇدە حاجت يوق . خصوصا بىز نىڭ كىمىم اختىبارا اوفوتورغە اوگرە نىمىگان ملت اىچون .

(۱۳) نىچى جوابدە : كوز نىمىتىڭ آرتقلىقىنى ، محسوساتىكە نىمىتىڭ كوب بولونى ، فرآندە كوب اورندە : « هل يستوى الاعمى والبصر » ايتلردە كوز نىڭ استىعارە گە آلتوونى دىللى كورساتامىشدر . ظن عاجزانە مە كورە قولاق نىمىتى كوز نىمىتىدىن كوپلى و آرتق اولسە كرك . جناب حق كلام قدىمىدە سمع ايله بصرنى ذكر قىلغاندە ، « امن بىلك السمع والابصار ؛ وهو الذى انشاء لكم السمع والابصار ؛ ان السمع والبصر والفؤاد » وموندىن باشقە كوب ايتلردە قولاق نىمىتى كوز نىمىتىدىن مەقم قىلوب ، آرتقلىقى كورساتامىشدر . دىخىدە كوز نىڭ محسوساتىكە نىمىتى كوب اولدىغى كىمىم قولاق نىڭ مەقولا نىمىتى نىمىتى كوپرە كدر . قولاق ايشتووى باشقە شىننىڭ ياردىمىنە مەحتاج بولمايچە ، كوز ايسە كور دە كون ياكە چراغنىڭ ياردىمىنە مەحتاجدر . هىچ بىر پىغمبىردە صاكر اولوق اولمادىغى حالدە بعض بىر پىغمبىردە كوز آوروى اولمىشدر . بو ذكر ايدىلەشلىر كلىسى قولاق نىمىتىڭ آرتقلىقىنە دىللى اولە بىلسەلر كرك .

(۲۵) نىچى جواب : هىئت اجتماعىه اىچون حقوق علمى فائىدەلى ايدىكىندە شىبە يوق . طب علمى كىشىنىڭ شىخسى اىچون ضرور . زمان كلور هر كم اوزىنە اوزى بىر طبىب خاذق اولور دىيولمىش . هىئت اجتماعىه ، حيات اجتماعىه گە توفى قىلدىغىدىن و حيات اجتماعىه دە طب نىڭ كوب ياردىمى اولدىغىدىن طب علمىنىڭ فائىدە سنى انكار قىلورغە اورن بولسە كرك . قاىو زماندە هر كم اوزىنە اوزى طبىب خاذق بولور شول زماندە هر كم بىر حقوق شناس بولور . هىئت اجتماعىه نىڭ تىزوك اولاقىنى هر ايكىسى ايله تامين قىلوب بولماز .

دىخىدە ، تورك اوغلو ۱۰ نىچى جوابدە ، مەملىكتى ترقى قىلدىر و اىچون علم ايله هنردىن هىچ بىر كرك توگل دىدىكى حالدە ۲۳ نىچى جوابدە ، مەملىكتىڭ ترقىسى اىچون مال ايله علمدىن آرتق كىشى كرك در ، دىبە علم نىڭ دە كركلىكى ايتەدر .

مادى طاهرى . « بىكاترىنبورغ »

فالغان. حاضر آنڭ بردن بر مقصدی آنچه جیودر. آنچه ایچون هر نرسه گه کونه. بتون فکری آنچه ده. فسقه سی: مملکت اداره سن انگلیزلرگه طاشلاغان اوزی تجارت و تشبثات مالیه ایل، ماتاشا. بو کون خدیو عباس حلمی پاشا دنیاڭ اڭ بای کش-یلر نندندر. خدیونڭ بولای آنچه جیوغه بیریلووی کیله چکده مصر لیلر نڭ اوز صورغانلرن آلاچقنر ن نوشو-نوب در. اول کون کیلسه مصر لیلر نڭ خدیو گه ده، باشقه لر غه ده احتیاجی فالماس. ذاتا بر خلیفه مز [ترکیه سلطانی] بار توگلمی؟ مصر شول خلیفه نڭ مملکتلر نندن برسی توگلمی؟

اگر کیله چکده مصر نه حالده هم خلافت عثمانیه گه مناسبتی نه روشده بولاچقنی بله سگز کیلسه «مجارستان» غه و آنڭ آوستریا ایله علاقه سنی فاراگز. اچنده مختار (آفتانومبالی) بر مجاس مبعوثان، بر هیئت و کلا (مینیسترلر فاینیتی) گه مالک بولوب غارچی اشلرنده، عسکر و فلولوده ترکیه بلن برگه ویر پادشاه قولنده بولاچقدر. خدیو ایله هائله سی، شونی نوشونده حاضر دن ممکن قدر کوبره ک بایلق جیوب فالورغه طریشه.

قبطیلرغه کیلسه ک، بونلر نڭ ده مصر ملتچیلر نندن و بونلر نڭ مختاریت صوراولر نندن رضا بولماسقه آیرم ملا-حظه لری بار: حاضر مصرده غی ۱۳ میلیون یارم خلق نڭ باری ۸۰۰ مکی خریستیان قبطیلر بولوب فالغانلری بتونسی مسلمانلردر. قبطیلر ایتلر: «مادام که مسلمانلر خلافت که فوشیلورغه، بر مسلمان حکومتی [ترکیه] فانان آستینه بابشورغه تلیر، بزده خریستیان بولغان انگلتره گه فوشیلورغه تلیمز؛» دخی قبطیلر: «اگر مصرده مشروطیت بولسه مسلمانلر اداره نی اوز قوللرینه آلوب قبطیلر نی قصارلر» دیه قورفالر. بو قورقولری ده اورنسزدر. چونکه بز آنلر نی اوزمز شیکلی مصرلی صانیمز، آیریمیز. بز نڭ آمالز همه مصر لیلر نی جنس و مذهب آیرماسنه فارامچه حر و سعود ایتودر. لکن مع التأسف بیک دیندار و متعصب بولغان خریستیان فاند اشلر یوزگه بو فکرلر نی آکلانا آلمادق». آغایف فرید بک دن: «ترکیه ده عرب - ترک مسئله سی (نزاعسی) چغارغه طورغان کبی کوریله؛ گویا سوریه، یمن، حجاز و عرفه عربار اوزلرینه مختاریت صوریلر، ترکیه دن آیرلمه قچیلر ایسکان؛ بو فکر درست می؟» دیب صوراغاج، فرید بک: «بعض کشیلر شوندی خیاللر یورتسه لرده بو فکر عربلر آراسنده مقبول بولمایاچقدر. بیلگولی:

مصر ترکیه نڭ هیچ آیرلما یاچق بر قسمیدر. مادام که ترکیه ده مشروطیت اعلان قیلنوب قانون اساسی تعیین ایتلدی، آنڭ حصه سی بولغان مصرده بو نعمتلر دن محروم فالماسقه حقایدر.

ایشته بز نڭ تله گانلر یوز: قانون اساسی و اچکی اداره ده استقلال! «

احمد بک آفایف انگلیزلر کبی مترقی، مدنی و مهد مشروطیت بر مملکت نڭ، مصر خلق نڭ، شوندی معتدل و حقیقی تله کلرن قبول ایتمه وینه تعجب بیان قیلماچ، فرید بک سوزنده دوام ایتوب دپشدر:

«قبول ایتمه وچیلر انگلیزلر گنه توگل، خدیو هم هائله سی و مصر خریستیانلری (قبطیلر) ده مصر لیلر نڭ بو طلبلرینه فارشی طورالر.

انگلیزلر نکی بیک بیلگولی: آنلر، «مصر لیلرغه بو صورغانلری بیرلسه دخی کوبنی صوری باشلارلر، بارا باره مصر دن بتونله ی چغوومزنی طلب قیلورلر» دیب قورفالر. شول سببلی انگلتره اوزینڭ ایسکیدن کیلگان حریت و عدالت طرفدارلغینه مغایر حرکت ایته: مصر مطبوعاتن قضا، بونده و طنپور و رک حسن کورساتکان هر حرکتکه زور اهمیت بیروب صاحب لرینی فاتیح جزا قیلا. مصر لیلر ده فوزغانان حرکت و حسابات ملیه نی بتررگه بتون کوچی ایله طریشه در.

لکن هر یرده بولغان کبی بو فاتیلغی مصرده ده عکس نتیجه گنه بیردر. انگلیزلر نڭ فاتیاغنه مقابل حسابات ملیه کوندن کون اوسه. چیتلر نڭ تسلطینه چیرسنو هم توزه آلمار کوندن کون آرتادر. انگلتره نڭ شول حقسز قصولری آرقاسنده درکه: فرقه مز صوگفی بللر ده بیک زور ایدی، طرفدارلر مز کوبه یدی.

خدیو بلن هائله سی ایسه اشکه باشقه باقدن قاری. حاضرگی خدیو ایلک «حزب الوطنی» فرقه سنه کروب آنڭ پروگرامی اچنده خدمت قیلورغه آند ایتکان ایدی. لکن صوگره انگلیزلر دن قورقدی. بونلر خدیو نی اورنندن نوشرو ایله قورقتوب مذکور فرقه دن آیردیلر. لکن انگلیزلر نڭ آشا، آنڭ انگلیزلرگه محبت و اشانچی هیچ یوقدر. انگلیزلر، مملکت نڭ اچکی اشلرینه فاتشولر ن کوندن کون آرتدروب خدیو نی بتونله ی اوز قانترو لریله آلمانلر. طبیعی خدیو بونی یارانسی. آرالرنده گل صووقلق دوام ایته. شول سببلی خدیو حاضر هر باقدن ده مردود هم متردد

یوز معلم، یوز توری املا اوگراندیکن، بر کلمه نی یوز توری یازدرقارین هم یازدرقارین ایشتورمز و کورر- مز. بوده می اصول جدیده؟ . . جدیدک، مکتبناک «فالبن» تغییر ایله اولمچه «قلبنی» تغییر ایله اولدر. بزده ایسه اول بالعکس.

اوز تیره مزده اولان روس مکتبلرینه گنه فاراساق، آنلرنک ابتدائی مکتبلرینی تمام اینکان بالار، آنا تللری ایله برابر حسابدن اعمال اربعه، اعداد مرکب لرنی یغشی بلدیکلری کبی، تاریخلرینی و جغرافیائی ده (ولو صوگشی ایکسی درسکه صالنوب اوقولماسه ده) بزنک بالالردن کوب درجه آرتق بله لر. بزکیلر ایسه هود، نوح (علیهم السلام) لرده، حج، نکاح مسئله لرنده غرامافون توسلی برده توفالمیلر. اما ۹ مرتبه ۹ کوبی دیسه ک، یوزده اونبشی تیزگنه جواب بیورومی؟ تاریخ ملی، انشاء حقنده سو- یلرگه ده اورن یوق. البته موند بالالر عیبلی دگل.

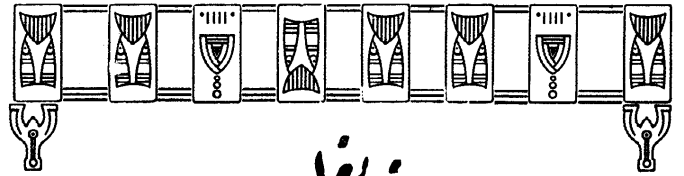
مسقواده نشر ایدلمکده اولان «خلق معلملرینه» نام ژورنالده، تاتار- ترک مکتبلری حقنده بر روس (فامیلیه سی خاطرمده قالماغان) بویله دیهش ایدی: «آنلر مکتبلرنده بیک کوب نرسه لر اوقوتلر لکن بالالرغه اوز- لرینه اوقورغه، فکرلرین یورتورگه اختیار قالدیرمیلر. تعلیم وتریبه ده اکتیوشلی اولان، بالالرنک فکرن یورگزدروب اوزلرندن، اوزلری اشله و قوه سن یوغالته لر». منه بو سوز- لر بیک طوغریدر.

مکتبلرمزده مقصود بالذات بولغان حساب، انشاء کبی بالالرنک فکرن یورتوب اوزلرکندن اشلرگه اویره ته تورغان نرسه لر آز اوقولدیغندن، بتون کیمچیلکرمزنی مین شوندن کورم. بناء علیه، بنم فکرمچه، برنچی صنفده فرائت عربیه اوقوتیوش اولمادقی کبی، طلاق، نکاح، حج، زکات تاریخ انبیاء کبی شیلرینی مکتب پراغرامالرنندن چقارو نیوشدر. ایکنچی صنفدن فرائت عربیه باشلاب، ۳ نچی صنفلرده عملی صورتده (حاضرده عملی بلدروله تورغاندر دیوب بلهم) طهارت نماز مسئله لری ایله، ۴ نچی ده اوز تلمزده لازم اولان اعتقادات اوقولسه کافیدر. حسابنی یغشی غنه بلدروب، تاریخ ملی، جغافیا و باشقه فن معلوماتلرینی شفاها، فقط نصقه و بنگل روشده بلدر اولی در.

معلم علی آغیش.

«اوسق»

سوریه ده گی خریستیان عربلرنک، خریستیان حکومتلری قولنک اوینچق بولغانلری بر «عرب مسئله سی» چقارغه طریسه لر، لکن بولنرنک اصل مقصدلری سیزلیدی ایندی. بوکون ۱۰۰ گه ۹۹ ی مسلمان بولغان عرب ملتی آراسده بو فکرگه آلدانوب ایروچی ۱۰۰ کشیکه کوب بولسه پیشاوطابلور. بولنلرده کملر، بله سگزمی؟ عرب مسئله سی قوزغاتقان بولوب حکومتدن بر نرسه ئله کتروب فالورغه تله گان منفعتپرستلر! اسلامیتنک پیشگی بولغان عرب دنیاسی مرکز خلا- قندن آیریلو فکرینه قطعیا قوشلماز. قوشلسه اوز اوزن یوغاللقان بولور!» دیهشدر.

تعلیم

مکتبلر و درس لر حقنده بنم فکرم.

(معلم یوسف شرقی افندی گه جواب.)

بز بوگونگی ابتدائی مکتبلرمزه هر نه قدر «اصول جدیده» اسمن ویرسه ک ده واقعه مکتبلرمزده نه اصول وار، نه ده جدیدک وار. مکتبلرمزگه «اصول جدیده» اسمین ویرمکمز پجهن بازاری تانارلرینک کندولرینه «دینلی» لک اسمن طاغولری توسلی گنه در. چونکه مکتبلره قارا ناقته، پارتلر کرتو ایله گنه «اصولی» بولدی دیو ممکن بولما- دیغی کبی «شروط الصلوة» کبی کتابلر برینه زکات، حج، طلاق و نکاح مسئله لرینی اوقتوغه ده «جدیدک» دیب ایتو ممکن بولماسه کیره ک.

عمومیت اعتباریله مکتبلرمزنگ درس جدولن فاراساق، هفته گه بر درس حساب، جغرافیا، انشاء (والله اعلم انشاء وارمی؟) ایله، بتون کون، بتون هفته تاریخ انبیاء، علوم دینیله درس لری ایله تولدراغانهز. بولنرنک کوبره گی حفظ ایله اوقوتوله تورغان شیلر اولدیغندن، فایده بزنک جدیدک؟ مکمل آنا تلی، تاریخ ملی، طوغری و ترتیبلی املا اوکره ته مزمی؟ بلیم.

یوز معلمنی بر یوه جیوب: «افندیلر! تاریخ ملی نه قدر اوقوته سز، املا فاعده لرنی نه طریقه اوکره ته سز؟» دیسه ک، اولگی سؤالگه «یوق»، ایکنچیسینه ایسه،

املا یازدروده مقبول کورلگان اصول.

مکتبلر مز بر نظام و بر پروگرام نختینه کر مه دکلر -
ندن، معلملر مز فایو کتابدن اوفوتوب یازدرغه و کمناڭ
اصولینه تقلید ایدرگه بلمه ی عاجز اولمقده لردر. مثلا:
الفبا کتابلر یناڭ بری صوتیه، ایکنچیسسی مدیه، اوچونچیسسی
حرکیه برلوی، فرائت کتابلر یناڭ بری باشدن اوق آیت
واحادیث شریفه ایله باشلانوب گل اخلاقه غنه دائر
بولوی، ایکنچی برسی ادیبانمزده مقبول بولماغان آڭلا-
شلماز بر تل ایله یازولی بولوی، ایڭ کیرهک بولغان
املا یازدرو ایچون ایتورک بر کتاب بولماوی، اوزی
چن پیداغوغ بولماغان و دارالمعلمین کوروب چقماغان
نانار معلمن بیک زور آغرلارغه دوچار ایتمکه و تریبه-
سند بولغان طلبه دن، اجتهاد ایتوبده ثمره کورلمکسزین
بیوک مایوسیتکه سبب اولمقده در. بوزله ب تجوید،
دیستله ب طهارت کتابلری یازوب هر کون نارالوب
طورغان بر زمانده ابتدائیلر ایچون قولغه آلوراق بر
املا کتابی بولماوی، مکتبلر مزناڭ نه درجه آرته و تریبه
مزناڭ نه درجه قصورلی ایذیکی اوزندن اوزی معلوم
بولسه کیرهک. شولای اوق املا یازدروده معلملر مزناڭ
فولاندلری اصولده تورلی، هم حاضرگی میتودده
اعتباردن چغارلغان، ثمره سز بر قینالوغنه اولدقندن
آرفاداشلر مه رهبر اولسون ایچون حاضرده مقبول کور-
لگان املا یازدرو اصولن بروجه آتی بیان فیلهق اولدم:
ابتدائی مکتبه باشلیچه ایکی مقصودنی اصول ایتوب
طوتمالیدر. بری: بالا، کورگان هم کورمه گانن درست
یازا بلسون. ایکنچی: فاراب اوقی هم اوقوغان نرسه-
سون یاتدن سویلی بلسون؛ شو ایکی فاعده نی اساس
ایتوب طوتقاند، مکتبندن کونلگان «اوقی یازا بلو»
مقصدی ینگل حاصل اولاقدر.

بالا مکتبه قبول ایذی لگان کوندن، ذهنی نرسه لر
ایله باشن واتمای بلکه کوز آلدنده کورنوب طورغان
نرسه لر طوغرنده، معلم معلومات بیروب تورلی ینگل
سؤاللر ایراد ایتلسون. هم شول کوندن قولغه قونداش
وقلم طوتو اصولی کوسنرلسون، بو وقت ایڭ دقت
ایدله طورغان شی، شول درست قلم طوتا بلوپنه بولورغه
تیوشلی؛ بو اش صوڭقه فالسه هیچ اصلاح ایذلمه سلک
حالفه کیلچکدر.

بالاغه باشدان اوق حرف کورسه ته باشلاو، آناڭ،
تیز کوکلی فاینوغه و دردی سونوگه سبب بولا، شونڭ
ایچون باشده حرف کوسنر می بلکه کوز آلدنده بولغان
اشیانڭ شکلن ترسیم ایدرگه فوشلور. بالا بو اشکه
بیک هوهسلی بولا هم برده یالقیمی اشلی. شول سزفلر
ایله مشغول بولغان آراده حرف صورتلری ده یازوب
کوسنرلور. مکتب اچنده گی نرسه لرنی درست سزغالی
باشلاغاچ، خارجه گی نرسه لرنڭ، یعنی آت، آغاچ
کیلرنی یاصارغه فوشلور هم یاصاغان نرسه لرنڭ اسمن
صورلور. اشیانڭ صورتن ترسیم ایتکانده بالا باشده اوینا-
بقنه سزغالی، شونڭ ایچون ممکن قدر آفرنلاب بولسه ده
آنی جدیتکه، چنلاب هم اوخشانوب یاصارغه کوکلن
آوشدررغه اجتهاد ایتمک کیرهک. شول طریقه بر آی-
آی یارم مدتنده حروف ترکیه نی آرالاش بلوب بترر.
بر وقت معلم کوز آلدن بولغان نرسه نڭ صورتن یاصاتور
هم یاینه اسمن فویارغه بیورر، درست یاصاوینه هم
درست یازوینه دقت ایتمک تیوشلی اولور. صوڭره مکتب
خارجنده بولغان نرسه لرنی صورار یعنی صوده نیلر بولا،
اورماندا نیار بولا، شولارنڭ اسمن ایتدرر، یاصاتور،
هم یازدرر. بو طریقه بولغانده بالا، اشباغه درست هم
اعتبار ایله قارارغه اوگره نور، جوابقه عادتله نور، واوز-
ندن اوزی یازا بلوگه کونگور، اوزنده آرتقانلق کوروب
اوقو یازوغه هوسی آرتار. شول ترتیب ایله برنچی هم
ایکنچی یاغی بالالرنی یازوغه کونکدرلور، اما اوچونچی
ودورتنچی یلیغیلرغه ینه اوزینه باشقه راق اصولده یازو
اوگره تلور هم املا فیلدلور. آناڭ طریقیده شویله در:
املا ایتوب یازدراچق سوز وجهله لرنی معلم، طوغرودن-
طوغر و بالالرغه قچقروب آیتماز. بلکه اول صنف ناقناسینه
بازار و شوندن بر فات دقت ایله اوفورغه فوشار، صوڭره
ناقناتی ئه یله ندروب قویار، شاگردلرده کوکلرینه آغانچی
یازارلر، خطا بولسه برهم برهم ایتمه ی، شول ناقناتیغنه
فایتاروب کوسنرر. بو رهوشلی املا ایتو ایله معلم صنف
آراسنده بر سوزنی یوز دفعه تکرار ایدوب قچقروب
یورو بلاسندن فوتلور، بالاده خطاسز یازارغه و اشباغه
جدی قارارغه اوگره نور؛ بو بر.

ایکنچی طریقی: معلم، خلق تلنده مشهوررهک
بر فصه و حکایه نی سوبلر، بالالر آخرینه قدر
اخلاص ایله دکلارلر، صوڭره بتون نصه نی بر بولی هر

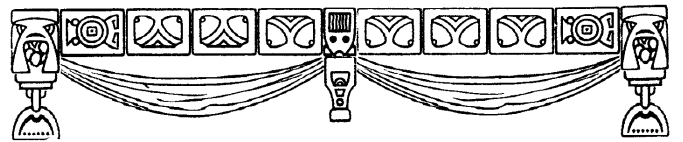
سوره و آیتلرنڭ ساتی غنه قویلا باشلاو و مونڭ تیوشلی بر اش بولوی آڭلاشلو، قیونلقنی تاغی بر نیچه فات ایشه یته ایدی. الله رب العالمین حضرتلرنڭ بیوک نعمتلر- نندنرکه، «ناظمه الزهر» کتابی باصلوب دنیاغه نشر ایتلدی. یانا یانا ازلهب قولمه توشروب آلدق. قولمزهغی مصحف شریفلرنڭ آیتلرن بیلگیله دک. شمدی محکمه شرعیه نڭ «موگنز چغارمقی» غه احتیاجمز فالمادی. بو کتابنڭ قدرن بلوب اصل نسخه سن شام دیارندن ازلهب تا بوب روسیه غه کیلتردیکی ایچون مخدوم محترم عبدالرحمن الرسولی النقصبندی حضرتلرینه؛ شرح یاروب، ترتیب و تصحیح ایتدیکی ایچون موسی بیگیف حضرتلرینه سانسز تشکرلر ایتوگه؛ کیره گن توشنوب نفیس صورته نشر ایتدیکی ایچون احمد الاسحاقی افندیگه مڭ تل ایله رحمتلر اوقوغه، اهل قرآن بور چلیدر. موندای عزیز اثرنڭ برنجی دفعه اولارق بزنگ یورتمزده نشر ایتلو شرافتی سارتن بارچه روسیه اسلاملری ماقتانچیلیق (افتخار) اینسه اورنی باردر. عدد اماملری آلتی دای (Группа) بولدیغی حالده فقط برینڭ گنه اختیار ایتدیکی عددلر اعتبار ایتلوینه سبب تابا آلمای ایدک. ناظمه الزهرنی مطالعه و قولمزهغی مصحفنی تعداد ایتدیگمزه کورندی که، امام شاطبی حضرتلری هم موسی افندی جنابلری کوفی لرنکن اعتبار ایتمشلر. موسی افندی مونڭ سببن بیان ایتمه مشدر. ایندی اوتنه مز: نه سبب ایچون کوفی اماملر- ینڭ یولی اعتبار ایتله در؟ شونڭ جوابی «شورا» ده یازلسه نهور بولور ایدی. حسن قاری.

استرلیتامق - «امام غزالی» اسملی اثرده عبدالرحیم حضرت استعمال ایتمش اولان «احیا» نسخه سی بو کونده سلامت اولدیغی روایت ایدلدیکندن صوڭ: «بوندن تصحیح ایدلنوب برگنه مرتبه اولسه ده مملکتیمزه احیا طبع اولنسه گوزل بر خدمت اولمچغندن فضله عبدالرحیم حضرتنڭ هم سعی و اجتهادینڭ ثمره سی کوراهش اولور ایدی» دییولمشدر. اوشبو «احیا» بو کونده اوقا شهرنده مدرسه عثمانیه مدرسلرنندن . . . افندی فولنده امانت اوله رق طورر. مزبور افندی ایله برابکده بز، مصر باصمه سی اولان «احیا» نسخه سینى اوشبو عبدالرحیم حضرت کتابندن بر بیت قدر یرینی مقابل ایدوب قارادق. مصر باصمه سنده برر بررگنه اولسه ده فالهش کلمه لر وارلغی

کم اوزی آڭلاغانچه بازار، آخردن بر درستروک یازغانندن اوفوتور، باشقه لر دفترلرینه فاراب طوررلر، خطاسی بولسه اورلری تصحیح ایده رلر. بالالر درست بازارغه ملکه لنگاچ هر کون آلاچق درسلرن معلم غه یازوب تقدیم ایده رلر. خطالری بولسه معلم تنبیه ایدر و بونڭ ایله بالا آڭلاغانن بازارغه عادتله ندکی کبی، معلمده بالانڭ درسنى آڭلاو- آڭلامون بلور، لکن بو صوڭفی طریق صوڭفی باغی بالارغه غنه اجرا ایدلورگه تیوش. املا یازدرغانده، معلم، نحو و صرف قاعده سینه تطبیق ایتوب ایتسه ده، بالالرنی آڭار تکلیف ایتماز. برده قواعدنی ملاحظه ایتمه گانده ده درست یازارلق حالگه کیتوررگه طر شور. بوسوزدن نحو، صرف قواعدی اوگره تلمه سون معناسی آڭلانماسون، بلکه اوگره تلسون، لکن شاگرد هر سوزنی و هر حرفنی یازغانده اوزاق وقت «نیچک بازارغه ایکان؟» دیو اویلاب طوررلر بولماسون. قواعدگه تطبیق ایتدروب ماتاشدرو، مدرسه دن چقماچ بتونلی درست یازا بلودن محرومیتکه سبب بولا، چونکه قواعدنڭ کوبسی مکتب کرسیلری آراسنده فالوچان بولا. شاگردنڭ قواعدنی ملاحظه سزده درست یازا بلوگه ملکه له نوی ایچون، یوقاروده کوسته ردکم روشچه املا قیلدرو ایک آسان وایڭ فائده لی طریقدر.

چیتاده معلم: رضوان ابراهیمف

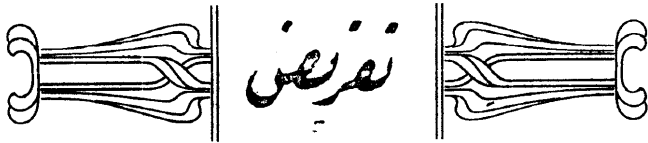
مراسد و محابره

قزلیچار اویازندن - دنیانڭ هر گوشه سنده، هر تورلی قطعه لرده باصلوب نشر اولنمقده بولغان مصحف شریفلرده آیتلرنڭ عددلری بیلگیله نمه س ایدی. قرآن حکیمنی کونلری و دینلری بولنده رهبر، دنیا و آخرت سفری ایچون امام انخاذا ایتوچیلرگه همده عمرلرینڭ ایڭ قیمتلی و ایڭ عزیز ساعتلرینی، تلاوت قرآن گه بولوچیلرگه آیت عددلرینڭ بیلگیسز بولوی کوب قیونلقلر بیرمکه ایدی. خصوصا، وقتلی نشر اولنمقده بولغان مطبوعات بیتلرنده استدلال قیلنغان آیتلرنڭ لفظی یازلمای،

شی رسول اکرمین روایت ایدلدیکی معلوم اولمادی . بناؤ علیه بوندی شیلرنڭ تفصیلنی الله تعالیه گه تابشروب سکوت ایتمک آرتقذر .

ژولتی - امام بخاری حضرتلری تورات و انجیل نڭ معرف دگل ایدیکنی تصریح ایتمش دیلر . بو سوز درستمیدر ؟ بویله نصریحی قانفی اثرنده در ؟ (۲) مصر عالمرینڭ بعضیلری اسپیرت نجس دگل دیه دعوی ایتدیکنی روایت قیللر . گویه بو آدملا سوزینه کوره شرعا تطهیر لازم اولان بئرلرگه اسپیرت تیسسه تطهیر لازم اولماز ایمش . بونلرنڭ دلیللری و مأخذلری نه شیدر ؟ «شورا» ده بیان قیلوگرنی اوتندک . ع . سوبندک . «شورا» : - امام بخاری (رضی الله عنه) مذکور سوزنی «جامع الصحیح» ده تصریح ایتمشدر (ج ۸ ص ۲۱۶) . کتاب التوحید . باب (۵۵) . ایکنهی سؤال حقنده کله چکده یازلور .

قرائت کتابی - بو رساله ابتدائی مکتبلرده اوقونور ایچون دیه قازاق شیوه سنده ، محمد کریم افندی دیبیردییف طرفندن ترتیب ایدلوب برادران کریموغلر نشر ایتمشلردر . تأثراتم - مجید افندی غفوری شعرلرندن عبارت اولان بو اثر ، اوفاده «شرق» مطبعه سنده گوزل روشده باصلمشدر . حقی پوچته ایله ۱۲ تین .

الکتاب الثالث - بو کتاب ، ترمذی ، ابوداود ، نسائی و ابن ماجه سننلرندن (بو محدثلرنڭ کیملر ایدیکلری و کتا - بلرینڭ مرتبه و حرمتلری «کتاب سته» اسملی رساله ده بیان ایدامشدر .) حدیثلر انتخاب ایدلوب فاضل محترم عالجهان حضرت طرفندن نشر ایلنمشدر . مندرج اولان حدیثلری اخلاق و آداب اجتماعیه گه دائر اولدیغندن هم دنیا هم آخرت ایچون ضرور شیلردر . بونڭ «الکتاب الاول» ، «الکتاب الثانی» اسمنده جزئلری هم اولمش اولسه کرب . اگرده کورمش و یا که خبردار اولمش ایسه ک ایدی بونلرنی «کتاب سته» اسملی رساله ده ذکر ایتمش اولور ایدی .

کتاب الرقاق - بو هم دورتیوز عدد حدیث شریفی

سفیان کتب الی عائشه رضی الله عنها» دیه بر حدیث وار . بو زیاد ، «مشهور خاتونلر» ده مذکور اولان زیادغه باشقه می یوقسه بخاری ، معاویه واقعه سی حقنده جههور اهل اسلام طرفنده اولمامشیدر ؟ بونڭ جوابی «شورا» ده هم ده الک ایلك چیقاقچ عددده یازلسه ایدی . «رمط» .

«شورا» : - «مشهور خاتونلر» کتابنده مذکور اولان زیاد ایله بخاری صحیحنده مذکور اولان زیاد هر ایکسی زیاد بن ابیه دیه معروف اولان بر ذاتدر . علم اهللری زیادنی ابو سفیانغه نسبت ایدوب سویلمکنی حتی حرام حکمنده صانامشدر . بخاری رضی الله عنه کندیس می هم بو جهله دندر . حدیثنڭ راویسی صحیح بخاری و باشقه امهاتنده مذکورگه کوره سیده التابعین اولان عمره بنت عبدالرحمن یاخود آنڭ راویسی اولان ذات ، بنو امیه حکو متینڭ سیاستنه مجبور اولدیغندن بویله روشده تعبیر ایلمشدر . امهات صاحبلری ایسه عبارتتی ، اوزگرتمکسز بن نقل ایتمکنی التزام قیلدقنلرندن اوزلری رضا اولماسلرده حدیثنی اوزگرتماشلردر . اوشبو سوز ، امام مسلم صحیحنده «ابن زیاد» روشنده یازلمش (ج ۱ ص ۳۷۳) ایسه ده بونده اولان «ابن» کلمه سی ناسیغلر تعریفندن ایدیکنی خاطرده طونارغه تیوشلی ، احتمال کرب اولور .

قولجار اویازی - قرآن شریفده «طالوت» اسملی پادشاه قصه سی مذکور . بو کیمسه نڭ تاریخ عمومیلرده ذکر می وارمی ؟ تاریخ نظرنده بو کیمسه کیمدر ؟ بوڭا ویرلمش «تابوت سکینه» ، نه دن عبارت ایدی و بو کونده وارمیدر ؟ وار اولسه کیم فولنده ؟ یوق ایسه قای زمانده بوغالمشدر ؟ «شورا» ده یازسه گز ایدی .

ملا سلیم جومر احمدوف .

«شورا» : - معقلر ، بو ذاتنی «صوئیل الثانی» ده اسمی مذکور اولمش شاول (۱) اوله چغنی ظن قیلورلر . شاول ایسه تاریخ عمومی بیانچه بنو اسرائیل قومنده برنهی پادشامدر . «تابوت» حقنده «تورات» ده (۲) بر قدر بیانلر اولسه ده بونلرنڭ واقعغه موافق اولوب اولمادیغی معلوم دگلدر . هر حالده «بقیه مما ترک آل موسی» و «فیہ سکینه» دیه صفتلانمش و خارق العاده شیلر ایله امتیاز ایدلمش بر «تابوت» اولمشدر . بوندن زیاده

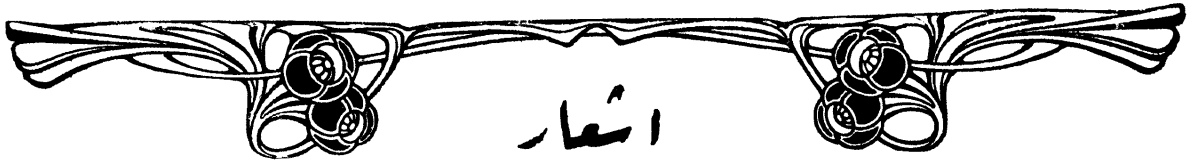
(۱) اصحاح ۱ . آیت ۱ .

(۲) سفر الخروج ، اصحاح ۲۵ . آیت ۱ - ۱۵ .

کالیندار - ۱۳۲۹ - ۱۹۱۱ سنه سینه مخصوص اولوب
قرانده «ملت» کتبخانه سسی طرفندن نشر اولنمش اوشبو
کالیندارده عبرتلی سوزلر، فزقلی لطیفه لر، شعر و مقاللر،
کیکاش و صناولر کوب اولوب بایرام و پرازدنیک کونلری
قزل بویاو ایله باصلمشدر.

جوامع الکلم - «کتب سنه» رساله سینک ۱۱۲ نچی
بیتنده مذکور اولان اوشبو حدیث کتابینک «معارف»
طرفندن نشر ایلامش نسخه سی آز قالدیغندن اورنبورغه
کریهوف وحسینوف شرکتی طرفندن ایکنچی دفعه اوله رق
باصلوب تمام اولمقده در. احوال اجتماعیه و تربیه گه دائر
حدیثلر، الفبا تربیی ایله یازلمش و ممکن قدر خاطر لرده
صافلاب طوتارغه تیوشلی اولان آز سوزلی و کوب معنالی
حدیثلر انتخاب ایلمشدر.

ایله شونک شرحندن عبارت الوغ بر جلددن عبارت کتابدر.
متنلر، عبدالخالق بن ابراهیم القورصاوی (ترجمه سسی
«آثار» ده مذکوردر. ج ۱ ص ۴۷۶) طرفندن جیولوب،
عربجه اولان شرحی ایسه اوزینک خلیفه سسی عطاءالله بن
محمدی القورصاوی (ترجمه سسی «آثار» نک باصلمامش
جلدهنده در) طرفندن یازلمشدر. اوشبو الوغ اثر، گوزل
کاغده و نفیس روشده «متسکه» قریه سنده امام و مدرس
محمد فاتح افندی، صرفیل، «اورنهک» مطبعه سنده باصلمشدر.
بر نسخه سینى اسممزه گه هدیه ایتدیکندن آشکار صورتده
تشکر ایتمکده مز. حدیثلر، ناشر طرفندن ترجمه ایدلنوب
دخی آیروم باصلامش. بونسی هم کتابینک آخربنه الحاق ایلمشدر.
قورصاوی حضرتلرینک اوشبو اثرینک اسمینی بیلمادیکمز
سببندن «کتب سنه» نام اثرمزه گه درج قیلورغه ممکن ارمادی.

اشار

کچن ییل ۱۶ نچی عدد «شورا» دهغی عربی شعرینک
ترجمه سسی.

بوری بله ن صارق.

بر وقت کوردم بوری برکه، بوری برله ن صارق
اول صارق توتقان، قولاغندن بورینک، دوست نانوب.
بیك بوواشلانغان بوری؛ اویناب کوله صارق بله ن
برده غم بوق، پوشمیلر بونلر بلش، طانش بله م.
طاك قالوب بواشکه مین: «چنلاب عجب بیت بو!» دیدم
«نیشله گان حیوان بوری، بیك یومشاغان بیت بو!» دیدم.
ئه یلنوب کوردم؛ بوری آغزنده آلتون آقچه بار
شول وقت صوردم صارقندن: «نی عجب بو، نرسه بار!»
«بو قدر الفت، مجتسزگه فایدن بولدی صولک؟»
«بیك یامان بیت اول بوری، اوترردیوب نیک فورقمیسک؟»
کولدیسه سلکوب باشن، ایتدی صارق، آفرونغنه:
«بیك چیکل آداو آنی بولسون مگر آلتونغنه.»

شولای، هر که نیده یومشارتور آلتون
جهانده مستقل حاکمدر آلتون.

جمال الدین یومایوف

ملی حسمه!

فلم تونسام و تیرتسه م فولمه
یانوب بغرم، عزیز ملت یولنده

بولوب محزون، تاما باشلر کاغده
دیگان نوسلی: کیرکماز حالنی یازمه

قولاق فویسامده یازسام، اوز حالمنی
معذب بولغان کورم، جانمنی

کاغدی کورمی باشلی ناکوزمه
نظاهر ایتکه لب، حسرت یوزمه

یورا کم پارچه لنگان، فکر م آروب
طبیعت قانونینه فارشی باروب.

بو مین، ملتینک افرادی صانالغاج
اوفرلردن، عظیم ملت یامالغاج،

نزازلده برابردر حسابی
نفسرده طاغنده هر کیسه گی

اوزانغانده فلک که آه و زاری
اوزینک طورمشندن غیر راضی؟!.

ک. ابوبکری

كوزەزنى .

كوزەزنى ھەر ايكيىسى كور اولوب * كورميوربز فرانغودن اوزگە .
 فولائيميز ايكيىسى ھەر اولوب * بريميوربز جواب بر سوزگە !
 ملتيميزنى ھەرى آخىر اولوب ؟ * ھەرى سوزلىك ھەر زمان آرتر !
 دوشەيميز بزى بھىل ايتىبان * بوليميزنى مزار سارى تشارتر !
 انسان اوچون جھانگە اگربولسە كيمچلىك * اول اوزىنى فكرينى سوزلات بىلالماس
 ايكنچىسى بر اوزگە قورقون جفاسيدن ! * اوز قوليدىن كېلور ايشين اوزى قىلالماس !
 زمانە اگربولسە سەين ديگانچە * سەين آنسى ديگانچە البته يور !
 بھرام بيك ترجمان دولت شاه يوف .

سۆز

چىلار ايدىكى تجرەبە ايله معلوم اولمشدر .
 عجايب . بر آدمنگ فائىدە اولان قزل قورتلر ،
 دىمى روشنگ قىلنوب يىبگە تزلسە ايدى ، بتون بىر كره سىنى
 يىدى مرتبە اورارغە بتار ايدى . بو ، يالگىز فان ايچندە گنە
 اولان حيوانلردر . باشقە بىرلرنە اولان حيوانلرنىڭ حسا-
 بلرى يوق . « بن » ، « اوزم » دىبە يورمكە اولان
 انسان ، بىڭ تولى حشراتلر ، حيوانلر ، ميقروبلر جيوند-
 يقى اولان گودە ، طوغروسى دە « جهاير متفقە » دن عبارتدر .
 « من عرف نفسه فقد عرف ربه » .

لاترايىستلر . آمريقادە « كنىوك » ولايتندە دنيادن
 عزلت ايتەش خلقلر وار . بونلرنىڭ تارىخى فرانسىيە
 مەلىكىندە « لاتراب » ولايتندە اونون دى برش اسملى
 كىمەسگە (ميلادى ايله اون ايكنچى عىردە اولان بر آدم
 ايدى) منتهى اولدىغىدىن « لاترايىست » دىبە مشهور اولمشلر-
 در . بونلرنىڭ مذهبلىرى اوشبو شىلردن عبارتدر : (۱) بر
 كلمە اولسون سوز سويلشماسلىك . حاجت وقتدە آنچق
 اشارت ايله مقصود اوتارگە مەكىندر . (۲) حيواندن حاصل
 اولان شىلرنى آشاماسلىق و ايسرتكىچ ايجماسلىك . (۳) مەكىن
 قدر آز آشامق . (۴) تاولككە اون ساعەت اش اشلىك .
 (۵) فوباش چىقىدىغىدە اوبقودن طوروب ، فوباش بايودىغىدە
 ياتوق . (۶) آغاچ تاقىتە اوستنە ياتوب اوست كەدە كىندىردن
 باشقە نرسە يابونماق . بونلر شەر و قريەلردن يراق بر
 ھوادە اولزىرنە ملك قىلوب بر صانوب المشلر و شوندى
 اولزىرنە خاص بر عبادت خانە بنا ايتمشلردر . اوز بىرلرنە

قرآن ترجمەسى . فرانسىز ھكومتى ، مستشرق
 مردروسگە فرانسىزلسانينە قرآن (شريف) ترجمە قىلورغە
 بيورمىش و بونىڭ مقابلنە ۸۰۰۰۰۰ سوم قدر قلم ھقى
 وبىرەچك اولمشدر . مەكور مستشرق ايسە بوكوندە اوشبو
 خەمتنىڭ چارسىنە كرمىش و بعض كركارى ھقندە مصرغە
 كەمشدر . «الاتحاد العثمانى» .

اسلام تارىخىنى اوقوتتور ايچون مسلمان مدرس
 تابلەمى . مصردە « دارالعلوم » مدرسەسندە اسلام تارىخى
 اوقوتورغە مقندر آدم تابلەمادىقى سببلى ۱۸۹۰ نچى يىلدە
 رياض پاشا ، يعقوب صروف اسمندە بر خرستىئاننى مدرس
 ايدوب فوبارغە قرار وبىرمىش ايدى . لىكن بوگا فارشو
 مەھمەد عبە (مفتى) ھىزىرتلى : « اسلام تارىخىندە دىن
 فلسفە لرى سويلنور ، نبوت تارىخى ، رسول اكرم
 سىرى ، نزول قرآن بھىلىرى ، احوال صحابە كىمى اسلام
 روحلىرى بيان ايدىلنور ، بونىڭ ايچون اسلامىندە اولان
 دىقىق سىلرنى بىلوچى مسلم فويلورغە تپوشلى » دىبە
 اعتراض ايتدىكندە رياض پاشا اوزىنىڭ فكىرىدىن دونهشىدى .
 بو بىل « الجامعة المصرىة » ايچون تارىخ اسلام مدرسلىكىنە
 « الھلال » صاحىبى جرجى زىدان نصب ايدىلمىشىدى . بونىڭ
 ھقندە مەھمەد عبە ھىزىرتلى بھىلى تىكرار ايدىلدى . شونىڭ
 سببلى جرجى زىدان بو خەمدىن چىقارلدى ، بوكوندە
 مدرس يوق ، درس اوقولمى .

ايت آشاموچىلر . دنياننىڭ كى سلامت بدىلى واك
 شاد كوكللى واك اوزون ھەرىل آداملىرى ايت آشامو-

خلقدن ماقتاوا آلو ایچون کورهش میدانینه کوچی بارلرغنه چقارلر. طوبدن اوزوب، مکافات آلسون ایچون فیئتی، یاروی جیتکان، جویرک و آرداقلی آتلرغنه به یگیگه فونلورلر. قابا یاللی، جایی مهستهک لر صابان تارتوب، تیرس نوگه رگه گنه بارارلر.

«تل یاریشی» کبی ادبی، نازک و ظرافتلی میداننده قلم اویناتمغه چغوچیلرنک، البته، لغتی مول، قوه تحریریه سی کامل، سوزگه جیتک بولورغه نیوشلیکلرینی سویله رگه ده حاجت توگلدر. کیلشتروب بر جیرگه خط یازا آلمای تورغان بیچارلرنک «یاریش» میدانینه فسلمقلری توگل، باشقه لر طرفندن یازلغان سوزلرنی، توشنوب و درستلهب اوقوب تورسه لرده آز توگلدر.

تلز اشله نه گان بیت، یاخود، تلز یوغالوب بتکان بیت - کبی غایت واهی سوزلر البته دلیل توگلدر. تلز ایس کیتکچ اشله نگان بولسه، شومارغان بولسه «یاریش» میدانلری فوروغه، کملرده، فاندای قوت بارلغن سنارغه احتیاجده قالماس ایدی.

شونک ایچون، مقاله لرنی یوغاریده غی ایکی تورلی بیزمه ن ایله اولچه رگه بز اوزمزی حقلی تابامز.

دورتنچی: یات لغت اورنینه یاخود اورنسر قوللانغان سوزلر اورنینه، تورکی قبیلهلری آراسنده تابلغان کیلشلی بوتن سوز بارلغنی کورسه تمک ایچوند. «شورا» اداره سینک: «بزم ترکی قبیلهلرینک بعضیلرنده اولان بعض بر کلمه لر، باشقه لرینه کوره تمام چیت حکمنده اولنورغه ممکن» (مجموعه - ۱۳ بیتده) دیوینه بز «لا نسلم!».

زیره، بزم سویله شوب، یازشدیغمز تل نجیب تورکی تلیدر. اونه فازان ونه ده زایسان تلیدر. اونه اورنهورغ و نه ده پتر بورغ تلیدر.

ایشته، بزم انتقاد بیزمه نمز شو دورت تاباقلیدر.

۹ نچی مقاله گه چه بن شو دورت تاباقه سالوب اولچه دک.

موندن سوکده شولای اولچه رگه کرشه مز.

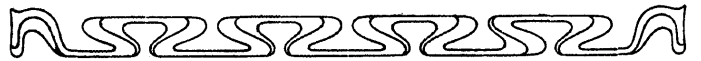
بو مقاله ده بیش نوشده «آدم» سوزی باردر. بو سوز بزم اعتقادمزده عربی دیبه، مرکوزدر. همه عرب ادیبلری مونی ئلله نیچه اشتقاقارغه سالوب اوله مشلردر.

لکن، مینم اویمچه بو سوز پک ایسکی بولوب، هیچ بر ملت نک تلینه منسوب بولماسه کیره ک.

اوچ توشده «قدر» سوزی باردر. مونک اوزمز چه ده.

ایگون ساچوب، شونی صاتوب کون کچروب طورلر. بونلرنک آراسنده بیک الوغ فامیلبلردن و زور مرتبه اهللرندن آدملر واردر. بونلر ایسه دنیا دن بیزمش آدملردر. اوشبو آدملرنی بالقصد واروب کوروچیلر، بدنلرینک سلامت و طولی هم اوزلرینک غایت شاد و راحت اولمقلرینه تعجب قیلمقله لدر. بدن و روحلرینک سلامتکنی، اخلا- فلرینک گوزل اولدیغنی حیوان ابئی آشامادقلرننددر دیورلر.

«المؤید»
فینلانندیده مطبوعات. یل باشنده فینلانندیده ۳۵۰ غزته و ژورنال چقا ایدی. روسیه حکومتی ایله آراهه بعض اختلافی چغو ایله خلقده غزته اوقو دخی آرتوب بو کونده مطبوعات موقوته نک صانی ۴۰۵ که بتدی. فینلانندیه بک بتون خلقی ۳ میلیون یعنی روسیه مسلمانلرینک ۶ دن بر الوشی فدردر.

«تل یاریشی» مقاله لری حقنده.

«تل یاریشی» مقاله لری کوبه یوب کیتوب، رساله فالبنده باصلوب چقارلاچغی، و آباغینه انتقاد بولیمی فویلا- چغی «شورا» اداره سی طرفندن بلدرلگان صوگ، مقاله لرنی بربرلهب انتقاد ایتوب آباغینه باصوغه اداره دن اوتندم. او قبول ایتمش ایدی. باصلوب قولمه توشکان توپلرده گی مقاله لرنک انتقادن یبارگان صوگ، باروب جیتکانچه مقاله لر رساله فالبنده بوتون بولوب چقدیلر. انتقادلر «شورا» بیتلرینه قالدی. انتقادمنک باش باغی اداره گه تابشرلماغان ده بولسه کیره ک. بز انتقادکه کرشمه س بورن، انتقاد بیزمه نمزنگ دورت تاباغی بارلغنی سویله مش ایدک. شولرنی موندده یازوب کورسه ته بک:

برنچی تاباق: مقاله اچنده بولغان یات سوزلرنی کورسه تمک ایچون دینی اشلرمزده و فنون جدیده بابلرنک تلهمزگه یات سوزلر فسلفالاسه لرده، ۴۰ - ۵۰ بوللق مقاله ایچون یات سوزلر قانشهای تورغان موضوع تابیق ممکندر. ایکنچی: مقاله اچنده آلتغان مغرد سوزلرنک تلهمزنگ اسرارینه توغری کیلون تیکشرمک ایچوند.

لوچنچی: جمله و ترکیبلرنک - عوام آوزینه موافق توگل، بلکه - بلاغت فاعده لرینه موافق توشون آقتاروب فارامق ایچوند.

تورلى سن شاملدر. آلا بوتنا، ارم، فوزغالاق وغير بارچه سى چوبدر. مونك اچنده مال وحيواناتقه آرق بولا تورغانى اوت بولادر. مونك يول چيترينه، اوللرده تفرقارغه بتوب قازلر، ناوقلر قرقا تورغانى اولهن بولادر. بو بابده ينه بك كوب تورلى كيرهكلى و نازك لغتلر باردر. اولرنى يازا تورغان اورن بو توكل.

۱۰ نچى يولك «قوتلى» اورنينه «تازا» سوزى آلنمشدر. موني قاموس تركى فارسى دن ساناسهده اصل توركى سوزدر. قافقازليلر - ياكى هم طراوتلى - اورنده قولالانلر. باشقهلر پاك، و طهور اورنده يورگزه لر. ميشه رلر ايسه قوتلى و مقنى - اورنده سويله يلر. مقاله ده مونك اورنينه «صاو» ياخود «ايسهن» سوزلرى آلنسه درست بولور ايدى.

۱۶ نچى يولده، «رزق» سوزندن قاچوب «جيم» سوزى كيلنرلگهن. توركى تلمده هر نورلى يرتقچ حيوانلرنك رزقينه همده اوى قوشلر ينيك آرزغينه غنه «جيم» ديوله در. نادرا آتلرغه بيرله تورغان صولى غهده جيم ديورلر. الله تعالى طرفندن بندهلرى ايچون چيك لنگهن رزق قه ايسه توركى تلمده - ده م ديوله در. «كشى چافرسه - بارمام؛ ده م آيداسه قالمام» ايسكى ومشهور مقالدر.

۱۷ نچى يولده، «الله» اورنينه «اوغان» سوزى آلنمشدر. شو سوز توركى تليينك «اسماء حسنى» سندن برى در. عربچه ده ۹۹ اسماء حسنى نك مرادفلرى، البته، توركيچه ده ده بولورغه تيوشدر. ساناغانده تابلاچغنده شهبه يوقدر. شو حالده «اوغان» سوزى اسماء حسنى نك برى بولغان «الجامع» مرادفيدر. تلمزده ايسه لفظه الله اورنينه «تاكرى» سوزى يورگزله ليدر.

۱۹ نچى يولده، «يردن اولن كى كوش اوسوب» ديديكنده كومش نك ذاتن اوله نك ذاتينه اوقشاتقان بولادر. حالبوكه، مرادى اوله نك اوسو فعلينه كومش نك اوسماو فعلن اوقشاتو ايدى. بولاي معنا بوزلودن صافلانو ايچون (،) قويوب «يردن، اولهن كى، كوموش اوسوب» ديه معترضه ياصاو كيرهك ايدى. ياخود «كومش يردن اولهن كى اوسوب تورديغى يوقدر» ديه كومش نى مبتدا ياصاو كيرهك ايدى.

۲۹ نچى يولده، «اوصاللق» سوزى اورنينه «ياوزلق» ديو كيرهكدر. زيره يوغار يده ۲۸ نچى يولده غى ايزگيلك نك مقابلى - ياوزلقدر. توركى تلمده آدم نك اخلاقى بولغان بوزغىغى هيچ بر وقتده - اوصاللق - ايله اسنادلانمايدر. علماء و يازوچيلر مازدن بولغان عبدالكريم سعيدى نك

هر تورلى اورنغه كوره بيك كوب مرادفلرى باردر. كوله م، چاقلى، چاما، چامالى، چاماسى، كوله ملك، تك، تكلى، چك، چكىلى، چهين و بوتنه نلر. «توزان قدر» اورنينه «توزان تيكلى»، «اولهر كونگه قدر» اورنينه «اولهر كونگه چيكلى» ديو كيرهك ايدى.

دورتر نوشده «هيچ، هم، هر، واو عاطفه» باردر، بولر كى كيرهكلى بولغان ربط و وصل اداتلر ينى چيت كه چفاروب ماتاشو كيرهكسز بر اشدر.

«چونكه» سوزى فارسى بولا ديب، شوندىن قاچوب اوچ نوشده «آنكچون» آلنغان. البته درست توكل در. «چونكه» سوزى اصلا فارسى توكلدر. بارچه اديبلر بونى فارسى دن ساناب ساتاشمشلردر. بو اصل ده «شوايچون كم» صورتك ايدى. كيله كيله تورلى اوزگهرو بلالرينه اوچراب «چونكه» صورتن آلمشدر.

۳ نچى يولده «اشسز ياتقان هيچ بر تابش كئورماز» ديدكنده «تابش» سوزى «فائده» اورنينه آلنغان بولسه كيرهك. بو كشى هر بجه سوز فاتشتروب يازغانده «اشسز ياتقان فائده كيترمه س» ديه يازار ايدى بوغاي. آدم نك فائده كيلنرولى، ياخود فائده تابوى بر اش و حركت كه متفرعدر. «ياتقان فائده كيترماز» ديو كيلشمه گان بر سوزدر.

بو اورنك «فائده» اورنينه «تابش» آلنو ينده خطادر بر تلمده گى سوز اورنينه ايكنچى تلمدن شو سوز نك عين مرادفن ازله ب ترجمه قلو زور يا كلشدر. ترجمه لرنك تهمسز چغوينه باشليچه سبب شونداى آزاب بولادر. مثلا عربچه ده گى «سما و طاعة» جمله سن «ايشتمكه و موين صونقله» صورتنده ترجمه ايتو نه قدر ته مسز بولسه، اونك مفهومنده اوزمزنك «باش اوستى» جمله سى ايله ترجمه ايتلسه شول چاقلى سوچك و ياغىلى بولادر.

«هيچ بر تابش كيترمازلر» اورنينه «هيچ بر اشكه ياراماسلر» ياخود «هيچ بر اش چقارا آلماسلر» ديولسه كيلشكهن بولور ايدى.

بر ساژين اورنينه ۴ نچى يولده «بسر چيق جير» ديولگهن جبر اولچه وى هيچ بر وقتده چيق ايله سانالمايدر. ساژين سوزى آلنماسه، كوبينه، تاياق هم قولاج سوزلرى يورگزله در.

۲ نچى يولده «آلا بوتناداى اولنلر» ديمش. توركى تلمده، «نبات» نك مرادفى چوبدر. شو لغت عامدر. هر

لطائف

۱۱۱

هندستان حکومتی شهرار نك بربنه كيمت آلارینه بر توری آغاچ اوطورتوق ایله نظام چیقارمشیدی. اوشبو نظام اوزرینه مجوسیلر پرورنست ایتدیله و نه کبی جزا گوره چك اولسه لرده اوشبو نظامنی یرینه کتورمیه چکارینی اعلان قیلدیله. بونك سببی نیکشردلیکی وقت مجوسیلرده: «مذکور آغاچ بزم دینمزه مقدس اولوب آنك حضورنده بالان سویلهك و خیانت اینهك هیچ جائز دگل. حالبوکه بز سوداگر اولدیغیز ایچون بتون معامله مز آلامق ایله خیانتدن عبارتندر. آغاچ حضورنده اولان کینتلرده خیانت ایتمهك و بالان سویلامك طوغریدن طوغری بزم سودا عملندن طوقتامقیزی موجب اولور، ایشته بو نظامغه رضا اولمادیغیمزه سبب اوشبودر» دیمشله. هندستان حکومتی ده مجوسیلرنی آلامق و خیانت قیلقدن مانع اولماق ایچون باشقه توری آغاچ اوطورتوق حقنده یكی نظام نشر ایلمشدر.

اخطار.

فنی مقاله لار، تربیه و پیداعوغیا گه دائر بعثلر ایچون «شورا» بیتلری هر وقت آچیقدر. صوگ تجر بهلر و صناو لرغه بنا ایدلوب علم تربیه حقنده روسچه یازلمش مخصوص کتابلر و ژورناللر کوب. ا گرده معلملر، «شورا» غه کوندلرله چك مقاله لرینی اوشبو یا کئی اثرلردن اقتباس قیلوب یازسه لر دخی گوزل اوله چغنده شبهه یوق. اداره.

محرری: رضا الدین بن محمد الدین.

ناشرلی: محمد زاکر و محمد زاکر راسیفدر.

اقتصاد بابنده اوگوت قیلوب یازغان مقاله سنده تاغی بر نیچه یا کگلشاری بولسه ده سوز اوزایماسون ایچون قصارتدق.

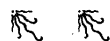
۱۱

بو مقاله نك ۲نچی یولنده «شور» سوزی اورنینه «اولکه» سوزی آلنمشدر. تورکی تلده جیر یوزی «سطح ارض» نك چیکلی بر اورنینه اولکه دیوله در. مثلا: اولکه ن اوزن - یلغالرنك بویی اولکه آنالور. «فازان، صامارا شهرلری ایدل اولکه سنده در» دیولور. موندن باشقه: مملکت دن باشلانوب اوبزدغه کیلگه نیچه بولغان خطه لر اولکه آنالور. «بهله بهی اولکه سنه مسلمان کوب» دیولور. اما اولکه نك شهر معناسینه قوللانلیقینی ایشتمیکم یوقدر. «دیب» سوزی اوزندن یوغارغی بر جمله نی توبه ن یاغنده غی بر فعل که ربط ایچون کیله در. «فلان کشی کیلگن دیب ایشتم. «مال آزان صانلا دیب خبر چقدی» دیولور. ۵-۶نچی یوللرده غی «مسلمان اوینی نك یورنی دیب یازیق کوردم» دیدیکی درست ایمه سدر. بر «یازلغان» فعلی کیلتلرولوب «مسلمان اوینی نك یورنی دیب یازلغان یازو کوردم» دیسه جمله مفید بولادر.

نامزده «بازمق» فعلی اساءت معناسنده بولسه اسم مصدری «یازق» کیله در؛ ا گر کتابت معناسنده بولسه «یازو» صیغه سنده کیله در. شو یوغاریده غی جمله ده گی «یازیق» سوزی اورننسر قوللانمشدر. «یازو» کیرهك. تورکی تلنده صیغه شرطیه بولغان «ایسه» بوتنه ن فعل ایله قوشلوب متکلم ضمیرینه تالاشسه لر ضمیر «ایسه» گه بیرلور. متکلم فعلی غائب صیغه سینه اولور. «مین سینی کوردی ایسه مده، آلس بولغان صوگ سلام بیره آلامد» دیولور. شونك ایچون مقاله نك، ۰نچی یولنده غی «فواندم ایسه مده» دیوی درست توگلدر.

۲۰نچی یولده غی «یاخشی یاراتیم» اورنینه «یاخشی

کورمه بیم» کیره کدر. بهرام بك دولتشایف کبی ادیبلره بو یا کگلشله کیچله هسلکدر. علم حسن علی.

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ
30 ЧОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بدلی: سنه لك ۵، آلتی آیلق ۲ روبله ۶۰ كاپك.
«وقت» برلن برگه آلوجیلرغه:
سنه لك ۹، آلتی آیلق ۴ روبله ۶۰ كاپك در.

بىز قورقاق بولمى، كىم قورقاق بولسون .

(عينا)

اوتكانده بولغان كىمچىلكلارنى فلم صاحبلىرى يازا يازا
آرۇب ئالوب بىتسەلر دە بن بىر مقاله يازماقچى بولام، ياراسە
معتبر «شورا» مجھوعەسىنە نەزەرسىز .

ياش وقتىدە بىكرىمى سەنەلەر مۇقىمىدە بن، بىر اصول
قەدىم مەكتەپتە زور زور يىكتلەر بىرلە سېقى اوقۇغاندە كىيىچ
بىرلە، مەككە يىكتلەر بىز بالالارغە بورەكك اورتىدىن قوبازىر
داى شىطان ھەكايەتلىرى سويلەب تون كەچەرلەردى. بىز بالالار
لەر، يىكت اغالار سويلەگان ھەكايەتلىرىنى چەن كوكتەز بىرلە مەككە
تون يوقۇلمىزنى قالدۇرۇپ اخلاص بىرلە قولايلىقىنى سالۇب
ياشا ايدىك. قايسى بىر كۈنى يىكت اغالارنىڭ آراسىدىن بىرىسى
بىگىرك قورقۇنچى نەرسە كورگان ايكان. «آق يار» آبطى :
«مالايلىر بىر نەرسەدە بىلمى سىز بىت ! ئىلى كىچە توندى بىر
شىطان وانق تەزەدىن كورۇپ مەدرەسە قازاننى يالارغە باشلا-

دى، مېنىم تاماق قىرغانىنى ايشىككچ مورجەدىن چىقۇب
كىتىدى» دىگەچ، بىز بالالار تەزەب فالطراب بابىغان
بىشەنلەرمىز آستىنە تىرلەپ پىشۇب سولشەلمىزنى آقۇرغىنە آلوب
بىر بىرەمگە سىنىوب قىچقۇرۇپ : «ايسون تىسۇن كىچە كورگان
شىطان بىر تويىنە كىتسۇن ! چى قايش يارام سەرت بويىكا
سالام . ساچكەدىن طوتۇب كوتەروب بەرەم ! سالام آياق
سالپە ايتوك، قايبان كىلدك شۇندە كىت !» دىب شىطان
قورقتا طورغان نەرسەلەرمىزنى اوقۇب، ياق ياغۇرغە اوشكە
ايدىك . شول روشدە تونمىز بىك تىز اوزۇب كىتىدى . . .
مەكتەپتە بىر بىك غىرەتلى كورر كورمەز صوفى بار ايدى .

مەككە كور صوفى ايكىنچى توننى يوقۇلمايىچە اول شىطاننى طو-
نارغە وعدە بىردى . طوتقاچ شىطاننى يومشاتۇب بىر قاچىق
آلتون كوش كىتورتۇب، بىسەم اللە سىز آلماقچى يا ايسە
پىچلىرى ايشلىگان، بورەنەلەرى چىرىگان اوبى اورىنە
تەمىر بىرلە يابدىروب ابولار سالدۇرماقچى بولدى . ايكىنچى
تون يىتىدى صوفى آبطى نك . قولندە تەمىر قوچارغە، ايشك
تويىندە شىطان كورگاننى كوتۇب طورەدى . سەمت بىر يىتىدى،
مونە بىر نەرسە ايشكىنى تارتا آچكز ! دىگان تاوش دە كىلىگان
شىكىلى، غىرەت بىرلە صوفى آبطى ايشكىنى آچۇب بىبارە .
ايشك تويىندە بىر اوزۇنغە كىشى توسلى قاب قارە نەرسە طورە .
تون قارانقى، صوفى آبطى ھەي بدىخت شىطان ! دىبە
قوچارغەنى كوتارۇب بىك قاتى كىزە نوب صوغىم دىگانە قارە
نەرسە، صوفى آبطى نك قوچارغەسىدىن طوتۇب : «بىن شىطان

توگلم !» دىب اولدىن فورتولدى . خلاصە : ايشك تارتقان
قارە نەرسە شاگرد اسەن كوتارگان تون بويىنە قىزار يانينە
بورۇب قايتقان كىشى ايكان . كىچە وانق تەزەدىن كورگان
شىطانندە شول توگلم مېكان ؟

مونە بىزنىڭ اىلگاردە بولغان مەكتەب تەربىيەسى ! شۇندى
تەربىيەلەر بىرلە اوسكەچ بىز قورقاق بولمى كىم قورقاق بولسون ؟
بىرىكى قطب الدين .

سؤال :

فرىك ھەكىمەلەردىن بىرى : «خاتونلەر ھەر وقت ايرىلارگە
تەقلىد قىلورلار، شۇنىڭ اىچۇن ايرىلار بىخىشى و اخلاقلى
اولان ملتەردە خاتونلەردە بىخىشى اولەر» دىدىكى ھالەدە، بىر
ھەكىم : «ايرىلەر ھەر وقت خاتونلەر ايسىتىدىكلىرى روشدە
اولورلار، شۇنىڭ اىچۇن خاتونلارنى اخلاقلى و تەربىيەلى اولان
ملتەنىڭ ايرىلارنى دە تەربىيەلى و گوزل اخلاقلى اولور» دىمەشكەن .
قانغىسىنىڭ سوزى درىست ؟

ادىيات .

جھانندە ھەر نە گوردىمىسە خلاصە پىك يامان گوردىم
جھانندە آھ ايشىندىم، آھ بىن اشك روا گوردىم .
الدىن چىرخ دونك اولمادىم آسودە بىر سەمت
بوتون ەمرىمدە بو قىلب بىر بىشانىمدە فان گوردىم .
زىمان فرىتمەدە ھەر كىسە بىر ياخشىلىق ايتدىم
جىزاسىندە اونك فوراً فقط بىن ھەپ زىبان گوردىم
نەبىد سەمتەدە خەلق ايتىمىش بىنى خەلق عالم كە
بىياتىمدە ھەلاى نىكىتى بىن ھەر زىمان گوردىم
فلك آلدى المەدىن ظلم ايلە جانانى و اھىفا
بو فرەتلى بو ھەجرانلە جھانى بى امان گوردىم .
آچىلماز باغ ەمرىمدە بىنم بىر غىچە اھىمىد
بىبار ەمرىمى آزرەدە احوال حزان گوردىم .

(رەئىلى) دە ابراھىم آخوندوف

«كونش» ەندە ۱۵ .

Проф. А. Е. Крымский:
„Арабская литература, въ
очеркахъ и образцахъ (въ
русскомъ перев.)“ I-III (М.
1910), цѣна 3 р. 50 к. Его
же: „Исторія турции и ея
литературы отъ разцвѣта до
начала упадки“ (М. 1910),
ц. 1 р. 50 к. Выписывать
изъ Лазаревскаго Института
Восточныхъ языковъ въ
Москвѣ.

«وقت» اداره خانہ سينگ اوز مطبعہ سندھ نفيس روشدہ اعلا کاغذگہ باصلوب چققان تو باندہ گی اثرلر ادارہ دہ ہم مشهور کتابچیلرہ صائمقده در. ادارہ دن یوزلب آلوجیلرہ مخصوص اسکید کہ قیلنور. آدرس: „ВАКТЪ“ редакция газ. Оренбургъ.

«اويغہ کیلگان فکرلرم»

غزته و ژورناللرده اونگون قلمی ایله، مشهور عمر القرشی افندیڭ ۶۹ صحیفهلی بو اثری «وقت» ادارہ سی طرفین باصلوب چقدی. حقی ۱۲، پوچته ایله ۱۶.

«تل یاریشی»

یتمش دن زیاده اهل قلم طرفین حکایه هم مقاله روشدہ یازلغان بو اثرده اونولغان یا که یوغالغان چن ترک سوزلرینڭ کوبسی جیولغاندر. اوشبو ۱۹۵ صحیفه لک اثر، گوزل روشدہ باصیلدی. حقی ۷۵ تین، پوچته ایله ۸۵ تین.

«بالالار اچون واق حکایه لر»

باشقا تللردن کوجرلوب ترتیب ایتلگان بر اثردر. موتبی دردمند. حقی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱۶ تین.

«باصلمغان شعرلر»

اوتوز قدر ذاتلرینڭ شعرلریندن نیونه لر جیولوب باصلمش شعر مجموعه سیدر. حقی ۲۰ تین، پوچته ایله ۲۴ تین.

«دورت کون»

روسلرینڭ مشهور ادیبلریندن ژ. غارشین اثری بولوب، ر. رقیب طرفیندن ترجمه قیلنمشدر. بو رساله ده بخاریه یارالانمش بر صالانانڭ اوزی مؤتدیکی تورک صالدانی یاننده دورت کون عنابلانوب باطدیفی و شول اثناده گی احوال روحیه سی - حسیاتی تصویر قیلنمشدر. بهاسی ۸، پوچته ایله ۱۰ تین در.

«قوزغونلر اویاسنده»

شاخته ده غی مسلمان اشچیلر طور مشینه داقر شریف افندی کمال قلمی ایله یازلمش عبرتلی بر حکایه در. بهاسی ۱۲ تین، پوچته ایله ۱۴ تین.

«احمد بای»

مشهور احمد بای حسینوفی ترجمه حالی حقنده یازلمش بر. حقی ۲۵ تین، پوچته ایله ۲۹ تین.

«محمد علیه السلام»

معتبر اصللردن آلتب یازلمش بو اثر مکتب بالالربنه درس اینوب او قورغه هم مطالعه ایچون موافقت. حقی ۲۰ تین، پوچته ایله ۲۴ تین.

«تاریخ اسلام»

ابتدائی و روشدی مکتبلرده او قوتوق ایچون استانبولنه مکتب سلطانی مأذونلریندن عثمان افندی جلیلر طرفیندن آچیق ترکی تلمنه یازلمش بو اثر، ایکنچی مرتبه باصلوب چقدی. حقی ۱۸ تین، پوچته ایله ۲۲ تین.

«کتب سته و مؤلفلری»

حدیث و سنت عالملری فاشنده «کتب سته» دیه مشهور اولان حدیث کتابلری و آنلرینڭ مؤلفلری حقنده یازلمش بر رساله در. ۱۳۶ بیتدن عبارت اولان بو رساله نڭ حقی ۴۵ تین.

«رحمت الهیه»

بو اثر، موسی افندی طرفیندن فوزغاتلمش «رحمت الهیه» مسئله سی حقنده ابن القیم حضرتلرینڭ «حاشی الارواح» نام اثرنک اولان بر فصلینڭ ترجمه سندن عبارتدر. ایکنچی مرتبه باصلدی. حقی ۱۰ تین، پوچته ایله ۱۲ تین.

«جغرافیای عمرانی»

غیمنازیه و ریالنی مکتبلرده او قوتولا طورغان درس کتابلریندن آلنوب ترتیب ایدلش بو اثرنڭ تلی آچیق، ماده سی ینگل، مکتبلرده درس قیلوب او قوتورغه مناسبدر. فرتیلری فاتح کریهوف ایله نورالدین آغه بقدر. حقی ۳۰ تین، پوچته ایله ۳۶ تین.

«ترویسیکی علماسی و اصول

«جدیده»

اصول جدیده ایله بالالر او قوتوق شرعا و عقلا درست ایدیکی حقنده، شیخ زین الله نقشبندی حضرتلری هم برابر اولندیقی حالده ترویسیکی علماسینڭ اعلام نامه و عمومی نصیحتلریندن عبارت بر اثردر. ایکنچی مرتبه باصلدی. حقی ۵.